

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. Október 7.

40. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A lelkészek tudományáról, és az egyház tanítói hatalmáról.

(Pál apostoltól — Szabó Aladárig.)

Öt közlemény.

I.

A keresztyén egyház missziója a tanítás volt eleitől fogva, és az marad mindvégig. Tanítani kellett az embereket a boldogság fölismerésére, és megvalósítására, a szeretet országának meghódítására és szervezésére. Jézus nyilvános föllépését tanítással kezdte, nyilvános működését tanításban folytatta, nem is igényelt más méltóságot, mint a tanítói tisztet; ebben a működésében is érte el a legteljesebb sikert, tanítván nagy méltósággal, és nem úgy, mint az írástudók. A mesterben tehát nem a tudakosság, nem is az arrogáns tudóskodás, hanem a tudás világossága öltött testet, hogy míg a világon vagyunk: a világnak világossága legyen. Barátait, az ő iskolája híveit, tanítványoknak hívja a szentírás, és az egész történelem. Tanítványai misszióját is a tanításban szabja meg a mester a végső, mondhatnám, hivatalos utasításban: »Elmenvén, tanítsatok minden népeket.« Ez utasítás authenticitását nem akarom vitatni. Hiszen, az egyház tanítói hivatásának és jogának úgy sem ez pusztán első és utolsó megbízó levele. De, ha nem volna megvédélmezhető ez igék authenticitása, sőt, ha pusztán római hamisítvány volna: ez esetben még határozottabban mutatná az egyház tanítói hivatásának jókor ébredő öntudatát, s annál élesebb hangzású vád mi ellenünk, protestánsok ellen, kik még későn sem birtuk és nem akartuk értéke szerint méltatni az egyház tanítói hatalmát, melyet Róma oly korán tett alkotásainak, sőt, egész roppant szervezetének szegelyekövévé. Pedig e tételt megtagadni, a mi egyházunk sem vala képes, de, mint alább meglátjuk, épített is

rajta, a nélkül, hogy bevallotta volna. Pedig ez végzetes hiány, mindig tökélyesnek hirdetett, szervezetünkben, mutatják eléggé a jelen való gonosz napok. De Jézus tanítói hatalma világos. Világos az is, hogy tanai egységét fölibe állította a végtelenig ágazható egyéni meggyőződés szabadságának, sőt ez egységgel szemben hallgatást parancsolt minden elemnek, mely azt veszélyeztethetné, de, sőt a származható nézet-eltérések, vagy jöhető emberi tekintélyek visszaparancsolására, mint roppant tilalom-táblát, oda állította a maga tekintélyét, a maga egységbeolvasztó hatalmát: »doktoroknak se hivatassatok, mert egy a ti doktorotok* a Krisztus!« (Máté XXIII. 10.) és ne hivatassatok mestereknek, mert egy a ti mesteretek, a Krisztus!« (8 v.)

A dolognak természetes fejlődése volt, ha aztán az egyház önmagát tekintette ezen tekintély letéteményesül és örökösül. A tan egységét az apostoloknak ismeretes véleménykülönbsége sem rendítette meg alapjában, bár komolyan fenyegette. Ámde, az egységet fenyegető veszély korán figyelmeztette Pált az egység védsáncainak erősítésére. Míg egyfelől az igaz evangéliumot Krisztusra alapítja, másfelől a tudománynak épségét, tisztaságát és egységét sürgeti. Ezt követeli utódaitól is. »A tudományban épséget és méltóságot mutass«; (Tit. II. 7.) »tisztáigét, feddhetetlent, hogy a ki annak ellene veti magát, megszégyenüljön«; (r. 8 v.) »gondot viselj magadról és a tudományról«; (I. Tim. VI. 16.) Krisztus tudományát már ő egész következetességgel több helyen fundamentumnak nevezi, (Ef. II. 20.; I. Kor. III. 10. 11.; II. Tim. II. 19.) Az igaz tudomány elferditőt, megvesztegetőt ellenben hamis apostolok-

* Eredetileg nem éppen »doktor« hanem „καθηγητης“, de fogalmában megfelel a mai tudor névnek, úgy, hogy már Károlyi G. joggal fordíthatta »doktornak«.

nak, másutt futkározó hamis atyafiaknak minősíti, működésüket visszautasítja és elítéli, valamint azokat is, a kik rájuk hallgatnak. Mindezek világosan bizonyítják, hogy az evangéliumi tudomány tisztaságának s egységének megőrzése a nagy alapvető apostolnak nagyon is szíven feküdt, s az ő előrelátó intézkedéseinek, célratörő munkásságának valódi súlypontja vala ez a törekvés. Ő sokkal inkább törekedett a tudomány rendszeres tisztázására, következetes, egybevágó, világos jellemének s ebben rejlő szilárdságának és erejének megóvására, mint annak rohamos, de bizonytalan sikerű terjesztésére. Ezt mutatja az is, hogy az általa alapított gyülekezetek a későbbi hitviták idején döntő súlylyal hivatkozhattak apostoli eredetükre, és többször döntöttek is.

Mikor aztán a dogmák felett támadt sokféle ellenáramlat között az eddigi egység a skizmák örvényébe belésodortatott, sőt a tényleges szakadás be is következett: a bölcsen számító Róma a maga igazaival s rendszerbe öntött tetteivel megelégedve, sőt eme rendszer megmenett egységére támaszkodva, külső szervezetét is úgy fejleszté, hogy az egység további bomlasztását végképp kizárhassa. És tanai épségének és egységének támaszául nem pusztán az egyház tanítói hatalmát vette igénybe, hanem a jogi egyház hatalmát, sőt ama hatalmat is, mely, ha kellett, elment egész az inkuizícióig. Mert az egyháznak eme hatalma, elvileg tekintve, nem egyesek üldözésére emelkedett föl, hanem az egyház egységét veszélyeztető tanoknak és e tanitmányok terjesztőinek és követőinek lesújtására. Róma tehát, elvileg tekintve, nem az igazság ellen, vagy mellett harcolt, hanem a saját életéért küzdött azzal a kétségbeeséssel, de tiszta lélekjelenléttel, a melylyel minden élő teremtség védi a maga életét, nem fontolgatva: vajjon jogos, és igazságos-e ezen önvédelem, avagy nem? Mert az egység megbontása valamely tudományos rendszerben és így a hitrendszerben is, éppen úgy, mint az élő lények szervezetében történő bomlás, vagy oszlás, hétköznapi nyelven azt jelenti, hogy halál. És Rómának nem volt kedve, izekre szakadni és kimulni sem a Waldensek, sem a Wiklefíták, sem a Hussziták, sem Luther és mások igazságáért; valamint a magyar ref. egyháznak sem lehet kedve és utolsó kivansága, szektákra bomolni és kimulni a Szabó Aladároskodás hiveinek mu-

lattatására; s nem lehet kedve egyetlen-egy rendszernek, avagy társadalomnak sem, a melynek a maga életképességében csak porszemnyi hite is vagyon. Ezekből már látható, hogy a mik fönnebb mondattak, teljességgel nem a római egyház apológiájául mondattak, hanem azon törvénytől fogva, (habár ez csakis az én törvényem), hogy az ugynevezett katolikus elfogultságot nem szabad protestáns elfogultsággal mérlegelnünk és megítélnünk, mert az aligha vezet valami örökbecsű ítéletre. A római egyháznak fenn vázolt öntudatos magatartása szerint, nagyon is természetes, ha az egyház részéről a protestánsok eleitől fogva szakadároknak nevezettek. És ez elnevezés a római egyház részéről helyes, reánk nézve pedig tisztes és megnyugtató. Ez elnevezéssel azt ismeri el a római egyház, hogy minket hitbeli meggyőződésünk őszintesége és becsületessége a róm. egyháztól elszakított, a hitéletnek és fejlődésnek új területére és világába vezetett. Fájdalom, ezt nem lehet elmondanunk a magyar ref. egyház századvégi profétáiról. Ők nem lettek szakadárok, mert meggyőződésük nem vala sem őszinte, sem becsületes, sem valódi, csak olyan állítólagos, mely hét év alatt nem bírta magát felküzdeni magasabb színvonalra, hanem csak a képmutatás megviselt állapotáig. Nem lettek szakadárok, mert állítólagos meggyőződésüket maguk sem becsülték annyira, hogy annak logikai folyományát önmagukra levonni, s alkalmazni illendőnek s kötelességüknek ismerték volna. De, nem lévén okunk, az ítéletmondással sietni, hagyjuk őket még egy időre azon állítólagos lelki állapotban, melyet kétes meggyőződésük által önmaguknak kijelöltek. Éljük be egyelőre azzal, hogy ők nem szakadárok, hanem egyszerűen pártütők, s ilyenek maradnak mindaddig, a míg saját okoskodásuknak és okoskodásuk által teremtett helyzetüknek szükségképpen és morális szempontból is kérlelhetetlen konkluzióját magukra rá nem olvassák és nem alkalmazzák. Ekkor aztán nem lesznek rá szorulva, hogy magukat továbbra is ama képmutatásban tengessék, mely már elanynyira tarthatatlanná lön, hogy ezentúl még a tengődést is alig biztosíthatja számukra. Ezt azonban fenhagyva a konkluzió föladataul, eme közbeszótt megjegyzés után föl kell vennünk értekezésünk fonalát.

Antiquarius.

A papi fizetések rendezéséhez.

Az e kérdésben kiadott egyházkerületi felhívásra, nagy valószínűséggel, megkészsültek már az egyházmegyék véleményei.

Ugy tetszik nekem, hogy ez a kérdés nem tudott igazi, méltó érdeklődést fölkelteni bennünk. Pedig régen meg van írva: »a sült galamb nem repül senkinek a szájába.« A nem-bánomságnak, az élehetlenségnek, a fatalizmusnak nagy foka kell ahhoz, hogy egy ilyen existenciánkba, egész egyházi és társadalmi életünkbe mélyen belevágó kérdés csak annyira lássék érdekelni minket, a mennyinek jelét adtuk.

Pár felszólamlás e becses lapok hasábjain, pár egyházmegyének odavetve, elvétve közölt »véleménye,« mire az illető, egyéb nevezetesebb (?) dolgokról szóló tudósításokban alig lehetett ráakadni: ennyi az egész irodalma ez elemi erővel előtérbe nyomult kérdésnek.

Ennyi érdeklődést a mai világban a Dalai Láma sorsa iránt is lehetne tanusítani, a nélkül, hogy akár az illető kollegának, akár magunknak ártanánk. Pedig a Dalai Láma ő legfőbb magassága meg tud valahogy élni nálunk nélkül is, mi azonban e kérdés rendezése és pedig gyökeres rendezése nélkül csak — tengünk. A tengés pedig nem élet. A tengődő élet felett halálharang cseng.

Csodálatos, úgy viseljük magunkat, mintha a világon semmi bajunk sem volna, vagy mintha, a nélkül, hogy a fülünket is mozdítsuk, bajainkat másnak kellene eligazítani. »Kihordat a király, ha kellünk nekie.«

A helyett, hogy tagadhatatlan nyomorunkat megismertetni, ügyünket — jobban mondva — ezt az ügyet közügygyé, az orvoslás szükségességét közszükséggé feltüntetni, azért szünetlenül zörgetni igyekeznénk: hallgatunk.

Ezt nekünk nem parancsolja a szerénység. Eleget voltunk szerények, szemérmesek annyira, hogy a szemérmes koldus üres tarisnyáját nálunknál jobban senki sem illusztrálja.

A szemérmes passzivitásból immár elég volt. Dicselkedhetünk vele s édes magyar hazánk megvergetheti érte vállunkat.

De ha ennél egyebet nem ad, elénekelhetjük: »Küszöbről küszöbre járok

És ezt a koldus éneket fuhatja nemcsak a pap, hanem a templom, a vallás, az erkölcs, a társadalmi és közéleti tisztesség, ezzel a refrainnel: »Annyi kezem nincsen, hogy magamat védjem.«

Miért hallgatunk hát?

Nem tartjuk-e magunkat érdemesnek az életre, nem hiszünk hivatásunk, fennállásunk szükségességében? Vagy a nyomor ölte el eszünetet, fogékonyságunkat s nem tudunk egyebet, mint fulladozni a felettünk már-már összezsapni készülő árban s várni a mentés szalma-szát nyújtó jótékony kezét?

Hát hiszen, az igaz, hogy sokan vannak »a boldondok,« kik azt mondják, »nincsen isten,« »papra nincsen szükség,« de hát a világ teremtése óta nem ezek szerint igazodott a világ, az ember az ő árnyékát át nem ugorhatja; hívők, kételkedők, tagadók mindig vol-

tak és az emberiség történetében ezeknek harcából mindig diadalmasan került ki az istenhit. Mi tehát nem abdikalhatunk.

Az is igaz, hogy a nyomor fegyvereivel harcolók között »silent musae,« és az irás szavai szerint: »a kinek van, adatik, a kinek nincs, még a mije van, az is elvétetik tőle,« tehát IV-ed — s mondjuk — III. osztályu lelkészek, kiktől mivel »nincs« miből éljenek, a mi kicsi szellemi bonumuk »van,« mint nem kama-tozó, rendre az is »elvétetik« — csakugyan arra sem érkeznek, arra sem képesek, hogy föleszméljenek, reméljenek, hanem csendes martiromsággal, hallgatagon huzzák az igát, a mely »könnyü és gyönyörűsége,« de hát hol vannak és miért nem szólnak azok, kiknek I-ső és II-sod osztályu talentum jutott a fizetésből s kiknek ennél fogva adatott tehetség, idő és alkalom is arra, hogy anyaszentegyházunk ügyeivel foglalkozzanak?

Ha csak arról volna és lehetne itt szó, hogy azok, kik a többihez hasonló készütség és szolgálat mellett egy jó kondászt, vagy bérest is az ily megillető fizetést kapnak, e nyomorult helyzetükből kiemeltessenek, a kérdés, akkor is, mindenkit érdekelne s a legelsőeknek volna legszentebb kötelességük, annak keresztülvitelén munkálni. Ám de, itt még arról is szó van, kell hogy legyen, hogy fizetésüket a papok úgy kapják, hogy az a fizetés ne legyen bér. »Bérért csak a cseléd szolgál, a ki pedig cseléd, nem szabad. És ki az közülünk, a ki a mostani fizetési rendszernek, a kepeének nyomasztó voltát ne érezné? Senki. E tekintetben egyforma teher alatt nyögünk, nagyok és kicsinyek, hatalmasok és gyengék, a mitől szabadulni, egyformán vágyakozunk.

És egyetemes érdekü e kérdés egyházunk tagjaira való vonatkozásában is. A mai fizetési rendszer nem csak azért tarthatatlan, mert felerészben koldus fizetést biztosít, mert a papra nézve lealázó s pap és hivek között áldatlan surlódásokat, békétlenségeket okozó, hanem azért is, mert a legfőbb elvnek, a teherviselési képesség elvének tekinteten kívül hagyásával nehezedik a hivekre.

A kepehez nincs hasonló fizetési rendszer a világon. Negyedosztályu kepes pap levén, nem áll rendelkezésemre semmiféle kutfő a kepe eredetének kikutatására. Nehány prédikációs könyv, a mit még családtalan állapotomban szereztem, mert a hogy családom lett, erre sem telt, képezi egész könyvtáramat. Csak így hozzávetőleg sejtek annyit, hogy abból az időből ered a kepe, a mikor az emberek isteneiknek terményt, állatot áldoztak. A Kain és Abel idejéből. A mi kepenk, és a Kain-Ábel-féle kepe között roppant sok a hasonlatosság. Hasonlók abban, hogy mind a kettő termény, mind a kettő önkéntes, mind a kettő lélek után fizette-tik, nem egyforma indulattal. Már csak abban kellene még a miénket a régihez hasonlóvá tenni, hogy a mi-ként azt az isten eltörölte, ez is törölnetnék el. Ha az örökkévaló isten, a kinek pedig türelme végetlen, ugy magára, mint a gyermekeire való hatásában türehetetlennek tartotta az áldozatot s az idők teljességében annak megváltásáról gondoskodott, nekünk is betelt az idő a kepe megváltására.

Szép volt a szent hajdankorban, midőn a frissen terem-

tett földnek, a melyből egyenlő, vagy tetszés szerinti táblákat hasított ki mindegyik magának, tagosító mérnök nélkül, hatvan annyit, száz annyit hozó kalászból vetélkedve áldozni. És mégis az egyiknek füstje egyenesen szállott ég felé, a másiké pedig kavargott. Ebben a kavargó füstben van szimbolizálva a kepe természetete. Teher volt az annak, a ki adta és annak, a ki kapta.

Ha kezdetben, a mikor egyéb földi teher nem igen nyomta az emberek vállait, tehát könnyen telt, két ember közül az egyik nem jó szívvel áldozott lehet-e csodálni, ha a silány földön, ezerféle szükségektől gyötört mai ember vérző szívvel izzadja ki a lelke után ősidőkből reá háramlott képét? Ehhez nem kell Kaini indulat.

Hátha még tekintetbe vesszük azt, hogy ez a mi kepénk szemet huny ama kérdésnél, ki milyen vagyoni állapotban van. Az állam nem vallás-erkölcsi társulat, s adóztatás tekintetében számba veszi a talentumokat. Nálunk, a kinek két kezénél egyéb vagyona nincs, éppen annyi képét fizet, mint akár a leggazdagabb. Sőt akárhányszor többet, mert a presbiterium ezzel szemben elnéző, míg a szegénynek szigorúan rendelkezik. Mi minden esztendőben végig csináljuk azt a könyörületlenséget, hogy a szegény embernek utolsó falat puliszkáját elvegyük bérbe, mert magunknak élni s az ekklezsiának fennállani kell. Más ember örvend, ha becsületes munkája után élhet; mi nemcsak nem élhetünk, hanem ehhez még az is járul, hogy a mennyiben mi eszünk, sokan közvetlenül a miatt koplalnak.

(Vége következik.)

A pogány határozat apologusai.

E cím alatt t. Révai Pál ismét előrántja a »Pogány határozatot«. Tette ezt bizonyosan azért, hogy megmutassa, hogy mégis csak neki van igaza. R. ur ez újabb cikkére csak röviden reflektálok. Okoskodásának alkotmányát most arra építi, hogy a »Székely Nemzet« ez évi 107-ik számában az orbai egyházmegye szóban forgó határozata »Egyházmegyei közgyűlés« cím alatt és »Jegyző« aláírással jelent meg, tehát hitelesnek kellett tartania. Hát, én a felelősséget az egész indítványért elvállalom ma is, de az igazságnak tartozom annak kijelentésével, hogy azt a »Székely Nemzet«-be sem be nem küldöttem, sem, mint »Jegyző« alá nem irtam, miről a »Székely Nemzet« t. szerkesztője is bizonyoságot tehet, s mit a kovászai dátum is bizonyít.

S ha már nem hiszi nekünk R. ur, hogy a jegyzőkönyvbe még hires cikke megjelenése előtt a határozat úgy iratott be, hogy »kellő körültekintéssel alkalmaztassék«: menjen el Kolozsvárra s tekintse meg a püspöki hivatalba felküldött másod-példányban.

Az I. római számmal jelzett indítványomnak három pontja volt, s hogy az egyházmegyei közgyűlés határozatához képest a 2-ik pont helyett a 3-ik pontot hagytam ki: az az én tévedésem s nem az esperes és közgyűlés hibája, ámbár személyileg ma is ragaszkodom a 2-ik ponthoz s állítom, hogy a meg nem keresztelt kisedő pogánynak tekintendő, hiszen, még a szülők is rendesen kis pogánynak szólítják, míg keresztetlen s tehát úgy járunk el vele szemben, mint pogánynyal, azaz: először is megkereszteljük.

Végre, még csak azt jegyzem meg, hogy a midőn én apologiámat megírtam, nem tudtam, ki a hires »Pogány határozat« cikk írója, s tehát Révai Pállal, a

nagy ismeretlennel szemben, se nem személyeskedtem, sem neki tanácsot nem adhattam. Miután pedig ő velem szemben akkor is, most is személyeskedett, legyen szabad nekem is annyi személyeskedés, hogy kijelentsem, hogy tőle sem anyagi, sem szellemi tekintetben tanácsot nem kérek. (Ezzel tán be is végezhetjük ezt a szóváltást; bár magát a dolgot ex asse forgatni, érdemes volna. Szerk.) Földes György.

Az egyházmegyékből.

A görgényi egyházmegyékből.

Egyházmegyrénk alsó körének papi értekezlete igen sikerült összejövetelt tartott e hó 20-án Nagy-Ercsében, az egyházmegye ezen félreeső mezőségi, az oláhság közt élő kis egyházában.

A n.-ercsei egyház, illetve lelkész afia. még a mult évi értekezlet alkalmával meghívta a gyűlést, a melyet aztán most nagy szívességgel is fogadott. Különben az időt is eltaláltuk, s leszámítva hazajövetelünk alkalmával a kis záport, a mely megcsapott, odamehettünk s szerencsésen ki is jöttünk; mert tudni kell, hogy a Mezőség ezen, s tán más részén is, csak nyáron, s akkor is csak két heti tartós szárazság után lehet járni, lévén az utak »gonoszak«.

Az értekezletre összegyűltek Ercse s a körülötte fekvő »tartományok« hívői szép renddel: unokaiak, balaiak és a kik laknak Kis-Nyulason, Mező-Királyfalván és Körtekapuban »hogy hallják beszélni Istennek nagyságos dolgait.« Még idegenek, az oláhok közt is, kik ezen vidék népességének tulnyomó részét alkotják, sokan jöttek, ünnepük lévén nekik is, a templomba, kíváncsiak lévén az összejövetelre, melyet náluk csak politikai okokból szoktak rendezni.

Az értekezlet a templomban folyt le, tiz távolról jött pap, két tanító, számos világi intelligens férfi és nő és a köznép által alkotott s ott nagynak mondható közönség érdeklődése mellett. Az értekezlet istentiszteleti részét ifj. Kiss Lajos, abafáji pap végezte imával s Márk 12, 28—34. szent lecke alapján tartott beszéddel, melyben a két s egymáshoz hasonló nagy parancsolat megtartásában a keresztyén élet e földi s mennyei boldogságának megnyerését helyezi kilátásba isten kegyelme folytán. Egyházi beszéd után. Lénárt József, magyarói pap, ki mint vendég volt jelen, megkeresztelt két más faluból épp akkor odahozott ujszülött leánygyermeket igen szép agenda elmondása után. Ezután Tavasz József, esperes, köri elnök szép, a keresztyéni szeretetről tárgyaló, megnyitó beszéde következett, melyet a közönség éljenzéssel vett tudomásul. Most a mult évi okt. 31-én V.-Szentivánon tartott értekezleti gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása s hitelesítése jött, a minek megtörténte után, Sükösd Mihály, m.-járai pap olvasta értekezését, melyben a prot. pap nagy munkáiról szól, melyet tett a multban s tesz a jelenben is a felvilágosodás, a tudomány érdekében, szemé előtt tartván mindig a haza, a nemzet érdekeit is; s mindezt tette önfeláldozással, nagy szegénységben, nehéz megélhetési viszonyainak terhei alatt, magára hagyatva s csak a hivek nyomoruságos s rájuk nézve is terhes fizetései által gyámolítva, melyek még a pap s hivei, a kettőjük között szükséges jó viszonyt is gyengítik sokszor; értekezését azzal végzi, hogy az államnak segíteni kell ezen az állapoton a fizetés javítás útján. Felolvasó afnak köszönet szavaztatott kissé tán sokak előtt pessimistikusnak tetsző, de való elmefuttatásért.

Ezután Szabolcska Mihály, felfalusi pap afinak, ki személyesen nem vehetett részt, két szép, egy családias s egy hazafias versét olvasta fel Farkas Károly, p.-kereszturi pap; a lelkes éljenzés, mely a felolvasás után következett s a köszönet és jkönyvi elismerés mutatják a költemények hatását, szépségét. Most Csekme Ferenc, gernyeszegi pap következett »polgári anyakönyvek« című igen szép, családias melegségű és jó ízű humortól csillogó felolvasásával, mely szerint az első polgári anyakönyv a biblia, hová a családapa feljegyezte a családját érdeklő eseményeket, nősülését s gyermekei születésének, esetleg halálzásának idejét, stb. stb. Csak a ki hallotta, lehet fogalma kedves tartalmáról a felolvasásnak. Ezért is szíves éljenzés s jkvi köszönet járt ki.

Ezzel a tárgysorozat végére érvén, esperes, elnök afi záró szava berekesztette a lelkes hangulatu, szép sikerű értekezletet.

Azután a templomból kijöve, megtekintettük a szép kis iskola épületet s csinos felszerelését, mely tisztességére válik lelkész afinak, ki most a változott viszonyok folytán is megmaradott tanítónak is és ki nagy utánjárással erősítette meg a maga s az iskola állását.

Innen lelkész afia udvarára mentünk át, hol már az udvaron fedett sátorban a terített asztalok vártak, melyeknél vidáman lakozván, emlegettük isten jóságát, ki adja a sikert, az előmenetelt az ő országa érdekében. Négy óra után keltünk fel az asztaltól, megköszönvén lelkész és fáradhatatlan felesége szíves vendégszeretetét, mely után haza indultunk egy szép sikerű összejövetel emlékét vívén magunkkal s ott is a jelenlevők lelkében annak felemelő, erősítő hatását hagyván hátra.

Isten legyen velünk ezután is!

Ifj. Kiss Lajos.

TÁRCA.

A fülei régi református templom történetére vonatkozó adatok.

Folyó évi június 27-én tartatott az utolsó templomozás Füle egyházközség régi, százados multu templomában, mikor az ősz lelkipásztor megható beszédben bucsuztatta el hiveit a kegyeletes szent helytől, hol békében egyesülhetett és találhatott lelki megnyugvást gazdag és szegény egyiránt. A következő nap már a lebontás megkezdődött és így Füle egyházközségén kívül, a Székelyföldnek is egyik igen érdekes nevezetessége tünt el a földnek színéről. A mennyire a hagyomány és a rendelkezésünkre álló szűk szavu adatok megengedik, megérdemli, hogy emléke az egyháztörténelemben megörökítségük.

E templom 16 méf. hosszúságban terjedt északkeletre, a toronytól számítva olyanformán, hogy a közepén egy boltíves fal két egyenlő részre osztotta. Szélessége az épületnek 6 méf. volt, tehát 96 □ méter területen feküdt; míg belvilágának magassága 5 méf. tett ki.

A templom említett részei közül a torony melletti volt a régebbi, melynek külön jellegét a műemlékein kívül, két hegyes csucsban végződő tűzfala is elárulta, (t. i. az elválasztó boltíves fal a fedélzet alatt folytatódott, illetve a toldáskor nem bontották le.) Mäskülönb en a hátulsó résznek jóval későbbi hozzácsatolását a lebontás is igazolta.

A régebbi rész délkeleti oldalfalának közepén volt a főbejáró ajtó, melyhez egy jóval későbbkori előcsarnokon át lehetett bejünni. Első sorban ez ajtó árulta el a kívülről jövőnek a templom régiségét, mely ajtónak fővénykőből lévő kerete, felül félkörben hajló és felül is, oldalt is többszörös mély hornyolásu volt. Ezenkívül még más két ajtó is vezetett be a torony alól, hanem ezeknél, primitívebb formában, felül lépcsőzetesen közeledve, a faragott kövek zárták be a keretet.

Az egykori szentélynek félkörü alapfalait is ki lehetett venni, a később toldott templomrésznek padlózatja alatt. Feltűnt ugyanis, hogy a boltíves fal faragott kövekkel volt párkányozva, mi arra engedett következtetni, hogy már eredetileg úgy lett építve; míg a néphit szerint, a toldáskor bontották volna ki, hogy a két rész között összeköttetés

létesülhessen. Azonban, a fal keskeny szegélyén, a földtől két méter magasságban talált freskók (két-két királyi alak), teljesen az előbbi következtetés helyességét igazolják, miután általuk még a széles faragott kövek is be lévén festve, így teljesen befejezett egésznet képezhettek. Ellenkező esetben pedig, nem lehetett volna ez így.

A régebbi templomrész a később kifejlett, átmeneti román stílben épült, melyhez góthikus motívumok is járultak, mit tagozott támoszlopai tüntettek ki leginkább. A toldott rész ugyanezen stílben csatoltatott hozzá, mi az egésznek egyöntetűséget kölcsönzött. Az említett stílből, mely a XII-dik század közepétől, még a XIV-dik század elején is divatos volt, következtetést vonhatunk a templom építési idejére nézve, legalább megközelítőleg, miután az biztos évszámmal egyáltalán nem volt megjelölve.

Orbán B. a »Székelyföld« leírásában csak röviden emlíkszik meg e templomról, hihetőleg azért, mert biztosabb adat akkor sem állt rendelkezésére. Szerinte e templom a torony kisebbik harangjával egykoru. A harangnak ugyanis: »O rex gloriae« (A régi harangokon szokásos jelmondatnak egy része.) felirata, páratlan szép majuszkula betűi jelölnék meg az időt, melyben a haranggal együtt e templom is készülhetett. Ez pedig a XIV-dik század elején történhetett. Azonban, hogy a templom a haragnál valamivel régebbi, legalább is a XIV-dik század elejéről való, azt építési stíljén kívül, falfestményeiből is lehet következtetni.

E freskók legtöbbje a templom északnyugati falán találtatott. A felső szépen kicsíkozott keretben, melynek hossza 7 met. szélessége 1 és 1/2 méf. tett ki, a Szent László legenda volt földolgozva. Abban a korban ugyanis, mikor a királyság és keresztyénség megszilárdulásával, a királyok érdemeit dicsőíté a monda, legmagasztosabb alakját Szt. Lászlóban, a középkori magyar királyok példányképében, a keresztyénség legerősebb oszlopában találta meg. A nagy király dicsőségét prédikálták századok mulva is; a templomoknak pedig elmaradhatatlan disze lett az ő dicső tetteit ábrázoló falkép. Így a nagy király emléke a fülei templom freskójában is megörökítettett, midőn a cserhalmi ütközetben a leányt rabló kúnt üldözi és legyözi. A XIII.

XIV-dik századokban műemlékeink tanúsága szerint, legismertebb jelenete ez volt a hős király egész életének, mert minden valamire való templomnak falát ezzel díszítették.

Hazai falfestményeink között a székelyföldiek, Huszka tanár föltevése szerint, egy egész külön csoportot képeznek tárgyra, festésre és keletkezési időre nézve. Azonos technika, magyar tárgy, egyöntetű kompozícióval, jellemzi mindannyit. A Szent László legenda váriációját találjuk föl a legtöbben a következő jeleneteivel: a cserhalmi ütközet, rohanó dárdással és nyilazó kúnokkal; a leányt rabló kún üzése; a király és a kún birkózása; a kún lenyakazása és a leány ölében hajtott fejvel nyugvó király.

A s.-besenyői, maksai, kilyéni, gelencei Háromszék megyében; a bibarcfalvi, fülei, dályai templomok Udvarhely megyében, mind e jelenetek valamelyikét örökítették meg. E községek templomfestményei közt azonban a fülei a legteljesebb, mivel ez a László legenda csaknem minden jelenetét elélnke tárja. Nagy hibája az, hogy a templom fala, melyre festetett, oly hápa-hupás, hogy részint ezért és részint azért is, mivel nem volt kellőleg megkímélve a barbár kezektől, a képnek lemásolása alig volt eszközölhető.

A fallal szembe állván, balról legelőbb Sz. László hatalmas alakja tűnt föl, a mint délceg fehér ménjén ülve, jobb kezében hosszú dárdájával, hadserege élén, a kúnok seregére rohan. Az ütközetnek ez az ábrázolása az egész falképnek felét foglalta el s rajta az alakok, különösen a magyarokéi, legjobban voltak kivehetők.

Tovább, a kép közepétől jobbra, a kép második részében a királyi herceg és a kún birkózása történik meg. E mellett, minden keret elkülönítés nélkül, található a harmadik rész is, a kún lenyakazása, a mint László a legyőzött kúnnek fejét hajánál fogva kezében tartja és egy harmadik alak, hosszú nyelvű bárdját felhuzza a levágásra. Ugyancsak e jelenetet örökítő képen, Lászlóval szemben a könyörgő leány alakja is kivehető volt, kérvén királyi megszabadítóját a kegyelemadásra.

Végül, a képet a legutolsó jelenet, a leány ölében hajtott fejvel nyugvó király zárja be, mely az idő viszonyosságaitól legjobban meg volt rongálva. Ime, ez képezte templomunk felső freskójának tárgyát, melyet ősi élőképekről örökített meg ama Huszka tanár feltevése szerint létezett festőiskola, melynek több székelyföldi templomkép köszöni lételet.

Érdekes tárgyán kívül, e freskó a templom keletkezési korára nézve is utba igazít, mert festési modora, technikájának kezdetleges volta teljesen azt bizonyítja, hogy az átmeneti román művészet korából való. Abból a korból tehát, melyben általánosan el volt terjedve, hogy a templomot csak akkor tekintették befejezettnek, ha belső falát képek díszítették. Ilyen a füleivel technikában, jellegben és tárgyban is csaknem egyező műemlékek, a már említett székelyföldiek, mind a XIII., XIV dik századból valók, tehát abból a korból, hová a templom stilszerűsége is vezetett bennünket.

De tovább menve, ugyancsak e kor mellett bizonyítanak a lebontással előkerült más freskók is, melyek még inkább azon kor festési jellegét tüntetik föl, melyhez nagyon közel történhetett megelőzőleg a templom építése. Ugyanazon a falon alólfelől, a másoknak szomszédságában talál-

tattak e freskók. Tárgya már nem összefüggő esemény, hanem különböző vonatkozásaiban is inkább a vallásos érzület volt a művészet ébresztője.

Négy főcsoportja közül, balról, az első külön keretben, egy katolikus pap alakja vehető ki legjobban, ki kezében szent könyvet tart, kinyitva, egy előtte térdeplő alaknak. E két alak mellett csodás állatok, melyeknek törzse a lóéhoz, feje a ludéhoz hasonlított, voltak láthatók.

A második kép közepén külön óvális keretben, egy ülő helyzetben lévő alak, két kezében két hegyes tört akkint tartott, hogy azoknak szembefordított hegye szájában találkozott, míg köröskörül nyolc repülő angyal trombitáját fujta.

Középen, a harmadik képen, oltár előtt Mária képe volt látható a csecsemő Jézussal.

Történelmi szempontból a freskó utolsó csoportja a legfontosabb, melyben nem lehetetlen, hogy a cserhalmi három hős: Salamon király, Géza és László herceg lett megörökítve. Mind a három csaknem természetes nagyságu alak, egyforma öltözetben, jobbjukban csatabárdot, vagy csatacsillagot tartanak, baljukban pedig arany almát. Fejüket királyi korona díszítette.

Ezen egy csoportba tartozó freskókon kívül, még más négy királyi alak is került elő az említett boltíves fal keskeny szegélyéről, azonban ezek a későbbi bevakoláskor annyira megrongálódtak, hogy lemásolásuk teljesen lehetetlen volt.

És ezzel a régi templom nevezetességeiről mindent elmondottunk. Kétségtelen, nagyon érdekes lett volna, ha e néma emlékeken és a stílen kívül, hitelesebb feliratok, vagy más írásos adatok is beszélhetek volna e régi templomról, de ha ily adat valamikor volt is, az a múlt század közepén elől, a papilaknak elége miatt, más egyházi irományokkal együtt megsemmisült. Ennek következtében azt sem tudhatjuk biztosan, hogy kibővítése mikor történhetett. Ez azonban leginkább elfogadható föltevés szerint, 1659 után történhetett, mert akkor pusztult el a Fülétől északra szintén a Kormos völgyében fekvő Dobó nevű község, tatárdulás következtében. A feldult község lakói, minthogy nagyrésztben Fülebe menekültek, szükségessé vált a kicsiny templomnak kibővítése, hogy a megszaprodott hiveket befogadhassa.

A kibővített templomot toronnyal 1758 ban egészítették ki, mely tisztán termésköbűl, saját szerű építésével kelt figyelmet. Nem sokkal ezután 1761-ben orgonát is kapott a templom, melynek elhelyezhetése egy új karzat építését igényelte.

Ma már ez érdekes templom, mely évszázadokon át vala Isten dicsőítésének szentelt helye, hol az áhitatot szomjuhozó lelkek oly sokszor találtak enyhületet, leromboltatt, de csak azért, hogy helyébe az egyházközség létszámának és az előhaladott kor igényeinek megfelelő emeltessák. A második uj ezerév kezdetét méltóbb alkotással alig örökíthették volna meg Füle reformatusai. Isten segítse az áldozatkész hiveket és a nyáját hiven őrző ősz lelkipásztort legmagasztosabb céljuk elérésében, kik bizonyára hosszú időken át megőrzik a régi templomnak is emlékét.

Karácson Béla,
főgimm. tanár.

Különfélék.

Felhívás előfizetésre.

Sok baj, küzdelem, és lelki megpróbáltatások között, itt vagyunk, elérkeztünk e nehéz esztendőnek utolsó negyedéhez. Ugy lehet, hogy a »Prot. Közl.«-nek ebben a formában a legutolsó negyedéhez.

Huszonhetedik esztendeje ez, hogy e lapocskára neki adatott erővel teljesíteni igyekezett hivatását. Lehet, hogy kevesebb tehetséggel, de teljes jóakarattal. A lap megalapítása és néhány év kivételével, szerkesztése a mi kezünkben volt. Ha valamelyes érdeme, dicsősége volt, és van: legyen azoké, a kik szellemi és anyagi támogatásban részesítették; a mi hibáztatás érheti, hadd omolják az mind a mi vállainkra.

Egy büszkeségünk van, hogy eredeti programunkhoz, mely 1870. aug. 31-én kelt, mind e mainapig tántoríthatatlanul hívek voltunk.

Igy szólott: »Irányunk határozottan s z a b a d e l v ü. Soha egy pillanatig se feledjük el, hogy protestánsok vagyunk; s hogy a zászló, melyet fölemelünk, egyetlen kötelező jelszót ismerhet el, és ez a jelszó: előre!«

Másik kijelentésünk volt: »Lapunk szellemi része teljesen független, és tollunkat, törekvéseinket soha sem fogja vezetni egyéb, mint az igazság, a közügy előhaladása, és a protestáns szellem.«

Ennek a hivatásnak teljesítésében érte már a »Prot. Közlöny«-t egyszer az a veszély, hogy az illetékes, hivatalos körök elvonták tőle a 70-es évek közepén a támogatást; de a »Prot. Közl.« mégis megélt mind a máig. Ez a veszély fenyegette ez esztendőben is. De leküzdöttük ez ideig. Élünk és élni fogunk. Mert a »Prot. Közl.« zászló, melynek multja, és így élete van. Életének fundamentuma az egynegyed század alatt bebizonyított lelkiismeretes munkánk, őszinte igyekezetünk, anyaszentegyházunk, és a tiszta kalvinizmus becsülete érdekében önzetlenül elhullatott verejtékünk.

Szívesen kérjük a velünk együtt gondolkozókat, hogy ez esztendőről hátralékos, vagy folyó tartozásaikat ez év dec. 1-ig beküldeni sziveskedjenek. Le kell számolnunk okvetlenül.

Jövendőre nézve, igyekezzenek megnyerni minél többeket a gondnokok, és vagyonosabb birtokosaink közül, hogy lépjenek lapunk pártolói sorába. Nagy az, mi itt a kockán forog: az egyházkerület tisztessége, a szabadon fejlődő protestantizmus diadalma, a babonáskodástól, a vallásos fanatizmustól, és az álszenteskedéstől való megtisztulás.

Vessen számot magával mindenki. Cselekedjék tiszta meggyőződése szerint. Vagy éljünk atyáink pozitív hitében, vagy szektákra bomolva, tépjük szét a dicsőséges fejedelmi századok által megszentelt erdélyi ev. ref. anyaszentegyházat, és ezzel bénítsuk meg az itt élő magyarság haza-fentartó még meglevő erejét.

Kolozsvártt, okt. 4. 1897. Szász Gerő.

== **E rovatunkban is föl hívjuk olvasóink érdeklődését** mai számunkban kezdődő cikksorozatunkra. Írójának szerénysége, indító okainak nemes volta, tudásának alapossága és kalvinista meggyőződésének heve egyiránt köteleznek, hogy büszkének valljuk magunkat, hogy holmi szenteskedő tucsat-tudósnál magasabb színvonalnak örvehetünk.

== **Emlékeznek még olvasóink főtiszt. püspök** ur levelére, melyet lapunk szerkesztőjéhez intézett volt a Kecskeméthy ural való polemia tárgyában, és a mely a Pokoly ur beavatkozása folytán lapunk 28-ik számában meg is jelent. Kérjük olvasóinkat, keressék elő, és olvassák el ismételtén a három utolsó alineát. Azokbú meggyőződnek, hogy a püspök ur »a szükséges intézkedéseket megtette«; »Kecskeméthyt komolyan figyelmeztette«, sat. Kecskeméthy ur bizonyos »határozott« ígéretet tett, és a püspök ur ezt mondja levelében: »fől sem tehetem róla, hogy adott

szavát be ne váltssa«. Kezdődik az ígéret beváltása. Azt a förtelmes harcot a »Kis Tükörben« folytatta Kecskeméthy ur, ott követte el az inzultust is ellenünk, abban a lapban, mely állandó organuma a »szüzességi egyletek« szervezésének és propagandája a szemforgató áhítatoskodásnak. Hornyánszky, a Kis Tükör kiadója belátta, hogy egy ilyen nyavalyás irányban szerkesztett »Családi Hetilapnak« nevezett tákolmány a nép erkölcsi-vallásos életére nem folyhat be jótékonyan, és valószínűleg nem is jövedelmez. A jövő évtől fogva tehát egyszerűen lemondott a kiadás dicsőségéről. Vajjon, itt a vége? Dehogy is! Kecskeméthy ur, a ki eddig is szerkesztette ezt az evangéliumi karrikaturát, a helyett, hogy maga is szépen visszahúzódott volna, kifeszíti büszke mellét, a szerkesztés mellett, magára vállalja a kiadást is, és a Kis Tükör ezután az erdélyi ev. ref. egyházkerület modern theol. fakultásából fogja boldogítani a boldogtalan emberiségét. Így váltja be Kecskeméthy ur ígéretét. Örvendj erdélyi ev. ref. anyaszentegyház, hogy most már Kecskeméthy urat egészen a magadénak mondhatod! A »Kis Tükörre« pedig föltétlenül fizess vagy előre, vagy hátra, de mindenképpen.

== **Hornyánszky ur demonstrál a futkározó** szentek ellen. Alig, hogy megszabadult a »Kis Tükör«-től, új, képes Családi Hetilapot alapított »Szövetség« cím alatt, melynek első száma már meg is jelent, szerkesztője Szívós Béla, főmunkatársa Zsigmond Sándor, a tiszán-túli egyházkerületnek éppen most megválasztott generalis notáriusa. Az a sötétség, ez a világosság. A kinek helyt van az esze, igen könnyen választhat. Egyik felől Szabó Aladár, és Kecskeméthy urak, túlfelől a megszentelt hagyományok, a cselekedetekben nyilatkozó buzgóság, a valódi protestáns szellemben való felvilágosodás, az istennek lélekben és igazságban való imádása, ismételjük, innen felől Szabó Aladár és Kecskeméthy urak. Válasszatok!

== **A debreceni Prot. Lapból** vesszük át a következő érdekes hírt: A nagy harc tehát el van döntve a tiszántúli ev. ref. egyházkerületben. A belmisszió ismeretes tulsáaival szemben, hivatalos és nem-hivatalos egyház, az egész lelkészi kar, mint egy test foglalt állást, tüntetőleg csatlakozva a szatmári értekezleten is az általunk képviselt józan felfogáshoz. E nagy diadal kivívásában, lelkészi karunk józan értelme és hagyományos magyar református hit-hűsége mellett, kiváló érdeme van Eröss Lajosnak, Ferency Gyulának, s legújában Gergely Károlynak, a szatmári értekezlet érdemes előadójának, a kiknek az elismerésből csakugyan az értekezlet alkalmából is bőven kijutott. Most Erdélytől, az erdélyi lelkészi kartól várjuk az állásfoglalást, hogy ekkint a reformátusság zöme, a keleti rész, a Tiszán innen és Tiszán túl Erdélylyel együtt megtisztíttassék attól a nyugati beteges irányzattól, s nyugatról csak az bocsátassék be hozzánk, a mi hitelvi hagyományainkkal s a magyar józan értelemmel megegyezik s vallásos életünk helyes fejlődését biztosítja.

== **Megjelent a „Protestans Pap“** című lap XVIII. évfolyamának 9-ik száma. Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében Kölesden, következő tartalommal: Ének. Sántha Károlytól. Egy falusi pap gondolatai. Az ember elhull, mint a fák levele. Csulak Zsigmondtól. Az Úr házának szeretete. Lévy Lajostól. Reformáció ünnepe. Borsos Istvántól. Izsák és fiai. Földváry Lászlótól. Keresztelési beszéd. Törvények és rendeletek tára. Kund Samutól. Egyházi tiszt választások. Papválasztások. Halálozások. A lapra előfizetheti a szerkesztőknél egy évre 4 forinttal, félévre 2 frrtal, negyedévre 1 frrtal. Kaphatók még régiebb évfolyamokból teljes példányok, a mult évfolyamból azonban az 1. 2. 3-ik számok teljesen elfogytak.

== **Nyilvános köszönet** Balavásári lakós, özv. Szalma Józsefné, sz. Horváth Anna, néhai férje emlékére, ki majdnem 50 éven át volt az ev. ref. egyházközség lan-kadatlan szorgalmu kántor-tanítója, egy remek kivitelű torony-órát csináltatott 470 frt. értékben, Meier Károly, budapesti óragyárosnál. A szorgalommal és takarékosággal gyűjtött keveséből adott ezen szép áldozatáért fogadját itt, a nyil-

vánosság terén is, a magam és egyházam nevében a legmelegebb köszönetet. Balavásár, 1897. szept. 27. Orbán Gábor, ev. ref. pap.

= **Vadasdon a millenium emlékére** 50 megyetag az új, de még egészen be sem végzett temploma mellé tornyot emeltetni határozta el magát. Ily célra ötvenezer téglát vettetni, önkéntesen ajánkoztak. Névszerint: Simon Elek, lelkész, 5 ezeret; Kovács János, tanító, 4 ezeret; ifj. Németi József 3 ezeret; J. Jakab Istvánné, Györfi Sándor Zsig., Garda János, Csizmadi Péter Mik., Györfi Zsigmond, Farkas József, izraelita, Madaras János, Kovács József 2—2 ezeret; Bodoni Sándor, Bodoni Károly, Csizmadi Péter Sam., Madaras Ferenc, Pál Balázs, Madaras József, Simon Péter, ifj. Máté Mihály, ifj. Madaras Sándor, Bokor Lajos, Simon Sz. Sándor, Simon Sándor I. ifj., Bakó István, Máté András, Madaras Izák, Györfi János Istv. Györfi István Istv., Györfi Izák, Molnár Péter, felső, 1—1 ezeret; Molnár J. János, Györfi István Józ., Györfi Ferenc, Ábrahám Sándor, Györfi József, Radó János, Ábrahám Pál, Kutasi Mózes, Gyerefi Mihály, Simon István, Garda Sándor, Magyarai Domokos, Csiki József, Györfi János, felső, Simon József, Ádám István, Ádám Márton, Kutasi Sándor Pálé ifj. I., Bakó Mihály 5—5 százat és Györfi Albert fél öl követ. Többen már ki is vették a téglát s még többen megígérték, hogy ha látják, hogy lesz eredmény, ők is vagy pénzzel, vagy kövel segítségül lesznek, a kit adjon Isten.

= **Hány nyelven jelent meg a biblia.** A brit bibliai társaság titkára, Walt J. G. a napokban összeállította, hogy hány nyelven jelent meg eddig a biblia. Az összeállított statisztika szerint a szentírás teljes szövegében 40 európai, 41 ázsiai, 14 afrikai, 10 ausztráliai és 3 amerikai, összesen 108 nyelven jelent meg. Egyes részeit a bibliának több, mint négyszer ennyi nyelvre fordították le. Így kínai nyelven a teljes szentírás soha sem jelent meg, de egyes részeit 16 kínai nyelvváltozatra lefordították.

= **Figyelmet érdemel!** Mai számunkban kezdődő hosszabb cikksorozatunkra vonatkozólag, érdekesnek és szubjektív meggyőződésére nézve fontosnak tartottuk, közölni ezt a magán-levelet is, melynek kíséretében vettük ama valóban tanulmányok beillő dolgozatot. Kérjük olvasóinkat, ajándékozzák meg a legkomolyabb figyelemmel a levélkét, és különösen magát a cikket, melyről megjegyezzük, hogy nem akar pályacikk lenni. Itt következik a magán-levél.

*

Nagytiszeletű Szerkesztő Úr!

Alólírott, mint a Prot. Közlöny szerkesztőjét leszek bátor fölkeresni nagytiszeletű urat igénytelen soraimmal.

Ismerve nagytiszeletű urnak egyfelől az evangelizáció kérdésében elfoglalt álláspontját, másfelől igaz értelemben vett liberálisizmusát, mely szerint a Prot. Közlöny nem képezi bizonyos eszme-

körnek és ezek hiveinek kizárólagos szócsövét, de minden elvi jelentőségű kérdésnek nyitva áll, bátor vagyok, ide csatolva, be- küldeni egy szerényebb cikkecskét, mely az evangelizáció, illetve, belmisszió szédeléseit azon oldalról fogja föl és világítja meg, mely gondolatom szerint, a kérdésnek Akhilles-sarkát képezi, s mely oldalon, tudomásom szerint, soha sem volt még megvilágítva. Én az evangelizáció hőbortjaival soha sem foglalkoztam, gyűlölöm, de nem tartalmáért, hanem boszontó ürességeért, és iránytalan botorkálásaiért s mindenek felett azon szemérmertlenségért, melynél fogva a kalauzolás és irányadás szerepére aspirál szánandó vakságában is.

Szerény nevemet nem írtam a cikk alá. De nem azért, mintha okom volna, nevemet rejtteni; nem is azért, mintha nem volnék kész, minden szóért felelősséget vállalni, hiszen, a felelőség érzete nélkül nem tudok sem írni, sem szólni, sőt még hallgatni sem: hanem egyszerűen azért akart e cikkecske névtelen maradni, mert Szabó Aladárakat lefegyverezni, oly vállalat, mely sem tudományos, sem irodalmi dicsőségnek be nem válik, mivel ez a belmissziói szereplés nem emelkedett sem tudományos értékre, sem irodalmi színvonalra, miként ezt cikkemben ki is mutattam. De ha valaki válaszolni találna, illetve, cáfolgatni megkísérленé: kész vagyok, fölvenni a vitát a nélkül, hogy egyetlen szót is kénytelen lennék máskint értelmezni, vagy elmagyarázni, miként a belmisszió bajnokai teszik.

A Debreceni Protestáns Lapban Eröss Lajos és Ferenci elég éles protestáns öntudattal törnek lánzsát e kérdésben, de nem koncolják úgy föl a kérdést, hogy abból mindenki kivethetné a maga tanúságos porcióját, pedig erre, véleményem szerint, szükség van, mert a vegyész is csak vegyelemzés útján állapíthatja meg, hogy a megvizsgált borral hány fokú magas csalást követtek el. Így gondoltam helyesnek, eljárni a jelen kérdésben is.

Ha a nagytiszeletű ur bármi oknál fogva nem adhatná ki ide zárt cikkemet a Protestáns Közlönyben az esetre, tisztelettel kérném, méltóztassék azt visszaküldeni hozzám, hogy másképpen használhassam föl.

Én a Protestáns Közlönyben 1890. óta semmit adtam közre. más lapokban is csak névtelen cikkeket nagy ritkán, mivel a nyomdafesték után kevéssé sarkal hiuságom, s örvendek, ha egykedvűen nézhetem a dolgok folyását, de az evangelizáció viselkedése most mégis kísértetbe hozta hallgatásomat s kivált a politikai jelenségek azon óhaját keltették bennem: vajha az egyházi élet láthatára is úgy megtisztulna az egészségtelen párazatoktól, mint most a politikai láthatár kitisztulni ígérkezik.

Bár nagy szerepre soha sem kergetett hiuságom, de ma valóban szeretném, ha én lehetnék ama bibliai medvék egyike, kik oly csúfosan szétszaggatták az Elizeus próféta kopaszágát csúfoló vásott gyerkőcöket. Az evangelizáció vásott fiai se méltóbbak jobb sorsra.

Tiszteletteljes kérésem megújítása mellett, igaz hódolattal maradok, stb.

HIVATALOS RÉSZ.

3888—1897.

HIRDETÉS.

Az alólírott Igazgató-Tanács által kezelt és elaggott munkaképtelen özvegy asszonyok segélyezésére rendelt Dániel-alapítványnál négy kegydíjas állomás üresedvén meg: föl-hívjuk mindazokat, kik az évi 21 frtban megállapított kegydíjra igényt tartanak, hogy szegénységüket és munkaképtelenségüket igazoló okmányokkal fölszerelt folyamodásukat, hozzánk 30 nap alatt terjesszék föl.

Kolozsvártt. 1897. szept. 28-án.

Dr. Kádár János,
s.-titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettese.

1012—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az erdővidéki egyházmegyébe kebeleztet bardóci egyházközség papi állomására, félfizetésre, ezennel pályázat nyitattik.

Féljavadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel és kerttel; ezen kívül 80 kalangya ösz- és ugyanennyi tavaszkepe, 200 frt. értékben; kanonika évi haszonélvezete

57 frt. 50 kr.; oszpora, mintegy 30 frt.; 30 szekér fa, 30 frt.; központi segélye 100 frt. és stola. Összes érték: 432 frt. 50 kr.

Pályázati határnap: 1897. évi okt. 30.

Folyamodványok Kövér András esperes aához. küldendők, Közép-Ajtára (u. p. Nagy-Ajta.)

Kolozsvártt, 1897. okt. 4.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

911—1897.

ÉRTESETÉS.

A »Protestáns Közlöny«-ben 839—1897. szám alatt közzé tett egyházmegyei közgyűlés megtartási ideje folyó hó 14-ről, elháríthatatlan akadály miatt, folyó hó 21-én délelőtt 9 órára tért át.

Mező-Bodón, 1897. okt. 4-én.

Nemes Árpád,
küküllői esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. Október 14.

41. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A lelkészek tudományáról, és az egyház tanítói hatalmáról.

(Pál apostoltól — Szabó Aladárig.)

Ö t k ö z l e m é n y .

II.

Minő szerencsével őrizte meg Róma a maga féltett egységét: elég dicséretesen mutatja egyfelől magas életkora és az idők rendén nagyra nőtt hatalma; másfelől, szervezetének legalább elvben ma is figyelemre méltó épsége. Jogos volt-e a ragaszkodás, és a kétségbeesett küzdeama rendszer épségének a megvédelmezésében: az a ráció széke előtt nem jöhet kérdésbe. A fő és egyetlen kérdés az: életkérdés volt-e az egyházra amaz egység megvédelmezése? Ha az volt: úgy azt megvédelmezni, nem csak joga volt, de kötelessége is. Ha tudjuk, hogy az állam, vagy az egyházi szervezet épségének megbontása egyértelmű a bukással, úgy senki nem fogja kétségbe vonni, hogy az államnak, vagy egyháznak ellentállása s a fejtelenségnek, zavarnak meggátolása jogos is, kötelességszerű is. Ki lenne elég együgyű, azt kérdezni: szabad-e életünket védelmezni?

És a tudomány tisztaságának, épségének megőrzése a protestáns egyházban is jelentős dolog volt eleitől fogva, mit a prot. egyház sem hagyott figyelmen kívül. Sokkal ismeretesebb tény ez a protestáns egyház történetéből, sem hogy adatokkal kellene támogatni. Fontos gondja volt ez a mi magyar ref. egyházunknak is kezdettől fogva mostanig, illetve, a Szabó Aladároskodás kiütéséig. (Mert, csak úgy ütött ki az egyház testén, mint a fekély.) Ebből is látható, mekkora közbevetés vagy az evangelium és az evangélikáció között.

És az evangéliumi hit épségének érdeke nem pusztán elvont principium vala, de irott törvényekbe foglalt parancs is. És ha van a magyar

ref. egyháznak ma is létező jogi rendje, úgy még ma is törvény őrökdi e fontos létérdeünk fölött.

S bár maga az evangélikáció idáig se meghatározva, se törvényes utlevéllel prédikatori útjára elbocsátva nincs, nem szabad felednie, hogy mig neki parlagi próféataságában minden ösvény szabad, minden hang illendő, és rövidlátó szellemének boldog állapotában és tomboló mámorában minden ő cselekménye beszámíthatatlan: addig az igehirdetésnek általa megleckezett közegei sokféleképpen kötve vannak. Kötik őket szaktudományuk elvei, egyházunk tisztos tradíciói, és céljai, irott törvények, komoly felelősségük érzete és tudata, becsületesség, és a jó ízlés kívánalmaj, mindenek felett, az evangélium iránt való tisztelet és mind az, mit a józanság és becsületesség nagy elvei magukba zárnak. Szóval, művelt elméjü és lelkü ember sokféle irott és szívbe vésett törvény irányában ismer felelősséget, melyekkel szemben a léha, szédelő, személyyvesztő, futkározó hamis atyafiak minden fajtája oldva van.

Hogy az egyház tudománya egyszerűsmind az igehirdetők tudománya legyen, s az egyház vallása a lelkészek vallása, úgy hogy az igehirdetők nyelvén a közegháznak Jézustól való tudománya zendüljön meg hamisítatlanul: arról a magyar ref. egyház kánonai korán gondoskodtak. Ennek bizonyosságául álljon itt első sorban a tisztos Geleji Katona Istvánból egy pár ide vágó kánon, (A lelkészek tudományáról, vagy vallásáról.) »Mint-hogy a hallgatók üdvének gondja isten szerint az egyházi szolgálókra bízott, mielőtt azok vagy kibocsátatnának, vagy már kibocsátva, valamely egyházba befogadtatnának, főképp ha jövevények, vagy ismeretlenek, a legszigorubban megvizsgálandók, ha az igaz hitvallás követői-e, ne-hogy valami módon hallgatóikat az igazság

álszine alatt valamely hamis tudománnyal megvesztegessék. Meg kell azért a lelkeket próbálni, mert sok hamis próféták mentek szét a világba és sok ragadozó farkasok lappanganak a juhok bőrében,« stb. (VII. Kánon). Továbbá: »Senkinek sem szabad, legyen az egyházi, vagy iskolai személy, az isten ígésén alapuló hitvallásnak sarkcikkelyei, vagy az egyházi fegyelemnek lényeges kánonai ellen, hivatalától a közgyűlésig leendő felfüggesztés büntetése alatt, nyilván, avagy magánosan tanítani. Sőt, a hitnek és fegyelemnek nem sarkalatos cikkei ellen sem szabad senkinek magánvéleményét, más atyafiak megvetésével, az egyház megzavarásával, vagy a hitben gyengék botránnyával, nyilvánosan tanítani;¹⁾ hanem, ha lelkét valamely nehézség nyomja, azt előbb esperese és szuperintendense előtt, azután az egész zsinat előtt emberséggel,²⁾ keresztyéni szerénységgel s illő alázattal előadhatja, hogy az egész dolog a szentírásból megvizsgáltságú és elintéztessék. Az ilyen azért ne csak meg ne vettessék, vagy el ne némittassék, hanem inkább békén kihallgattassék, szavai pontosan megmérlegeltessenek, és ha azok helyeseknek tapasztaltatnak, elfogadtassanak; ha pedig helyteleneknek, s csupán a szentírással ellentétes különködésből eredőknek, botránnyosoknak s nyilvános viszálykodásra célzóknak ítéltetnek, elvettessenek; és azoknak a köznép közötti terjesztése, a közvetlen következő kánonban megszabott büntetés terhe alatt, komolyan tiltassék meg«. (XI. Kánon.)

»Senki se merészeljen azért, akár a hitágszatokban«, (miként Szabó A. és társai tették az olcsó ujjászületéssel becsempészett új találmányu, Pál apostolt, Kálvin Jánost, a heidelbergi kátét s minden symbolikus igazságainkat ignoraló, a prot. egyház theológiájáról merőben megfélelmező megigazulási elmélettel. A jövő évszázad krónikása csodálkozással fogja megörökíteni, hogy a magyar prot. egyház-irodalom történetében van egy nevezetes évtized, melyben

¹⁾ A mint tudvalevőleg az evangélizáció bajnokai cselekedtek és cselekesznek, tartózkodás nélkül terjesztvén és tanítván zavaros nézeteiket urbi et orbi, nem annyira kegyelem útján, mint erőszakosan akarván hennünket idvezíteni és pedig igen jutányos áron.

²⁾ Tehát, nem a csútolók székiben pöffeszkedve, mint a papcsúfolás mesterségének szerencsés föltalálói, az evangélizáció szóvivői, hanem egy kis tárgyilagossággal, komolysággal s némi tisztességes alapossággal és olyszerű mélyéggel, minő a theologia mestereitől és doktoraitól is elvárható lenne.

az írók oly szorakozottak valának, miszerint nem vevék észre, hogy protestáns kegyeret esznek és pápistául írnak. Jó lesz azért, úgy sietni, hogy korunk egyháztörténetét még mi magunk megírassuk, mert utódaink, írásainkból ítélve, nem fognak bennünket protestánsoknak nézni; az ujjászületés elméletének Szabó Aladárjait ugyanis a jövő század kritikusa joggal, sőt kérlelhetetlen következetességgel fogja katolikusoknak és a bűnbocsátó levelek utóharcosainak minősíteni, kik a hit által kegyelemből való megigazulásnak páli elméletét lemosolyogva, olcsó ujjászületéssel s még olcsóbb népies iratokkal akarták a magyar prot. egyház tagjait idvezíteni és pedig erőnek-erejével.) »és a keresztyén vallás alaptételében, akár a rendtartásokban s külső szertartásokban,¹⁾ és a szákrámentomok kiszolgáltatásában, a maga vagy néhány hozzája csatlakozónak tekintélyénél fogva, a közbotránnyra valamely változtatást, vagy újítást tenni. Hanem, ha csakugyan van valami változtatandó, vagy kijavítandó a szertartásokban, azt az egyházmegyei, vagy nemzeti zsinaton az egész egyháznak, mint szintén a fejedelemnek és a helvét hitvallást követő evang. rendeknek egyetemes akaratával kell létesíteni. A ki másikt cselekedni mer, az a maga esperese s a több megyebeli testvértársak hozzájárulandó ítélete által a szolgálattól azon püspökség közzsínatáig, a melyben lakása van, eltiltatik, és akkor aztán, ha nézete mellett konokul megmaradt és attól semmi esetre el nem áll, örökre letéttetik és méltó büntetése elvétele végett, az igazhitű tötvények ítélete alá állittatik,« stb. (XII. Kánon).

Hasonlóan az egyház tanai egységének megővését célozza e XCIV.-ik kánon, midőn a tanítókra nézve így rendelkezik: »a vallásra tartozó valami új véleményt, vagy új szertartásokat iskoláikban ne tanítsanak, vagy valamely viszálynak és szakadásnak magvát sem azokon belül, sem kívül a nép között el ne hitegessék«. A XCVIII.-ik kánon a hitegység érdekét még az énekek megválasztásában is figyelembe tartja s a kántorokat utasítja, hogy: »a hit szabályaival egyező énekeket énekeljenek«. Sőt, voltaképpen az egész törvénykönyv ennek a célnak szolgálatában áll, mint az egyfelől keletkezésének okaiból, előz-

¹⁾ A mint pedig tették Szabó Aladárék a Hold-utcában, hol egyházunk eddigi liturgiáját megkorrigálva (!) új nyikorgásu koldus-verseket hoztak be, s azokat megtették egyházi énekeknek, s mint ilyeneket zengedezik azokat.

ményeiből, úgy szólván, létrejöttek történetéből, másfelől a kánon szó igaz fogalmából következik. Mert hát, mi egyéb a kánon, mint zsinormérték, és pedig hivatalos és közhitelességű zsinormérték oly időben, midőn a bölcselek vészedelesen élszapórodtak és az igazságnak forgalomba hozott mérő készülékei mind hamisaknak bizonyultak, s az igazság valóságában megrendült, vagy éppen labirinthba jutott közhitnek kezébe kell adni az Ariadné-fonalat, vagyis a kánont. Ezt mutatják a fennidézett kánon-tár születését megelőző szatmári zsinat végzései is. Így a III. VIII. XIX. XXI. XXII. XXIII. XXV. XXVI. XXVII. és XXIX. végzések, melyek a tiszta tudomány épségének, a magyar egyházaktól közönségesen bevett fegyelemnek megóvására, s az idegen tudomány kiszorítására vannak irányozva. Hogy pedig ezen szükség önkint következett, úgy az akkori, s a maihoz nagyon is hasonló körülményekből, mint az egyháznak önmaga iránti kötelessége tudatából: azt a sok jellemző végzés között legfényesebben jellemzi a XVII. ik végzés, a mely a mi tanúságunkra ekképpen hangzik: »Midőn néhány tiszántúli ifjabb atyafiak önhitességükben nyavalyogva, és időn kívüli buzgalomuktól ragadtatva, saját magán kényükből más, náluknál mind korosabb, mind érettebb ítélőtehetségű egyházi előljárók megkérdezése nélkül, megvetve, vagy legalább mellőzve azon kegyes fenhatóság tekintélyét is, a melyik hatalmának mostan Isten kegyelméből Magyarországnak azon része is hódol, némely külszertartásokban, a megelőző évben több egyházaikban ujitást tenni merészkedtek, és ennél fogva igen sok helytelen, csélcsep és rágalmazó beszédet szólottak, azokkal nem kis zavarokat indítottak, az együgyüeket megbotránkoztatni, és azon ellenfeleinknek és roszakaróinknak, a kik egy és más szertartás megváltoztatását alaptalanul, rágalmazó módon a hit valamely sarkalatos dogmájától való elszakadásnak és elpártolásnak magyarázzák, alkalmat szolgáltatottak az igaz vallás káromlására és iszonyu legyalázására: a nemzeti szent zsinat ez oly botrányos és hamis rágalmakat okozó merényletre, a mely miatt főképp össze is gyűlt, leggyorsabb hatásu orvosságot igyekeztvén alkalmazni, és ezt a titokban harapódzó bajt csirájában akarván elfojtani, azon zavargerjesztőknek néhány főnökeit, állomásukról egy időre elmozdította; mig nem jobb eszközre térve, megtérésüknek nyilvános jelét adják, s

az anyaszentegyház kegyét magoknak kiérdemlendik. A mit, ha teljesítenek, attól nagy örömmel vétessenek ismét kegyelembe s állittassanak vissza előbbi helyzetükbe. De ha e közben ezen ő vakmerő szándékuktól nem csak el nem állanak, hanem tovább is annak terjesztésén titkon, vagy nyiltan, szóval, vagy tettel előbb haladnak: három hiteles tanuval elmarasztaltatva, egyházi szolgálatuk méltóságából örökre, a visszavétel minden reménye nélkül, tétesse nek le és adassanak át a polgári hatóság hatalmába.¹⁾ Mely ezen ítéletivel a zsinat nem más ref. egyházak tanát, fegyelmét és szertartását kárhozthatni, hanem azok személyes oktalanságát és bünetét akarta atyailag megfenyíteni.

Ily szellemű és célzatu rendszabályokat idézhetnénk a Komjáti-kánonokból is azzal a különbséggel azonban, hogy ezek sokkal keményebb szigorral őrzik az egyházi tan és fegyelem épségét, mit megmagyaráz egyfelől ama század szelleme, másfelől az őskeresztény egyház példájához való ragaszkodás, mely eme végzéseket elannyira a multak szellemi befolyása alá rendeli, hogy a legtöbb kánon egyenesen az őskeresztény egyház tekintélyére, nevezetesen a kárthágói, konstantinápolyi, sardikai, nicaei zsinatoknak szám szerint és pontosan idézett végzéseire, továbbá Kálvin Instituciójára támaszkodik.

Antiquarius.

A papi fizetések rendezéséhez.

(Folytatás.)

A rendezésnek ki kell terjedni arra, hogy ez az igazságtalan fizetési rendszer kiküszöböltessék a jobb érzés nevében s az egyház céljai érdekében. Hogy ne legyen a pap kénytelen, emberi érzését megtagadni fizetésért és ne legyenek egyházunk tagjai arra kényszerítve, hogy a papnak, egyháznak ellenségei legyenek azért, mert jogtalan, elhordozhatatlan terheket kell azokért viselni.

Bármilyen szomorú, de igaz, hogy a kor, a melyben az egyházért, vallásért áldozni, terheket hordozni, első kötelesség volt, lejárt. Ma egyházunkban a kepefizetés, kényszeradozás, még azok részéről is, tisztelet a kivételeknek, a kik azt könnyű szerrel elbirják. A »jó szívvvel, mert muszáj volt« mondás hü kifejezője e tekintetben a helyzetnek. A kiknek ez a »muszáj« áldozatokba kerül s ehhez még az a tudat is járul és méltán, hogy egyforma terhet kell hordozniok a tehetősebbekkel, hogy milyen indulattal viszik meg ezt az áldozatot, azt csak az tudja, a kinek ebből kell megélnie. És tudja az egyház. Az unitarizmus, ha Ameri-

¹⁾ Tolnai János és párthivei.

rikából sok pénzt szerezhet, ezen a címen lesz a jövő vallása.

Exponáltabb helyeken, a hol közelebb van a farkas, várván, a kit elnyeljen, a teher-könnyebbülés vágya viszi egyházunk hiveit a mindig nyitva levő és ezzel kecsgettető más akolba. És az ideje elmúlt annak, hogy azzal vigasztalhassuk magunkat: »hadd, hulljon a férge,« mert az ez okon való férgesedés félelmes. Törölni kell a férgesedés okát s mindjárt mind egészségesek leszünk s ekkor fog igazán kitűnni vallásunk eszmei hatalma, a melyen »a pokol kapui sem vehetnek diadalmat.«

A korszellemlnek ellenszegülni, nem lehet. Ma a korszellem a nagy egyházi adófizetés elvének nem kedvez. A megszorodott életterhek, az ezerféle követelések, a melyekkel az állam, a társadalom az egyén elé áll, s az ezek miatt nőttön-növő pauperizmus a hívó ember kezét is, buzgóságát is meglankasztja, a midőn az egyházért való adózásról van szó. Az pedig, hogy a 12 kalangya búzából is 3 kalangya követeltetik és az 1200 kalangyából is, sőt a semmiből is 3, vagy annak megfelelő egyéb érték, leküzdhetetlenül tetézi a bajt, a nehézséget.

Ezt meg nem látni, e felett szemet hunyni, nem lehet, megszüntetésére törekedni pedig, kötelesség.

Milyennek kell lenni hát a papi fizetések rendezésének? Olyannak, a mely által minden e tekintetben fennálló, az egyházat céljaiban akadályozó baj elenyésztetve, megszüntetve legyen. El kell tüntetni azt az állapotot, a mely a papi pályát a legutolsó életpályává teszi. Legyen minden papnak tisztességes fizetése, hogy a megélhetés gondjaitól menten szentelhesse egész életét, minden erejét magasztos hivatásának. Kapja ezt a fizetést úgy, hogy ez ne sértse önértetét, ne bántsa jobb érzését, ne érintse függetlenségét és szabadságát és ne hozza hallgatóival örökös ellenségeskedésbe. De összeköttetésbe legyen hozva ez a mivelet a hivek terheinek könnyítésével is.

A mely rendezés így nem öleli fel a kérdést, nem rendezés.

Az e tárgyban nyilvánosságra hozott vélemények között egészen céltalan, bátran kimondhatjuk, halva született az, mely abban kulminál, mint pl. a kézdi egyházmegye véleménye, hogy: változtassák a terménykepe pénzre.

Ilyen módon nem csak nem javulna az állapot, sőt határozottan rosszabbodnék. Fizetésünk maradna a régi, a »kepe« pénzül bár, de »kepe« maradna, a hivek terhe szaporodnék, súlyosbodnék. Az a gondolat igen szépnek tetszhatik, ha pl. a dálnoki pap, a kinek, tegyük fel, 200 egész kepeket fizető hive van, minden kepefizetőtől tiz frtot, összesen 2000 frt. tiszta készpénzt a zsebébe tehetne. De a ki ennek a gondolatnak megvalósítását is hiszi, az igen naív, s még a maga érdekében sem akar jól. Mert ki fizeti meg azt a pénzt? Hiszen az, a kántornak fél annyit számítva, egy kepező emberre, kinek esetleg 15—20 kalangya búzája szokott teremni, tehát az egész kepezők közé számítatik, 15 frt egyházi teherrel járna. Ez pedig oly horribilis összeg, a mit 100 közül 50 egyháztagon ekzekucióval sem lehetne felhaj-

tani; oly összeg, a mi miatt a tiszta kálvinista Dálnokban, a hol ezelőtt 20—25 évvel pápista embernek hire sem volt, néhány évvel ezelőtt ingyen felállított haranglábat toronynyá építené, arany-keresztel.

Nem, uraim! Így nem lehet rendezni a papfizetéseket, ha nem akarunk nyáj nélküli pásztorok lenni. A terményt még valahogy megfizetik, de pénzt s pláne akkora összeget adni nem fognak. A régi vármegyékben is, a hol más kepezési rendszer áll fenn, mint a székely földön, a hol a birtoktalan, egészen napszámos emberek a gazdákkal, birtokosokkal teljesen egyforma kepeket fizetnek, a termény-kepeket, ha csak annyija van is, megfizeti, de ha pénzt kellene fizetni, a legnagyobb résznél, felhajthatatlanság okán, odaveszne.

De a mint említém, eltekintve ettől, a fizetés-rendezés ezen módja által, a pap és a hivei között, éppen a fizetés miatt fenforgó áldatlan viszony, pap és egyh. ellenes érzület nem orvosolhatnák. Bárki szedje és hajtja is fel azt az összeget, a maga egész súlyával megmarad az. És én sokkal inkább maradok a mostani termény-fizetési rendszer mellett, már csak azért is, mert szegényebb hallgatóimat kimélhetem, velök így-ugy ki egyezhetem, míg ha pénzzé változtatva, közadók módjára hajtatik fel kiméletlenül, mely kiméletlenség éppen a legszegényebbekkel szemben nem szokott határt ismerni, sok köny, jaj és átok kísérelné a nyomokat. Így rendezni fizetésünket, nem akarhatjuk.

Az a másik javaslat sem sokkal életrevalóbb, a melyik a pénzre változtatott kepeket a teherviselési képesség elve szerint akarja a hivekre kivettetni. Igaz, ez új sebet gyógyítana, de ez a gyógyítás nagy megrázkódtatással járna, mi miatt az orvosság rosszabb lenne a betegségnél. Régi gyepet törne fel, a melyből veszedelmek támadnának. Hiveink egy részének terhe apadna, a másiké azonban növekednék. Egy igazságos elv nyerne így alkalmazást, de lehet-e remélni, hogy általános megnyugvást keltőleg? Egyházunk tagjainak bármelyik osztálya van-e oly anyagi helyzetben, hogy bármely igazság kedvéért és cél nevében a mostaninál nagyobb terhet viselni, képes legyen? Ha a képesség nem hiányzik, van-e kedve; van-e áldozatkészsége? Ha minden egyház, minden felekezet hasonlóképpen mivelne s nem éppen ellenkezőt, s ha nem volna a felekezetnélküliség kapuja is megnyitva, az efféle kérdések feleslegesek lennének, így azonban a legkomolyabban számba veendő s az adandó felelet azt parancsolja: hagyjunk békét a rendezés ezen módjának is.

Hogy rendezzük hát a papfizetéseket?

Nemes Árpád barátom e becses lapok múlt évi egyik számában és a »Lelkészi illetmények kiegészítése« című cikk érdemes szerzője a folyó évi 5-ik számban, a megoldásnak a legüdvösebb módját pendítették meg. A minimális fizetés megállapítása, kipótlása, a kepe megváltás, államsegély igénybevitelével, ez az az elv, a melyből engedni, nem lehet, a melylyel egyházunkat életképesé, magasztos feladatának megoldására alkalmassá tehetjük, megerősíthetjük.

Ha a kepe eltörlését a rendezés fel nem öleli, nem eszközli, akkor egyházilag végrehajtandó rendezésre nincsen is szükség. A fizetés-kiegészítést az állam meg-

cselekszi, a mely műveletnél a mi feladatunk abban áll, hogy rövidséget, kárt, hátrányt egy egyház se szenvedjen. Hogy a kepe pénzre változtattassék, adó forint után közadó módjára felhajtassék, a mint fönebb kifejtettem, ilyen rendezéssel többet ártanánk, mint használnánk.

Rendezni egyedül a kepefizetést kell, még pedig úgy, hogy az eltöröltessék.

Ha az állam az 1848. évi XX.-ik t.-cikkből elvállalt kötelezettségének eleget tenne, ez az egész kérdést megoldaná. De ha ez, akár a mi indokolatlan féltékenységünk, akár józan emberi észszel fel nem fogható állambölcsészeti okok miatt meg nem valósulhat, annak semmi sem állja útját, hogy az állam egyházunknak úgy jöjjön segélyre, hogy ezt a nagy feladatát megoldani, képes legyen.

Miután az állam érez magában annyi erőt, és fel tudott emelkedni köteletségének arra a tudatára, hogy a kolduló papságot 800 frt fizetéshez juttassa: fogjuk szaván. Fogadjuk el, kérjük ezt az összeget minden visszafizetési kötelezettség nélkül, mint a 48-diki XX. t.-c. részben való beváltását. Kérjük ezen felül az államtól akkora kamat nélküli kölcsönt, a mennyi az előbbi kiegészítési államszegélyhez adva, egyetemes egyházunk összes papi fizetéseit fedezi. Ez utóbbi összeget 50—60 évi 2%-os törlesztésre. Minden egyházközség hordozná az általa igénybe vett kepeváltó kölcsönnek törlesztési hányadát a hivekre teherviselési képesség szerint kivetendő rovatalból, vagy ha van akkora közjövédalma, vagy kepeváltási tőkéje, annak kamataiból.

Nézzük csak meg, mi jőne ki ebből? Tegyük egy futó számítást.

A mely egyházközségben 450 frt a papi kepe, ezt kiegészítendő 800 frtra az állam ingyen; kepeváltási célra kapna az államtól évenként 450 frtot, a minek $4\frac{1}{2}\%$ -a 10,000 frt tőke felelne meg. Ezt a 10,000 frtot kellene az illető egyházközségnek 2%-al 50 év alatt visszafizetni, a mi évenként 200 frt teherrel járna. Ez a teher 900 frtos kepeknél 400, 1800 forintos kepeknél 800 frtot tenne ki.

A mint a számok mutatják, ezen művelet által elérve lenne az, hogy minden pap tisztességes pénzfizetést kagna, a kepe eltöröltetnék és a hivek egyházi adója felényire szállana. Sőt, mivel napjainkban a legtöbb igyekező egyházközségnek van akkora kepeváltási tőkéje, hogy a ráeső törlesztési %-ot elbirná, az ilyenekben a teljes kepeváltás rögtön életbe lépne, a hivek egyházi terhe végképpen megszűnnék. A hol pedig a kepe meg van váltva, az e célra szolgáló tőkének 55% az egyh. egyéb céljaira felszabadulna.

Ennél a rendezésnél még arra is lehetne gondolni, hogy a minimum nem 800, hanem 1000 frtban állapittassék meg, a mely esetben a 800 frton felül eső 200 frtnak megfelelő tőketörlesztési %-át szintén az egyházközségek, illetve a hivek hordoznák. És még ekkor is minden 450 frt helyett 288 frtot kellene fizetniök. Az 1000 frtos minimum, tekintettel a papi állás nagy fontosságára és arra, hogy a sem több kvalifikációval, sem nevezetesebb missióival nem bíró tanárok, bírók minimális fizetése ennél jóval nagyobb, egészen indokolt volna.

(Vége következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1897. okt. 10.

Elnökölt: dr. Vályi Gábor, elnök-helyettes aa. Jegyzett: dr. Kádár János, titkár. Jelen voltak: Gyarmathy Miklós, Szász Dénes, Kenessey Béla, Parádi Kálmán, Becsek Lajos és Herceg Lajos, ig.-tanácsosok. Márkus János titkár, Deák József, pénztárnok, és Maksay János, számvevő.

Elnök-helyettes aa. az ülést megnyitván, miután az időközben elnököleg elintézett ügyek jegyzékére senki sem tett észrevételt, azt jóváhagyó tudomásul vettnek nyilvánítja s jelzi, hogy az ülés sürgős összehívását a sorsjáték rendezése ügyében teendő lépések iránti határozathozatal tette szükségessé.

Elnöki felhívásra, Maksay János, számvevő aa. ismertette az eddigelő tett intézkedéseket s bemutatta a sorsjáték-rendező bizottság közelebbi ülésének jegyzőkönyvét, melyből láthatólag Zákó Sándor, irodavezető 711 frtos utiszámlája, a főt. püspök ur igazoló bizonyítványa alapján, kiutalásra ajánlatot s az Ig.-Tanács által elnököleg, tényleg ki is utaltatott. Kapcsolatosan bemutatta Zákó Sándor lemondó levelét, ki maga is belátván működésének eredménytelenségét, állásáról lemondott, sőt a sorsjegyeknek külföldön leendő értékesítése iránti ajánlatától is visszalépett. Ig.-Tanácsunk a sorsjáték-rendező bizottság intézkedéseit, valamint Zákó Sándor irodavezető lemondását örömmel fogadta el. s előadó aa. ama jelentését, hogy a lemondás megtörténte után tényleg aláíratott és jogerőssé vált, az előző ülés határozata értelmében, Deutsch Lipóttal kötött szerződést szintén megnyugvással vette tudomásul, minthogy nevezett új sorsjegyirodai vezetőt, már eddigi ténykedései alapján is, olyannak ismerte, ki szakértelemmel bír elvállalt kötelezései körében.

Ezután előadó számvevő aa. ama két ajánlatot ismertette, mely a budapesti bank-egyesület, mint részvény-társaság és Kormos Gyula és társa bankcég által adatott be a sorsjegyeknek Budapesten leendő értékesítése, illetve bizományi kezelése tárgyában. Mindkét ajánlat beható megvitatása után, Deutsch Lipót, sorsjegy irodai vezető, mint szakértő, behivatott az ülésbe felvilágosítás nyújtás végett az iránt, hogy e bizományi raktár felállítása miért szükséges, és hogy ő melyik ajánlatot tartja előnyösebbnek s így elfogadandónak?

Deutsch Lipót a kért felvilágosításokra megadván válaszát, az ajánlatok közül a Kormosét tartja előnyösebbnek, részint azért, mert közvetítési percentjei sokkal alacsonyabbak és semmi költségmegtérítést nem követel, főként pedig azért, mert, véleménye szerint, egy magán banknak inkább áll érdekében az üzlet föllendítése, mint egy részvény-társaság tisztviselőinek, és e magán bank annál is inkább foglalkozhatik a Szeretetház sorsjegyeinek értékesítésével, mert nincs lekötve, mint az ajánlkozó bank-egyesület az osztálysorsjáték sorsjegyeinek árusítására. Ajánlotta tehát a Kormos-fele ajánlat elfogadását, oly módosítással, hogy a 15 százalék közvetítési díj 10 százalékra redukáltassék. Végül, előadó számvevő aa. jelezte, hogy főt. püspök aa. Budapesten meg-

tekintette ez ajánlatokat s maga részéről a jó hírnévnek örvendő bank-egyesület ajánlatát ajánlta elfogadásra. Hosszas, beható és a jelenlevő összes tagok részvétele mellett lefolyt megvitatás után, Ig.-Tanácsunk a Kormos Gyula és társa ajánlatát fogadta el, oly kikötéssel, hogy köteles nevezett bankár az eladóknak mindama kedvezményeket megadni, melyek azoknak részünkről, prospektusunkban kilátásban vannak helyezve, és saját közvetítési díjáért csak 10 százalékot nyer. Ez ajánlat elfogadása iránt táviratilag megkérdezendő, s ha elfogadja, vele a szerződés, jóváhagyástól feltételezetten, megkötendő, melynek megtörténte után a bank-egyesület ajánlata el fog utasíttatni.

Lów Sándor, ékszerész az iránti kérése, hogy az állítólag fennálló súlytöbblet után őt illető s az átvevő bizottság által kifizetésre ajánlott összeg részére elismertessék, Ig.-Tanácsunk által nem teljesítettett, miről kérelmes oly megjegyzéssel értesítettett, hogy jogában áll, a szerződészerű súlyu tárgyakkal pótolni a súlyosabb minőségben előállított nyeresénytárgyakat.

Végül, Kádár János házgondnok aa. kérésére, a Kővári-telepi háznál szükséges javítási munkálatok elvégeztetésére, 237 frt. összeg keretében, engedély adatik.

Több tárgy nem lévén, az ülés bezárattott.

R. S.

Az egyházmegyéből.

A martonosi papbéköszöntő.

A jelenkor nehéz küzdelmei közt, hol az élet sivár mezején mindenki a világi javak után kapkod: mintegy jól esik, ha egy-egy olyan óázra találunk, hol az erkölcs-vallásos élet nemes irányu törekvésének tiszteletet érdemlő fölséges jelenségeit is láthatjuk.

A martonos-fotosi papbéköszöntő és az egész papválasztás körül lezajlott hosszas küzdelem fényes bizonyítéka annak, hogy a nép szívéből nem halt ki még az erkölcs-vallásos érzés és a nép olyan nélkülözhetetlennek tartja a papot, hogy nélküle a társadalmi, az egyházi és községi életet még csak elképzelni sem tudja. Azonban, nagyon tévedne, a ki ezen erőteljesen nyilvánuló vallásos életből azt következtetné, hogy a nép az ő hite, vallása és anyaszentegyháza mellett minden vész, vihar közt szilárdul kitart. Sőt ellenkezőleg. Minél élénkebb érdeklődéssel viseltetik a nép vallása és anyaszentegyháza iránt, annál érzékenyebb mind ama bántalmakkal szemben, a melyek egyházi életét érintik, úgy hogy gyakran a legkisebb sérelem miatt is kész őseinek vallását egész tömegesen otthagyni, s idegen hitfelekezet kötelékébe, vagy éppen a hitfelekezetnélküliség szabad terére menekülni, azt híven, hogy ez által nemcsak alaposan meg-orvosolta, hanem egyszersmind meg is boszulta a vett sérelmeket.

A református egyháztagnak ezen sajátságos természetét nem lehet eléggé figyelmükbe ajánlani anyaszentegyházunk ama kiválóan nagyrabecsült előjáróinak, kik a nép erkölcs-vallásos élete és hazafias érzülete fölött örködni, hivatva vannak, különösen a mostani időben, midőn a hitfelekezetnélküliség kísértő ördöge éppen a súlyos anyagi viszonyok közt élő református egyháztagnak közt hódít és hódít a legnagyobb mértékben és éppen innen szedi a legtömegesebben a maga áldozatait.

A mint a s.-martonos-fotosi papi állomás üresedésbe jött, az egyházközség azonnal intézkedett az állomás pályázat útján leendő betöltésére nézve. Azonban, a felsőbb egyházi hatóság az állomásra nem hirdetett pályázatot és általában nem engedte, ezt a papi állomást betölteni azon okból, mivel a fizetés összes értéke, egyházhatósági becslés szerint, csak 290 frtot tett. Ily módon a papfizetés elégtelensége miatt elrendeltetett, hogy a s.-martonos-fotosi egyházközség, a gidofalvi egyházhoz csatoltassék.

A felsőbb egyházi hatóság ezen rendelkezése mélyen lehangolta a s.-martonos-fotosi egyháztagnak, a kik semmiképpen se tudtak bele nyugodni abba a gondolatba, hogy nekik ne legyen helybeli papjuk. Folyamodtak hát ujabban, meg ujabban a papi állás betöltése érdekében s midőn többszörös folyamodásukra sem nyertek kedvező választ: tömegesen akartak kilépni a ref. felekezet kötelékéből, a mikor egy vallását igazán szerető közibük lépett s ezt tüzte zászlójára: eddig és ne tovább, kért és könyörgött szilárd hitében. Ekkor aztán a püspök ur megszánta a lelkész után esengő egyháztagnak s a rendkívüli államsegélyből évi segélyül 180 frtot utalván ki a papi fizetés kiegészítésére, a papi állomás betölthetőségét lehetővé tette. Így lön egyhangulag megválasztva Jakab József ifju jeles szónok, a ki Bartha Lajos, tordosi esperes mellett segédlelkészi minőségben volt alkalmazva s az ő nagy tehetségéből igen sokat sajátított el.

Az egyházközség ifju lelkésze új állomásának elfoglalása végett, szeptember 4-én érkezett meg a s.-szentgyörgyi vasuti állomásra, hová az egyháztagnak tömegesen vonultak ki ifju jeles lelkészüik ünnepélyes fogadására. A vasuti állomásról Sepszi-Szt.-Györgyre vitték a buzgó hívek szeretett lelkészüket s ott egyik jóhírű vendéglőben bankettet rendeztek tiszteletére. A mai választásokkal együttjáró etetések, itatások és vesztegetések undok korszakában jól esik konstatálni, dogy a szó alatti bankettet nem a lelkész, hanem az egyháztagnak rendezték és pedig saját költségükre. Általában, főlemlítést érdemel, hogy e fenforgó esetben nem a lelkész kereste az egyházat, hanem az egyház kereste a lelkészt, és a lelkésznek sem a megválasztása, sem a beköszöntése egy krajcár áldozatban sem került. Ez a körülmény is mekkora változást mutat föl a mult és jelen között. Nem is olyan rég, ezelőtt csak egy évtizeddel is, a legkisebb papi állomást is tömegesen rohanták meg a pályázók s élet-halálra küzdöttek, vagy legalább is pazarul etettek, itattak és vesztegettek annak elnyeréséért. Ma már azonban a papfizetések csekélyisége és az elavult kepelési rendszer a tanuló ifjuságot annyira visszaretentették, hogy a közepes állomásokra is csak ügyyel-bajjal lehet papot keríteni.

Az egyházközség e jeles új lelkészt, ez egyházmegye kitünő esperese, nagytiszteletű Vén Mihály ur iktatta be új állomására a töle megszokott magas és magvas szónoklatával és szívet lelkét megható imájával, midőn az ifju lelkész kitünő beszédével, mind tartalmára, mind előadására nézve nagy reményekre jogosította a teljes számú egyháztagnak. Általában, az egész beköszöntői ünnepély a legfényesebben sikerült s a beiktató és beköszöntő beszédek nagy lelki élvezetet nyújtottak a népes és intelligens közönségnek, hol e vidék értelmisége is oly nagy számban volt jelen, hogy a különben tágas templom befogadni, nem bírta.

Azzal a tudattal távoztunk el, hogy egyházközségünk, dacára kicsinyiségének, egy kitűnő szónokot nyert. Isten áldása legyen a buzgó gyülekezeten és annak ifju lelkészén s kísérsje áldás, hir és szerencse koszoruzza fejét áldott lelkü, nagynevü püspökünknek egyházközségünk ily megörvendtetéseért.

Balásy Gyula,
állami tanító.

Különfélék.

Felhívás előfizetésre.

Sok baj, küzdelem, és lelki megpróbáltatások között, itt vagyunk, elérkeztünk e nehéz esztendőnek utolsó negyedéhez. Ugy lehet, hogy a »Prot. Közl.«-nek ebben a formában a legutolsó negyedéhez.

Huszonhetedik esztendeje ez, hogy e lapocskára neki adatott erővel teljesíteni igyekezett hivatását. Lehet, hogy kevesebb tehetséggel, de teljes jóakarattal. A lap megalapítása és néhány év kivételével, szerkesztése a mi kezünkben volt. Ha valamelyes érdeme, dicsősége volt, és van: legyen azoké, a kik szellemi és anyagi támogatásban részesítették; a mi hibáztatás érheti, hadd omoljék az mind a mi vállainkra.

Egy büszkeségünk van, hogy eredeti programunkhoz, mely 1870. aug. 31-én kelt, mind e mai napig tántoríthatatlanul hívek voltunk.

Igy szólott: »Irányunk határozottan szabadelvü. Soha egy pillanatig se feledjük el, hogy protestánsok vagyunk; s hogy a zászló, melyet fölemelünk, egyetlen kötelező jelszót ismerhet el, és ez a jelszó: előre!«

Másik kijelentésünk volt: »Lapunk szellemi része teljesen független, és tollunkat, törekvéseinket soha sem fogja vezetni egyéb, mint az igazság, a közügy előhaladása, és a protestáns szellem.«

Ennek a hivatásnak teljesítésében érte már a »Prot. Közlöny«-t egyszer az a veszély, hogy az illetékes, hivatalos körök elvonták tőle a 70-es évek közepén a támogatást; de a »Prot. Közl.« mégis megélt mind a máig napig. Ez a veszély fenyegette ez esztendőben is. De leküzdöttük ez ideig. Élünk és élni fogunk. Mert a »Prot. Közl.« zászló, melynek multja, és így élete van. Életének fundamentuma az egynegyed század alatt bebizonyított lelkiismeretes munkánk, őszinte igyekezetünk, anyaszentegyházunk, és a tiszta kalvinizmus becsülete érdekében önzetlenül elhullatott verejtékünk.

Szívesen kérjük a velünk együtt gondolkozókat, hogy ez esztendőről hátralékos, vagy folyó tartozásaikat ez év dec. 1-ig beküldeni, szíveskedjenek. Le kell számolnunk okvetetlenül.

Jövendőre nézve, igykezzenek megnyerni minél többeket a gondnokok, és vagyonosabb birtokosaink közül, hogy lépjenek lapunk pártolói sorába. Nagy az, mi itt a kockán forog: az egyházkerület tisztessége, a szabadon fejlődő protestantizmus diadalma, a bábónakodástól, a vallásos fanatizmustól, és az álszenteskedéstől való megtisztulás.

Vessen számot magával mindenki. Cselekedjék tiszta meggyőződése szerint. Vagy éljünk atyáink pozitív hitében, vagy szektákra bomolva, tépjük szét a dicsőséges fejedelmi századok által megszentelt erdélyi ev. ref. anyaszentegyházat, és ezzel bénítsuk meg az itt élő magyarság háza-fentartó még meglevő erejét.

Kolozsvártt, okt. 4. 1897. Szász Gerő.

= **Hogy hová vezetheti az embert a szemforgatás, a vakbuzgóság, a vallásos fanatizmus, igen élénken és megdöbbenően illusztrálja az a majdnem hihetetlen tünemény, hogy Oroszországban egyre terjednek annak a szektának hívei, a kik élve temetik el magukat. Akadjon**

csak egy fél-örült rajongó, ki beálljon vezetőnek, s azonnal akadnak egész bolondok, kik követik. Az Alföldön a názárenusok inkább tömlőcbe záratják magukat, sem hogy fegyvert fogjanak kezükbe, és itt nálunk akadnak olyan eszevesztettek, kik a »fehér keresztet« a nyakukba akasztották és nem szégyenelték, hordani a Kecskeméthy ur nagyobb dicsőségére és a »szüzességi egyesület« felvirágoztatására.

= **Egy egész sereg jó könyvet küldött be szerkesztőségünkhez a Hornyánszky-nyomda, melyeket jó lélekkel ajánlunk olvasóink szíves figyelmébe. Itt következnek. Protestáns árvaházi képes naptár. Szerkeszti: Kenessey Béla. Ára 30 kr. A házi kincstár első kötete »Csendes Órák« cím alatt. Dr. Müller, S. K. után, fordította Szász Károly. A Koszoru népies kiadványainak tíz füzeté 31—40-ig. Ára egy füzetnek 4 krajcár. Bizony, többet ér. Égi Manna. Olyan »Vade mecum«-féle kötetecske, melynek minden két lapja közt, melyek bibliai mondatokat tartalmaznak, egy tiszta lapot nyujt jegyzetek megtételére. Mindezeket megvenni és terjeszteni, emberséges dolog.**

= **Nyilvános számadás és köszönet.** A kékesi ev. ref. egyház templom-szentelési ünnepélye alkalmával az egyházközség javára rendezett táncvigalom bevétele belépti díjakkól, sorsjegyekből tett összesen 189 frt. 78 kr. A kiadás pedig volt 93 frt. 68 kr. Maradott jövedelemnek 96 frt 10 kr. Felülfizettek: Gróf Wass Béla 10 frt., gr. Bethlen Ödön 10 frt., Lovag Bakó Károly 10 frt., dr. Torma Miklós 10 frt., Lázár János 5 frt., Székely Gy. 1 frt., Konc Ernő 1 frt., Bartha J. 50 kr., Nagy Lajos 4 frt., Szöcs János 2 frt., Demsik Gy. 1 frt., Fodor D. 50 kr. Alólírott az egyházközség nevében egy a felülfizetőknek, mint a rendező bizottságnak, mint szintén a bizottság elnökének, Gajzágó Vilmosné, sz. Voith Irma öngagyágának, mint a sorsjáték rendezőjének, mély tisztelettel köszönetét nyilvánítja. Kékes. szept. 27. 1797. Nagy Ede, kékesi ref. lelkész.

Evangelizáció. Belmisszió.

Tiszteletteljes fölkérés a cs. és kir. közös hadügyminiszterhez és a magy. kir. honv. miniszterhez.

Meg vagyunk győződve, hogy Excellenciátok becses figyelmét nem kerülte ki a kolozsvári ref. theol. fakultás egyik tudós tanárának szerkesztésében megjelenő világlapnak (?) a »Kis Tükörnek« következő Figyelmeztetése

»Közelg az idő, a mikor a fiatal rekruták bevonulnak. Kérjük tehát olvasóinkat, járjanak utána, hogy minden rekruta kapjon a pogácsán kívül egy új testamentumot és egy énekeskönyvet. Beszéljenek a szülők a fiaik szívére, hogy e könyvekből olvasgassanak, s az ur Jézus utain járjanak. A melyik rekruta pedig Budapestre jó, okvetetlenül jöjjön el az ifjusági egyesület valamelyik gyűlésére. Ez az egyesület minden csütörtökön este 7 órakor tart összejövetelt a ref. theologia nagytermében (Kálvintér 7. sz. hátsó lépcső I. emelet.) Ez összejövetelen minden ifju embert szívesen látunk. Ha pedig a szülők megírják, hogy melyik kaszárnyában van a katona fiuk, hát akkor fölkeressük az ifju atyafiakat. Szabó Aladár, tanár. (Budapest, Városmajor-utca 48. szám.)«

Mi ugyan eddig úgy voltunk meggyőződve, hogy a keresztény civilizáció kötelessége abban áll, hogy az evangéliom, s általában a biblia értelmében kell megnemesíteni a szívet, a tökéletesség felé hajtani a lelket, hogy a baha védelmére elhivatottak is ebből merítsenek bátorságot, lelkesedést, hősiességet isten és hazaszereztetre. Most e figyelmeztetésből azt látjuk, hogy nem a szellem a fő, hanem a betű. A Krisztus tudományának nem a szívből kell lenni, hanem a kabát zsebében. Nem a lélektől kell áthatva lennünk, hanem a betűt kell morzsolnunk; hogy az ur Jézus utain járassunk.

Átlátjuk, hogy mi eddig csalódtunk. Szabó Aladár urnak és a Kecskeméthy ur világlapjának (?) igazsága van.

Tisztelettel kérjük azért Excellenciádkat, hogy ezt a világot átalakító felséges ideát ne bízzák az érzékeny szívére, és úgy lehet, a maga teljes egészében át nem is értő naiv szülőkre, hanem tör-

vényhozás útján gondoskodni méltóztassanak az évi költségvetésben arról, hogy a kálvinista rekruták számára minden esztendőben nyomasson az állam a Károli-féle nagyváradi bibliából és az énekes könyvből annyi példányt, a hányan berukkolnak; méltóztassanak gondoskodni, hogy az egész napi exercirozás, puccolás és egyéb szolgálatok után, legalább egy órát, és az estétet éjfélig fordítsa a legénység arra, hogy bibliát olvas és zoltárokat énekel, melyekre Szabó Aladár és Kecskeméthy urak oktatják.

Meg vagyunk győződve, hogy Excellenciádék e tekintetben azonnal megteszik az előintézkedéseket, és csak az fog némelyes aggodalomra okot szolgáltatni, hogy a nagyváradi editio négy kilót nyom, és hogy ez a 26—27. kilót, melyet a baka ma cipel, nagyon magasra emeli.

Kérjük Excellenciádékat, ne méltóztassanak aggodalmaskodni. A rekruta olvasni fogja a bibliából, hogy »nem csak kenyérral (illetőleg, profunttal) él az ember,« és hogy »az ur Jézus utain járhasson.« háboru idején a »Nachschubs-Verflegs-Vorrathot« és a »dreitägige Reserv-Vorrathot,« egyszerűen kidobja a bornyuból, és él az »isten igéjéből.«

És ezt jól fogja tenni. Mert a nagyváradi folio-kiadásu bibliát igen célszerűen használhatják fel a bakák pánccélnak. Ha előre mennek, a mellükre akasztják, ha retirálnak, a hátukra akasztják, és higgyék el Excellenciátok Szabó Aladár és Kecskeméthy urnak, hogy nincs olyan paraszt golyobis a világon, hogy a biblia papirosát átfurni merészkednék, és így hiveink mind életben maradnak elől is, hátul is.

Azután, katona-bandákra ezután nem lesz szükség. Mikor a regiment megindul, Kecskeméthy ur lesz a Kappelmeister, megadja a jelt és háromezer ember elkezd énekelni torka szakadtából: »Már elmegyek az örömben.« Szűkölködünk nagy mértékben. »Perelj, uram perlióimmal« stb. Ha ettől meg nem futamodik a muszka, hát mi kötelesszük magunkat, hogy beállunk I. évi theologusnak, és hallgatjuk Kecskeméthy ur prelekióját.

Az meg éppen zseniális gondolat, hogy a bakák csütörtökön estve 7 órakor elmenjenek az »ifjusági gyűlésre« a theologia nagytermébe. Ugy van. Kaszárnya és theologia: ezek éppen egybeillő fogalmak. A mint köztudomásu dolog, estve hét órakor a konyhahölgyek és szobaleányok is élvezik az utcát a bakák társaságában: együtt aztán felmennek a theologusok egyesületébe. Ez igen nemesítőleg fog hatni mindkét oldalon. E tekintetben jövő számunkban közölni fogjuk a »szüzességi egyelet alapszabályait.«

Excellenciátok kétségen kívül olvasták néhai való Vas Gerben pompás leirását a Jellasich-féle »Jézus Mária« huszárokról: kérjük Excellenciátokat, támogassák a Szabó Aladár és Kecskeméthy ur korszakot alkotó ideáját és igen rövid idő alatt a »világi pap« nótájára, káplár lesz a pap, az örmester az esperes, a hadnagy a püspök, Szabó Aladár és Kecskeméthy ur a pápa, és Magyarország, mely a napokban lett a monarchia súlypontja, Manlicher-puskák helyett, melyet a názárenusok vallásos örvöngésből már most sem vesznek a kezükbe, bibliával, énekes könyvvel és imádsággal fogja meghódítani nem a világot, hanem az agy-lágyulásban szenvedőket.

HIVATALOS RÉSZ.

4100—1897.

KÖRLEVÉL,

Valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék nt. lelkész-elnökének.

A közoktatásügyi m. kir. miniszteriumtól f. é. 24088. sz. a. kelt intézvény következtében tudatjuk címeikkel, hogy a »ponyva-irodalom« a népnek lelkére és kedélyére minél fokozottabb mértékben nemesítő hatást gyakoroljon és lezorithassa a ponyváról azt a sokféle irodalmi burjánt és konkolyt, mely a nép szívet-lelkét megruetelyezi, erkölcsét megrontja és felfogását megmérgezi: a »Franklin Társulat« a közoktatási kormány támogatása mellett, a ponyvairodalmi termékekhez külső alak tekintetében egészen hasonló, de a tartalom nézőpontjából erkölcsnemesítő, lélekemelő irányzatú, a nép eszejárásához és felfogásához mért »Mese-mondó« és »Históriás« füzetkéket bocsát forgalomba.

A midőn ezen kiadványokra címek figyelmét ezenel felhívni szerencsénk van, egyben fejkérjük, hogy a szó alatt levő füzeteknek a tanítók által leendő propagálására és a nép között minél szélesebb körben való terjesztésére nézve, az ügy érdekében hathatós módon intézkedni méltóztassék.

Elárusítóknak a kiadó cég a füzeteket fele áron szállítja.

Kolozsvártt, 1897. okt. 8.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

4081—1897.

KÖRLEVÉL

Valamennyi érdekelt lelkész aához.

Ama fölmerült eset alkalmából, hogy egy helv. hitv. ev. lelkész egy közhuzárnak eltemetéseért 6 frt. 10 kr. stólat követelt, szükségesnek találta a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur önmagyméltósága megújítani hivatali elődjének a legénységi állományban levő katonai személyek közül nem katonai lelkészek által teljesített vallási funkciók díjazása tárgyában az 1877. évi ápril hó 24-én, 10.475. sz. alatt kelt iratát, közölvén annak teljes másolatát hatóságunkkal, a továbbiak végett.

A vonatkozó leirat a következő:

A cs. kir. közös hadsereghez tartozó katonák közül a polgári lelkészek által teljesített kisegítő lelkészi szolgálatokért ezek által igénybe vehető díjazás tárgyában a cs. és kir. közös hadügyminiszter f. évi április hó 9-ről IX.

1393. sz. a. kelt, és velem a budapesti cs. kir. hadi főparancsnokság f. é. április hó 20-ról, 3599. sz. a. átíratával közölt intézvényéből a következőkről értesültem.

A hatonai főkormánynak a szóban forgó célra évenkénti, csakis 2500 frtra menő általány áll rendelkezésére. Ily csekély összeg irányában s az államkincstár jelen helyzetében a lelkészkezdő polgári papság magas igényeket oly kisegítő szolgálatokért nem formálhat, és akár magasabb általányokat, akár a némely vidékeken, vagy egyes helyeken a szokásos rendes stóla illetményekhez hasonló magasságukat nem követelhet. A cs. kir. közös hadügyminiszterium kész, jövőre is, mint eddig, a nem stóla-köteles legénység körül teljesítendő kisegítő szolgálatokért, minden év végén bemutatandó és a katonai állomás-főnökök által hitelesítendő kimutatások alapján, a tett szolgálatok minőségének és számának megfelelőleg, némi díjt biztosítani.

Ellenben, nincs azon helyzetben, hogy a lelkészek egyes cselekmények díját előre meghatározhassa, mert a tiszteletdíj minden esetben történendő kiszabásánál a helyi és egyéb viszonyok, főleg pedig a rendelkezésre álló dotáció mérve kell hogy irányadó legyen. Miután már eddig is a magyarországi lelkészkezdő polgári papságtól önzetlen működéseért az elismerést megtagadni nem lehet, a közös hadügyminiszterium továbbra is reméli, hogy a lelkészkezdő hazafias papság kisegítő szolgálatát meg nem tagadandja. A cs. és kir. közös hadügyminiszteriumnak ezen intézvénye alapján, van szerencsém fölkeríteni méltóságodat, sziveskedjék egyházkerületéből minden év végével a hatósága alatti lelkészek által a cs. kir. katonaságnak valamely helyen állandó, vagy huzamosabb tartózkodása esetében teljesített kisegítő lelkészi szolgálatokról szerkesztett és az illető hatonai helyparancsnok által hitelesített kimutatásokat hozzám fölterjeszteni, hogy azoknak érvényesítése végett, a kellő intézkedést a cs. kir. közös hadügyminiszteriumnál megtehessem. Budapest, 1877. évi ápr. 24-én. Tanárky, s. k. államtitkár.

Fölhívjuk ezek után az érdekelt lelkész aait, hogy jövőre a fentiek értelmében járjanak el.

Kolozsvártt, 1897. okt. 4-én.

Dr. Kádár János,
s.-titkár.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettese.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. Október 21.

42. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A lelkészek tudományáról, és az egyház tanítói hatalmáról.

(Pál apostoltól — Szabó Aladárig.)

Öt közlemény.

III.

Ime, eljutottunk hát, legalább vázlatosan, ama pontokig, a melyeken előtűnik, hogy a magyar kálvini egyház minő kapcsolatban áll Kálvinnal, az őskeresztény egyháznak eredeti, még a Krisztustól eredő gyökereivel. Ezért voltam kénytelen, időrendben visszafelé menni, nem csupán azért, mert ép érzékű kálvinista embernek nem nagy kedve lehet haza felé jöni mostanában; azért, hogy megvizsgálhassam, ha vajjon megvan-e még a szerves egybefüggés a mi magyar ref. egyházunk és a Krisztus között? A történeti fejlődés földjében messze terjedő hatalmas gyökerek világosan mutatják nekem a Krisztust, és a belőle sarjadó egyház valódiságát. Erre voltam én kíváncsi, a messze törtető gyökérképződésre, nem arra a meddő virágzásra, mely hét év óta bódító illattal boszantja szegény magyar kálvinista közönségünk szagló idegeit, a népies iratok fattyu virágai-ban, a képmutatás, piétizmus fülbántó, süketítő szerszámokkal zúgatott koldus-rikoltozásai mellett. Ebből látom, és láthatja az egész magyar ref. közönség, hogy, istennek hála, ama hétéves meddő virágzás nem a magyar kálvinista egyház élőfáján termett, hanem csak azokból a kúszó természetű élősdie növényekből támadt, a mely élősdiek gyakran befonják az élőfák törzseit és ágait és ekképpen befönták, a szónak valódi magyaros jelentésében befönták, a mi szeretett egyházunk élőfáját is. És éppen az a mi sérelmünk, hogy eme kúszó, élősdie növények azzal kompromittálnak minket urbi et orbi, hogy idétlen, meddő virágaikat a mi egyházunk élőfájának éppen a koronáján, sőt a tetején,

fakultásunkon villogtatják, úgy tüntetvén föl a dolgot, mintha eme szánandó virulás a mi egyházunk fáján támadt volna. Pedig, istennek hála, a mi egyházunk élő fája soha nem ismerte ezeket, s egészséges, izmos törzsöke és koronája ennél sem produkál ily meddő virágzást.

A fönebb elősorolt régi törvényekből, melyek reánk történeti értékkel is, de jogforrás tekintélyével is birnak, sőt a jogfejlődés folyamának ősi medrét mutatván, nagyon is tanúságosak, világosan előtűnik, hogy, Kerkápolyi szavaival élve, a kálvinizmus »mint szerves lény, nem pedig, mint idomtalan tömeg cselekszik«. Nemcsak mint szerves lény, de hozzá tehetjük, mint öntudatos és céltudatos lény. Világos az is, hogy bár a ref. egyház dogma formában nem mondotta ki az egyház tanítói hatalmát, mint a római egyház, de annak elvével nem is szakított; sőt gyakorlatban kipótolta, a mit a teoriában elmulasztott, és így nem csupán hallgatólag ismerte el ama nagy elvet, de jogalkotásaiban és jogrendszerében megtestesíté a tanítói hatalom principiumát s annak gyakorlatát az egyház kezébe le is tette és pedig egész a máig. A római egyház a tanítói hatalom sarktétele kezdte fölépítgetni a jogi egyházat és annak hatalmát. A reformáció támadás vala, vagy ha úgy tetszik, forradalom a jogi egyház ellen, annak igazságtalan hatalma ellen; de csak is ez ellen és nem az egyház benső fogalma ellen; s így ama hatalomnak benső, isteni alapját nem támadta meg, mert így dualizmusba esett volna és a saját életfejlődésének gyökereit avatatlan kézzel elvágta volna, in statu nascenti. Ezt hát nem cselekedte. Valamint a józan és öntudatos ellenzék nem küzd általában a kormány eszméje és fogalma ellen, s nem tör in idea a kormány eszméjének végleges megbuktatására, hanem csak megjavítására, vagy módosítására, mert kü-

lönben nihilizmus volna: úgy ama szellemi mozgalom sem célozta az egyház fogalmának és lényegének végleges megbuktatását, hanem csak a létező hibás rendnek a római egyházban megjavítását; nem dönteni akart, hanem reformálni; a létező helytelenből helyest alkotni: ezért reformáció lön méltó, dicsőséges neve. E nevet adta neki úgy történelmi szereplése, mint ezen szerepének öntudatos átérzése, hűség, következetes, céltudatos betöltése.

A reformáció tehát csak azt támadta meg, a mit az egyház épített és pedig hibásan épített, de azt, a mire épített, magát az alapot nem támadta meg. Mert fölismerte, hogy maga az alapkö ugyanaz, a mely egyszer vettetett, a melyen kívül senki más fundamentumot nem vethet. Sőt a falak egy részét is szilárdaknak, helyeseknek találta bizonyos magasságig, az egyházi atyák tisztos koráig, az egyetemes zsinatok némely alkotásáig. Innen van, hogy, mint fönnebb érintém, egyházunk épületében még itt-ott egy-egy ódon követ, egy-egy darab falat ismerhetünk föl az őskeresztény egyház épületéből. S mivel az alapot nem dultuk fel, nem robbantottuk fel: ott van az egységes egyház erejének legsarkalatosabb alapköve, az egyház tanítói hatalma, melyre a reformáció újból építhetett, épített is igen szerencsésen egész az újabb időkig. Tudjuk, mint ragadta ezt meg a prot. egyház a világosság terjesztésének minden csatornáin, s mint használta föl serény munkával Luthertől, Kálvintól, Zwinglitől, Melanchtontól elkezdve a sűrű sorban jövő munkás és lelkiismeretes utódok százain, ezrein keresztül egész odáig, a hol mi állunk, a kik ezeket megérteni, nem akarjuk.

De ha szemeink elől elmosódott volna is a tényezők alakja és iránya, a mi ugyan még eddig nem történt, ott van a reánk maradt kész eredmény és nyereség: még ma is fennálló ref. egyházunk mai egységében. A sikk tenger partján álló szemlélő előtt, igaz, hogy minden sikságnak tűnik föl, de ha látja a beömlő nagy folyót, mégis csak elhiszi, hogy a hol e nagy folyam született és szikla-bölcsőjében szendergett, ott bércek is létezhetnek.

A reformáció tehát az ősalapon építé új alkotásait, nem minden terv nélkül, de nagyon is átgondolt, egységes terv szerint, az építésnek aritmetikai törvényei alapján. Ha tudott a scholastica theologia distingválni, bizony, a prot. theo-

logia még inkább tudott. Ha tisztán fogta fel Pál apostol a szakrendszert: (I. Kor. XII. 17—30. és XIV. 5 v.-ben) tisztán valósította azt meg a prot. egyház. A mily tisztán értette Pál az egyetemes papság elvét, oly tisztán vette azt gyakorlatba a prot. egyház. Az egyház-építés munkája nem lett soha kiszolgáltatva műkedvelőknek, rajongóknak, eszelősöknek, egység-bontóknak, eszeveszett nihilistáknak és minden más néven nevezhető bolondoknak. Azért nagyon természetes, hogy egészen más volt eddig a prot. egyház építő munkássága, mint a mai nap ugynevezett »építő« iratok szerepe. Igen, mert itt már a szereplés, a szerepjátszás maga lett a cél, minden más mellékes, sőt annál is csekélyebb. Az evangéliumi egyház történeti fejlődése, jogfejlődése, tanrendszere és jogi rendje kenetes modorban kiparódiáztatik, és ez a művelet úgy neveztetik hét év óta, hogy evangelizáció.

Idéztem fönnebb a magyar ref. egyháznak ama régi tisztos reguláit, melyek egyházunk egységét őrizték, egységes fejlődését irányozták, és a melyeknek hatása alatt áll ma is nemcsak minden igaz kálvinista ember, de hatásuk alatt állnak ma még összes intézményeink, tudásunk, érzésünk, gondolkodásunk és mindaz, a miben kidomborodik kálvinista karakterünk.

»Mert a boldogságra kevés csak a jelen,
A multon épül az s az emlékezeten«

Igy énekelte ezt a mi nagy kálvinista költőnk, és így ismerte ezt el eddig a köztapasztalat egészen Szabó Aladárig, kivel azonban új korszak kezdődik, legalább a satyra-irodalomban.

Antiquarius.

A papi fizetések rendezéséhez.

(Vége.)

És ha ez, akár a 800, akár az 1000 ftos minimum megadatnék a papoknak, akkor Török Bertalan képviselő ur joggal vádolhatná az ország színe előtt azokat a lelkészeket, »a kik ezen hivatást nem teljesítik azzal a lelkiismeretességgel, azzal az igazi megszentelő érzéssel, azzal a felemelő tudattal, a melyek a hallgatók szívébe, lelkébe úgy át tudják plántálni a vallást, hogy annak az életben nyoma és kifejezése legyen.« (L. 1897. márc. 6. országgy. beszédét.) Addig azonban dobja a hibáztatás követ a világon mindenkire, csak a szegény papra ne, kitől a mostani körülmények között az is hősiesség, hogy vállalkozik arra, hogy »papnak« neveztesse. Meglátnám, hogy tartana az illető képviselő ur efféle vádbeszédeket, ha 2—3 száz véka »kiválasztott« kepén kellene tengődnie.

Bizony, a vallástalanság, a mennyiben a papnak

abban része van, egyenesen annak a liberálisizmusnak tulajdonítható, mely miniszterek, főispánok, stb. nyugdíjára milliókat költ, de a vallás és erkölcs hirdetőit nyomorban sanyalódni engedi.

Szégyen és kipótolhatatlan kár, ha ez tovább is így marad. A papságot ebből a helyzetből ki kell szabadítani, s mindazon mizeriákat, melyek a papi fizetés tekintetében jelenleg fennállanak és az egyházat céljában akadályozzák, meg kell szüntetni. És pedig nem holnap, hanem ma.

Erősen meg vagyok győződve, hogy ez úgy érhető el csak, ha a papi fizetéseket úgy rendezzük, a mikint én azt feltüntettem.

Az állam, a mi ehhez szükséges, megadni tartozik. Az 1848, XX. t. c. értelmében ennél többet tartoznék. Ha az ultramontánok, schuhfereinosok, dákorománok, kiknek a magyar állam iránti hűségüket már nevük is elárulja s kik a hányan vannak, annyiféle érdeknek szolgálnak, csak a magyarnak nem, az államtól dúsán dotáltatnak, nekünk, kiknek a magyar haza földje, szabadsága, ereje oly szent, mint az isten, jogunk van ahhoz, hogy midőn a nyomorból kiemelkedni akarunk, ennek az államnak segédelmét kérjük.

Ez senkinek szálla a szemében nem lehet. A mit ingyen kérünk, ahhoz az osztó igazság szerint is jogunk van. A többit pedig visszafizetjük. Ez az autonómiát féltő hitfeleinket is megnyugtathatja és eloszlathatja azt az aggodalmat, a mi a fizetések állandósága, biztossága iránt felmerülhet. Mi csak addig élhetünk, a míg hazánk él. »Neked pedig élni kell, oh hon, s örökre, mint tavasz, virulni.« S a: élő hon leghűbb fiaihoz nem lehet hűtellen. Az általunk teremtett alap rendeltetésétől el nem vonattathatik soha!

Bevégezem észrevételeimet. Mint a néma fiut az atyját fenyegető veszedelem megszólaltatta: »Katona, ne öld meg« úgy adta kezembe nekem is, írásban járatlannak, a tollat közös anyánk, szeretett egyházunk szomorú állapotának, veszedelmének közvetlen látása. Mint a kinjában megszólalónak hangja, nem lehetett oratori tiszta hang, de érthetőleg kifejezte azt, a mire a megrettenés pillanatában szükség volt ez az én felszólálásom is gyarló erőlködés, de a meglevő, közvetlen érzett bajoknak, hiányoknak hű kifejezője. Egy jaj-kiáltás a »paizsos férfi« fojtogató körmei közül, mely itt Erdélyben a kálvinista magyart kinezza. És a menekvés egyetlen módjának feltüntetése.

Ez a kérdés, itt különösen Erdélyben, nemzeti létünk kérdése is. Minden ref. egyházközség, minden ref. templom egy-egy erősség a magyarság védelmében. Éhező várórség könnyen kapitulál. Hejh, ha ez az éhezés nem gyengítette volna századok óta az őrség erejét, s a szegénység, elhagyatottság nem roskadoztatott volna össze annyi templomot: dákorománia álma ma nem kísértene!

A mult mulasztása a mult büne. Talán nem vagyunk arra kárhóztatva, hogy ezt a bünt addig folytassuk, míg egészen bekövetkezik annak zsoldja — a halál.

A magyar vallás erősítése a magyarság erősítése. Vallás és erkölcs az állam alapjai, magyar vallás és magyar erkölcs a magyar államé. A kik ezt e hazában

képviselik, az élni akaró hon azokat veszni nem engedheti.

Szent kötelességet teljesítünk, ha ezért célunk eléréséig zörgetni, meg nem szününk.

Néma gyermeknek anyja sem érti szavát!

A népiskolai vallás-tanítás.

Ismét előveszem e kérdést, melyről azt tartom, hogy mindig aktuális lesz; evangéliumi reformált anyaszentegyházunknak most éppen legaktuálisabb kérdése s azt hiszem, az is marad örökre. A ki a vallás-tanítás kiváló fontosságú kérdését kielégítőleg megoldja az iskola mindenik fokozatán, maradandó emléket állít magának a szivekben és az anyaszentegyházban, sőt a hazában is. Merem állítani, hogy a sikeres vallás-tanítás olyan bűvös talizmán, mely minden bajtól megóvja az embert, minden veszélyből kiragadja az egyházat és hazát egyiránt. Becses eszköz, drága kincs, melyet nem szabad heverni, rozsdásodni hagyni, nem kell véka alá rejteni, sőt inkább oly pontra kell helyezni, hogy mindenkinék világítson, hasznát mindenki lássa, sziveket gyönyörködtessen, melegítsen, termékenyítsen: a kövekből is fiakat teremtsen.

Nekem igen kedves foglalkozásom a vallás-tanítás s előttem a lelkésznek a kathedrával egy jelentőségű működési tere. A kik a modern romboló eszmék ellen a lelképásztori működésben keresnek ellenszert, azok előtt a vallás-tanítás bizonyára a legfontosabb lelkészi kötelesség.

És különös, hogy míg minden működési téren a célszerűnek felismert működési, eljárási út-mód részletesen le van írva s mintegy utasításul adva, úgy, hogy nemcsak azt tudja az illető, hogy mit, vagy mivel, hanem azt is hogyan kell működni, addig a vallás-tanításnál a család, az egyház, a haza e legfontosabb ügyénél, nagy tájékozatlanság uralkodik. Sokan figyelmen kívül hagyják az egyházkerület »Tanterv, Utasítás és Rendszabályok« című 1878-ban megjelent tájékoztatóját is, a mi pedig kitűnő utmutatás a tanításban, a megváltozott viszonyoknak s kicserélt tankönyveknek megfelelő változtatással.

Én ez utasítás szem előtt tartásával egy kis tanítási tervet készítettem egyfelől magamnak, más részről községeim állami iskolai tanítóinak, kiknek a jelzett utasítás nincs kezükben. Ők szívesen vették az alább következő tájékoztatót. E tanítási tervvel csak azoknak akarok szolgálni, a kiknek szükségük van reá, míg ellenben a kik feleslegesnek tartják, mert jobbat tudnak, azoktól én kérek e lapban utmutatást.

Én hat osztályt együtt tanítok heti két órán azért, mett így két órája van hetenkint mindenik osztálynak, s ez jobb, mintha kétfelé osztva, 1—1 órán tanítanám őket.

Minden órát pontosan kitartok, úgy, hogy óraelengedéstről mit sem tudnak tanítványaim, sem utánam való várakozásról s az iskola ajtóban való leskelődéstről. Mindezek a tárgy iránti szeretet és fegyelem rovására esnek.

A szeptemberi első órán kedvesen elbeszélgettünk tanítványaimmal; kérdezősködöm édes apjuk, édes anyjuk és testvéreik felől. Megnyilatkozni engedem szívüket és szájukat tetszés szerint, sőt arra törekszem, hogy kérdéseimmel gondolatokat ébresszek s minél többet beszéltessem őket. E célból újabb kérdéseket teszek: mivel töltötték a nyarat, a mezőre jártak-e, erdőben voltak-e, nem tévedtek-e el, nem voltak-e betegek? Örömet fejezem ki, hogy a jó isten megszabadította a betegségtől, megtartotta életüket. Meg is ígérem nyomban nekik, hogy a láthatatlan jó istenről a vallás-órán sokat fognak tanulni szép történetekben és szent énekekben. Együtt, fennállva, kezeinket összetéve, fel is fohászunk így: »Könyörülj rajtunk Uristen! És hallgasd meg a mi imádságainkat (7. dics.) s ezután imádkozunk:

Mi atyánk, sat.

Megemlítem nekik, hogy a vallás-tanulást mindig e kis fohászszal és a Miatyánkkal kezdjük s tudokra adom, hogy ezt megelőzőleg, mikor benyitok az iskolába és köszönök, szeretem, hogy azzal fogadjanak: Isten hozta.

A vallás-tanítás rendjét olyan formán állapítottam meg magamnak, a milyen az isteni tisztelet rendje; a fenti kis fohász megfelel ama halk sohajnak, mely el-
 lebben az ajkáról, midőn templomba menve, a nők leborulnak (fejeiket alázatosan lehajtják), a férfiak pedig kalapjukba rejtik arcukat.

E szerint most már az isteni tisztelet rendjének megfelelőleg lesz:

1. Te rólad zeng dicséretünk (1. d.)

2. Dicséret, vagy zsoltár (felváltva az eltanultakból s tekintettel a templomi szükségletre).

3. Lecke-felkerdés, ezt váltogatva végzem az osztályokkal s nehogy a pihenő osztálybeliek megunják magukat s figyelmük elszoródjék, egyik-másikkal, főleg az álmataggal és csintalannal, néha az egészszel el-elmondatok egy szentirási helyet, vagy éneket.

4. Atya, Fiu, Szentlélek (12. d.)

Szünet, 5—10 perc.

5. Lecke-magyarázat.

6. Hallók uram! (18. d.)

Ez az én vallás-tanítási rendem.

Szükséges, hogy állandó formája legyen a tanulásnak, mert így is szokik a gyermek a renchez. És ez nem unalmas, nem lélekölő, változatossá teszi a mindig váltakozó lecke, a különböző dicséretetek és zsoltárok.

T a n a y a g.

I.

1. Mi atyánk.

2. Könyörülj rajtunk (7. d.)

3. V-ik parancs (Nagy Péter: Káté).

4. Az első emberek engedetlensége és esete (Szász Károly: Kisk. 2.)

5. Jézus születése (4. 5. 3.)

6. Krisztus urunknak áldott születésén (99. dics.)

7. Ünnepek (Káté 178.)

8. Im, bejöttünk nagy örömmel (14. dics.)

9. Te rólad zeng dicséretünk (1. d.)

10. Atya, Fiu, Szentlélek (12. dics.)

11. IV-ik parancs (55. Kátébói.)

12. VIII-ik parancs (61. Kátéból.)

13. Példázat az igaz felebarátról (7. 5. 17.)

14. Hallók uram szent igédnek (18. dics.)

15. Istennel járni, lakozni (4. d.)

16. Az embernek, hogy megéljen, dolgozni kell.

A dolog nem szégyen. A ki nem dolgozik, ne is egyék.

17. Kisértetek, feljáró lelkek nincsenek, stb.

18. Adjátok hálát az istennek (105. zsoltár.)

19. Nyilnak már, nyilnak már az ibolyák

20. Hálát adunk istenünk (57. d.)

Észrevehető, hogy már ez osztálynál tekintettel voltam némileg az egyházi évre, mert így beosztva, inkább érdeklődik a gyermek. Természetesen, mindent hallás után tanulnak és pedig karban legtöbbszörre. Fő törekvésem az, hogy a vasárnapi rendes éneket már az osztályban megtanulják, hogy ha netalán vagy egy kimarad is, bárhol talál is ref. templomot, együtt énekelhessen a gyülekezettel s ez úton inkább is együtt-
 érezhessen.

»A vallás-tanítással kapcsolatban az illedelmes magaviseletre korán utasítandók a növendékek, úgy az iskolai, mint az azon kívüli életüket illetőleg. Az erkölcsiséget sértő beszédek, főleg a hazudozás, szitkozódás és káromkodás eltiltandók. Mások személyének és vagyonának tiszteletben tartására szintén utasítandók a növendékek.« (Utastítás 10. l.) Szép időben ez osztály is megy templomba.
 (Vége következik.)

Az egyházmegyéből.

A deési egyházmegyéből.

Deési ref. egyházmegyénk ez évi közgyűlését szept. hava 26-án tartotta meg Deésen, ez uttal a városháza dísztermében, melyen egyházmegyénk gondnokai, képviselői és a papság csaknem teljes számban jelentek meg.

Elnöklő esperes imája, megnyitó beszéde s a közgyűlés megalakulása után, következett a főjegyző terjedelmes jelentése az egyházmegyei tanács évi működéséről, minek elismerő jóváhagyása után, tárgysorozatunk rendjén, a választásokra került a sor. Főjegyzőnek egyhangulag megválasztott Tunyogi Béla, direktornak és számvevőnek Nagy József, aljegyzőnek és tanügyi előadónak Barabás Sámuel, egyházmegyei és egyetemes gyámintézeti pénztárosnak Jonás Bálint, tanácsbíráknak Vásárhelyi Boldizsár, Simkovits Bálint, fegyelmi bíráknak Jonás Bálint, Irsay József és Ferenci Endre, egyházmegyei országos közalap-kezelőnek Vásárhelyi Boldizsár.

Ezek után, megszakadt a közgyűlés munkája, mert esperes aa. vezetése mellett, mindnyájan templomba mentünk, hól Hatházi Ferenc, kidei körlelkész mondott buzgó imát s majd a Péld. 4. 23. verse alapján mindvégig figyelmet lekötő beszédet.

Templomozás végeztével, ismét munkához láttunk s nem soká készt a közgyűlés egyik kimagasló pontja »az esperesi évi jelentés«, mely minden tekintetben feltűnteti egyházközségeink állapotát, szellemi és anyagi beléletét. Páratlan és odaadó munkát igénylő esperesi jelentés. Esperes aának buzgó munkálkodásáért jegyzőkönyvi köszönet kifejezésével, egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétetni határozatott. Jelentéséből megtudtuk, hogy szellemi és anyagi tekintetben virágzó egyházak: Bádok, Deés-Akna, Domokos

Felső- és Alsó-Töök, Hid-Almás, Kackó, Kérő, Kendi-Lóna Kide, Kolozs-Borsa, Koltó-Katalin, Magyar-Lápos, Ördög-Keresztur, Páncélcseh, Sáros-Magyar-Berkesz, Szinye és Válaszut, hol a pátronusok, egyházuk javán dicséretesen munkáló egyháztalagok és lelkészek évről-évre áldásos munkát visznek véghez. Haladás utján levő s így reménytel kecsegtető egyházak Magyar-Köblös, Magyar Nagy-Zsombor, Esztény, Néma, Bodonkut és Kozárvár. Rendetlen anyagi viszonyokkal küzd Magyar Macskás, hová számadásuknak tisztázására Jonás Bálint és Tunyogi Béla személyében bizottság kiküldése határozottatott, meg részben Hagymás-Lápos is. Erőtelen, gyenge egyházak Doboka, Ormány-Girolt, a hová állam-iskolák felállítása már a mult évben is szorgalmaztatott.

Végül, egyházmegyénk anyagi, szellemi, kulturális állapotát a következő statisztika jelzi: Lélekszám, férfi 4690, nő 5414, összesen 10,104. 2) Született fiu 168, leány 190, összesen 358 3) Meghalt férfi 118, nő 144, összesen 262. 4) Házasságra lépett 72 pár. 5) Konfirmált fiu 76, leány

91, összesen 167. 6) Hozzánk tért 6. 7) Tőlünk kitért 2. 8) Tanköteles fiu 807, leány 806, összesen 1613. 9) Tanult fiu 694, leány 765, összesen 1459. 10) Egyházak összes alaptökei 50,280 frt. 54 kr. 11) Magtár pénzül 15,857 frt. 52 kr. 12) Magtár szemül 7261 véka. 13) Összes földbirtok 1554 hold 995 □ öl. 14) 1896. évi számadások bevétele 26,882 frt. 09 kr. 15) 1896. évi számadások kiadása 26,090 frt. 97 kr. 16) Tüzbiztosítási összeg 66,719 frt. 17) Tüzdíjt fizet összesen 301 frtot.

Másik kimagasló mozzanata volt Simó Béla és Retegi Sándor új egyházmegyei gondnokok ünnepélyes beigtatása, mely lélekemelő aktust esperes és Simó Lajos főgondnok, aai. végezték.

A bizottságok jelentései és az indítványok letárgyalása után, gyűlésünk véget érven, beigtatott új gondnokaink a közgyűlés tagjait gazdag lakomára hívták meg, hol felköszöntökben nem volt hiány.

Tunyogi Béla.

TÁRCA.

Elnöki megnyitó.

(Az ev. ref. theol. fakultás Önképzőkörének szept. 26-án tartott ülésén.)

Mélyen tisztelt Önképzőkör!

Midőn e helyet elfoglalom, az érzelmeknek egész árja tölti be keblemet. Szivemben egyesülnek a hála és bizalom, remény és aggodás, a vágy és sejtelem. Ki tárhatná fel egyszerre a kebelnek végtelenségét és ki tudna a hullámzó sziv minden érzéseinek méltó kifejezést adni? Először is, fogadják legbensőbb köszönetemet bizalmukért, a melylyel ily felette módon megtisztelni méltóztattak. Érzem hivatásom nehézségét, de érzem szépségét, magasztosságát is. Terhes a feladat, de nem riadok vissza, mert az önök bizalmában olyan erőforrás fakad fel számomra, a mely soha ki nem apad, nem apadhat; s az ebbe vetett rendíthetetlen hitem megkészszerzi erőmet, és tudom, hogy a küzdelmeken át diadalra vezet.

Mindnyájunk elé kötelességeket tár az élet, a melyeknek teljesítése szolgál normául minden egyes ember értékének megítélésénél. Ám, de a kötelességek különbözők. Az egyiket a törvény írja elő, mely, ha kell, erőhatalommal kényszerít annak teljesítésére; a másikat a törvénynyé szentesített szokás parancsolja. És itt áll előttünk egy magassabb kötelesség, a mely nem külső parancs, nem idegen hatalom akarata, de egy belső hang hív fel ennek teljesítésére; érezzük, hogy ez a mi rendeltetésünk, benne gyökerezik ember-voltunkban, lényünknek legbensőbb örök törvénye; ez elől a kötelesség elől kitérni, annyi, mint megtagadni önmagunkat. Ennek teljesítése szivünknek, lelkünknek kielégíttetése; valódi belső öröm, de nem csak, emberi nagyságunk, fenségünk fokmérője ez. És ha ilyen fontos, miért nem szabja meg ezt is a törvény? Óh, hát ki szabhatna határt a napsugár fényének, melegének? Ki mérhetné meg az édes anya örömet, fájdalmát? Itt a bensőség oly világa nyilatkozik meg, a mely nem ismer kényszert, melynek végtelenségét korlátok közé szorítani, nem lehet; ez az emberbe oltott örökkévalóság, a melyet felismerni, jogához juttatni, diadalra vezetni, legfőbb feladatunk, örök rendeltetésünk.

»Mindenkinek adatott a léleknek nyilvánvaló ajándéka, haszonra.« Az ibolya a fényt, esőcseppet kellemes illatával, az élő fa hús árnyával, gazdag gyümölcsével viszonzza. Hát csak mi, emberek lennénk hálátlanok, mi ne gyümölcsöztetnők lelkünk tehetségét?

De hát, mi szükség van itt az önképzőkörre, micsoda összefüggésben van ez a lélek ajándékainak gyümölcsöztesítésével? Hát, mi az, a mi az elmében világosságot gyújt, mi acélozza meg az értelem fegyverét, mi nemesíti az indulatokat, mi szilárdítja a jellemet és hó! nyer bő táplálékot az önértet, az ember eme legszebb ékessége, ha nem itt, a hol önmagunkat képezzük? Ez a mi tisztító tűzünk, a mely nem éget, nem retteget, kinzó fájdalom nincsen, de a mely megtisztítja szellemünket, s örökkévaló eszmékkel táplál. S ha kérdezi valaki: van-e szükségünk önképzésre, én azt kérdelem: van-e szükségünk világosságra, szabadságra, életre és igazságra; van-e szükségünk önmagunkban az emberre? Az élet nagy feladatokat tűzött elénk. Nekünk egész erőnkkel, hitünkkel, tudásunkkal, egész emberi voltunkkal szolgálnunk kell. Szolgálnunk kell az egyháznak, hazának, társadalomnak, az emberiségnek. Az iskola az, a mely erre előkészít, ez fegyverez föl az élet küzdelmeire és az önképzőkör tanít meg forgatni e fegyvereket, hogy diadalról diadalra jussunk. És ha egy önképzőkörnek nagy feladata van, kétszeres a feladata a mi önképzőkörünknek. Mi tartotta meg, mi biztosította édes hazánk és nemzetünk fennállását, nagyságát, ha nem a protestáns egyház és iskola? Ennek dicső multja méltó jövőt követel. És kiknek kell e szót meghallani és megérteni, ha nem nekünk, kik itt egyesültünk, hogy egymástól kölcsönösen erőt nyerven, megerősödjünk? Mert a közös szellemnek ereje legyőzhetetlen, a szeretet összekötő kapcsa széttörhetetlen; e nélkül az életben széthullunk, mint a pozdorja és elenyészünk, mint egy gyenge fűszál.

»Mi a világosságnak és szabadságnak gyermekei vagyunk«; hát, ragyogjon a mi világosságunk, hogy lássák meg közelben és távolban, hogy a világosság, a melyben jár, a mely vezérlő tűzoszlopa az emberiségnek, az a mi vilá-

gosságunk, a protestantizmus gyújtotta újra fel és lobogtatja azt. És a mi szabadságunk, a léleknek szabadsága, leheljen életet mindenfelé, hogy tudja meg a világ, hogy a mi az embert emberré teszi, a mi egyetlen, de biztos alapja a társadalomnak, az a protestantizmus elve.

Egyházunk munkára szólít, küzdelemre hív fel, nehéz a harc, de erőt ad az a tudat, hogy a szellem és szabadság istentől van diadalra hiva; a küzdelemben áldás rejlik s a ki nem várja azonnal a babért, bizonyára elfogja nyerni azt. A hazának önérzetes, szabadságszerető polgárokra van szüksége, a kik olcsó hiúságért nem bocsátják áruba lelküket, a kik kufarkodásukkal nem szentségtelenítik meg azt az oltárt, a melyen az élet olcsó áldozat. A társadalomnak emberekre van szüksége, a kik a jog és igazság, erény és becsület, a vallás és honszeretet megszentelt zászlóját lobogtassák. Ezt a zászlót az időnek szennyes árja magával nem sodorhatja.

Mily nagy és szép feladat! És mégis, ha visszatekinünk önképzőkörünk két éves multjára, látjuk a létért való küzdelmet; érzi, hogy neki élnie kell, fel kell szállnia, hogy magával fölemelje az elméket és sziveket, és mégis mintha ki volna fáradva, nem bírja szárnyait. Ki ne kételkednék, látva ezt? Én mégis hiszem, tudom, hogy az ügynek, melynek érdekében egyesültünk, buzgó szeretete, igazságának átérzése, fontosságának belátása minden szívet megdobogtat és itt mindnyájan lelkünkben erős fogadást teszünk, hogy szent elhatározásunkhoz hűtlenek nem leszünk soha.

A nyilvános munkásságtól ne riadjon vissza senki közülünk; az önbizalom a fölemelkedés, a nagyság erős rugója. Különben is, nem azért jövünk mi ide, hogy itt egymást lefegyverezzük, a szellemnek szárnyát szegjük, távol legyen; itt a jóakarát, a szeretet munkálkodik és fejt mindnyájunkban az istentől nyert adományokat. Nem várunk mi egymástól absolut becsü munkát, sőt éppen igyekszünk, megtanulni, hogyan adhatunk ilyet majd az életnek. És ha a szónak fegyverével még a hamisság is aratott győzelmet, mennyivel biztosabb a diadal, ha az igazság küzd ezzel a fegyverrel. Jöjjetek hát mindnyájan, munkálkodjunk, harctúl forrjon itt az élet, tisztuljon a szellem, szülessék az eszme! Intézetünk iránt pedig, mely mint édes anya táplál kebelén, rójuk le hálánkat azzal, hogy mutassuk meg, hogy itt egy életerős ifjúság, a nemzet biztos reménye, fejlődik.

Vajjon, képesek leszünk-e mindezekre? Nem áll-e utunkba erőnk gyengesége? Én nem kételkedem, de örömmel és teljes reménnyel nézek a jövő elé, midőn önképzőkörünk felügyelőjét, nt. Nagy Károly tanár ur személyében igaz szívből üdvözölhetem. Tudom azt, hogy a megmaradás a tanácsosnak bölcs értelmében van és együtt valom a »Példabeszédek«-kel, hogy »a bölcsnek tudománya az életnek kútfeje,« s éppen ezért, teljes bizalommal kérem a nt. urat, bölcs tanácsait, jóakaratu támogatását ezutánra se vonja meg tőlünk.

Ti pedig, kedves barátaim, kik velem együtt elhivatatok, hogy vezetői legyünk ezen önképzőkörnek, ajándékozatok meg azzal a szeretettel, azzal a ragaszkodással, a mely, ha kölcsönösön áthatja szívünket úgy megacélozza akarat-erőket, hogy nem lesz hatalom, mely csökkentse buzgóságunkat, mely megakadályozzon magasztos hivatásunk hű betöltésében. És ti mindnyájan, kebletökben szükségét érez-

tétek annak, hogy itt egyesülve, életet teremtsünk, jertek, ez életet dicsőítsük meg a nemesküzdelemben!

Te pedig isten erőddel és megsegítő kegyelmeddel állj mellettünk, hogy szent elhatározásunknak emberei lehessünk! Áldásod kísérjen ez év folyamán is!

Biró Sándor,
IV. éves theol.

Különfélék.

Felhívás előfizetésre.

Sok baj, küzdelem, és lelki megpróbáltatások között, itt vagyunk, elérteztünk e nehéz esztendőnek utolsó negyedéhez. Ugy lehet, hogy a »Prot. Közl.«-nek ebben a formában a legutolsó negyedéhez.

Huszonhetedik esztendeje ez, hogy e lapocskára neki adatott erővel teljesíteni igyekezett hivatását. Lehet, hogy kevesebb tehetséggel, de teljes jóakarattal. A lap megalapítása és néhány év kivételével, szerkesztése a mi kezünkben volt. Ha valamelyes érdeme, dicsősége volt, és van: legyen azoké, a kik szellemi és anyagi támogatásban részesítették; a mi hibáztatás érheti, hadd omlójjék az mind a mi vállainkra.

Egy büszkeségünk van, hogy eredeti program-munkához, mely 1870. aug. 31-én kelt, mind e mai napig tántoríthatatlanul hívek voltunk.

Igy szólott: »Irányunk határozottan szabadelvű. Soha egy pillanatig se feledjük el, hogy protestánsok vagyunk; s hogy a zászló, melyet fölemelünk, egyetlen kötelező jelszót ismerhet el, és ez a jelszó: előre!«

Másik kijelentésünk volt: »Lapunk szellemi része teljesen független, és tollunkat, törekvéseinket soha sem fogja vezetni egyéb, mint az igazság, a közügy előhaladása, és a protestáns szellem.«

Ennek a hivatásnak teljesítésében érte már a »Prot. Közlöny«-t egyszer az a veszély, hogy az illetékes, hivatalos körök elvonták tőle a 70-es évek közepén a támogatást; de a »Prot. Közl.« mégis megélt mind a mai napig. Ez a veszély fenyegette ez esztendőben is. De leküzdöttük ez ideig. Élünk és élni fogunk. Mert a »Prot. Közl.« zászló, melynek multja, és így élete van. Életének fundamentoma az egynek század alatt bebizonyított lelkiismeretes munkánk, őszinte igyekezetünk, anyaszentegyházunk, és a tiszta kalvinizmus becsülete érdekében önzetlenül elhullatott verejtékünk.

Szívesen kérjük a velünk együtt gondolkozókat, hogy ez esztendőről hátralékos, vagy folyó tartozásaikat ez év dec. 1-ig beküldeni, szíveskedjenek. Le kell számolnunk okvetlenül.

Jövendőre nézve, igyekezzenek megnyerni minél többeket a gondnokok, és vagyonosabb birtokosaink közül, hogy lépjenek lapunk pártolói sorába. Nagy az, mi itt a kockán forog: az egyházkerület tisztessége, a szabadon fejlődő protestantizmus diadalma, a babonászkodástól, a vallásos fanatizmustól, és az álszentekedéstől való megtisztulás.

Vessen számot magával mindenki. Cselekedjék tiszta meggyőződése szerint. Vagy éljünk atyáink pozitív hitében, vagy szektákra bomolva, tépjük szét a dicsőséges fejedelmi századok által megszentelt erdélyi ev. ref. anyaszentegyházat, és ezzel bénítsuk meg az itt élő magyarság haza-fentartó még meglevő erejét.

Kolozsvártt, okt. 4. 1897.

Szász Gerő.

— Szeptemberben közzét a pályacikkeink szerzői és a beküldött szavazások eredménye:

»Pszichológus« irta Horváth István, bürkösi pap. Szavazatukkal kitüntették: Kolumbán Ferenc, Nemes Ferenc, Gáspár Albert, Polgári Károly, Albert Imre, Kerekes Endre, vallás-tanár, Bőjtthe Miklós, Kádár Domokos.

»Mit kérünk?« irta Lőrinci Gábor.

»A vallásos nevelésről és a Szeretetház,« írta Mihály Ákos.

»Vallásos és vallás nélküli nevelés.« Írta Muzsnai Kálmán, kapott egy szavazatot, Jáni Lajos személyében.

»A nőnevelés hiányairól.« Szerzője ismeretlen ohajt maradni. E cikke szavaztak: O. Weres Sándor és Balázs István.

E szerint, szíves üdvözetünk mellett, a jutalmat elküldöttük Horváth István barátunknak.

— **Pálya-tételek a ref. theológián.** A nagytsiszt. tanári kar a következő pályatételeket tűzte ki az 1897—98. tanévre: 1. A bibliai tudományok köréből: Pál apostolnak az ő testamentumból vett idézetei. Jutalma a »Szász Domokos-alapból« 35 frt. 2. A vallás-bölcsészet köréből: A magyarok ősvallása, tekintettel a róla megjelent művekre. Jutalma: a »Szász Domokos-alapból« 35 frt. 3. Az egyház történelemből: Luther álláspontja a kath. egyházhoz kilépéséig. Jutalma: a »Szász Domokos-alapból« 35 frt. 4. A gyakorlati theológiából: Közönséges egyházi beszéd irandó szabadon választott tárgyról és textus alapján. Jutalma: a »Szász Domokos-alapból« 35 frt. 5. A biblia eredeti nyelven való kurszív olvasása. Jutalma: a »Szász Domokos-alapból« 35 frt. 6. Ki a zsidó nyelvből a legtöbb haladást mutatja fel az I. éves theologusok közül, kap 15 frt a »Szász Domokos-alapból.« 7. Egyházi énekben és zenében tett haladásért 15 és 10 frt a »Szász Domokos-alapból.« II. Az ifj. önképzőkörben: 1. Évzáró ima. Jutalma: Molnár Albert theol. tanár adományából 10 frt. 2. Vallásos műfordítás. Jutalma: Pokoly József theol. tanár ajándékából 10 frt. 3. Vallásos elem Tompa költészetében. Jutalma: Kenessey Béla theol. tanár adományából 25 frt. 4. Óda irandó a reformáció évfordulójára. Jutalma: dr. Kecskeméthy Cs. István adományából 10 frt. 5. Apologetico-polemicus vita e felett: Van-e jogosultsága a hierarchiának általában a hierarchikus törekvéseknek? Jutalma: Nagy Károly theol. tanár adományából 10 frt. Legyenek mennél többen a pályázók, legyen mennél nagyobb a siker!

— **Ifjúsági Egylet a ref. theológián.** Folyó hó 2-án népes gyűlést tartott a ref. theologiai ifjúsága melyen egyhangu lelkesedéssel elhatározta, hogy »Ifjúsági Egylet« címmel testületé alakul. A már előbb elkészített s a tanári kar által helyben hagyott alapszabályokat elfogadta s az alapszabályok értelmében tisztí karát is megalkotta a következőkép: Elnök: Ferenc Miklós IV. bh. Alelnök: Széll Jakab, III th. Jegyző: Cirmay Zoltán, II. th. Pénztáros: Bartha Miklós, IV. th. Ellenőrök: Bakocs István és Kolozsváry József, III. th. Még hat választmányi tagot választott a közgyűlés s ezzel a tisztviselő választás be volt fejezve

— **A szilágy-szolnoki egyházmegye** közelebről közgyűlést tartván, a tanügyi előadónak, Dobay Lajosnak előterjesztéséből érdekesnek tartjuk, főlemlíteni a következő adatokat: Ev. ref. felekezeti iskolák száma ez idő szerint az államilag segélyezettekkel együtt: 44; állami iskola van 30; községi iskola 5 és a Wesselényi-egylet által fentartott óvó-jellegű iskola 2. Ref. felekezeti tanító van 37 férfi, 2 nő, tanítóhiány 9. Az 53,044 lélekszámmal bíró egyházmegyében 6—15. terjedő tanköteles mindkét nemű növendékek száma: 10,006; iskolába járók száma: 8,040. Az iskolába nem járók között nem kevesebb, mint 1,088 van olyan növendék, ki tanítóhiány és iskola szűk volta miatt nem tanul. E szomorú tény orvoslása céljából az egyh. megyei közgyűlés, Magyarósi István indítványára, csatlakozva a politikai vármegye korábbi ily tárgyú föliratához, maga is folyómodást intéz a közoktatásügyi m. kir. miniszterhez a pár év előtt megszüntetett zilahi állami tanítóképző intézet ismét leendő megnyitása érdekében. Egyébiránt, a tanügyi jelentés tudásul vétetett; a tanügyi előadónak, mint egyen-egyen kivétel nélkül a többi tisztviselőknél is lelkiismeretes működésükért elismerés nyilvánított.

— **Papválasztás.** A bálványos-váraljai ev. ref. egyházközség egyhangulag, közfelkiáltással Lőrinc János, szász-

nyiresi lelkész afiát választotta meg lelkészévé e hó 10-én. Kívánjuk, hogy az egyhangulag előlegezett bizalom és szeretet teremje meg áldásos gyümölcsseit a hívek vallásos, erkölcsi életében.

Evangelizáció. Belmisszió.

Lapunk folyó évi 17-ik számában már megemlékeztünk volt arról a pornografikus irodalomba beillő »Nyilt levél«-ről, mely a kolozsvári theol. fakultás egyik tanárának, dr. Kecskeméthy István urnak firmája alatt is adatott ki itt Kolozsvárt, és ugyancsak itt az ő nevében nem csak terjesztetett, de igen sok iskolában, és éppen a »Kereskedelmi iskolában«, a Kecskeméthy ur egyik fanatikus tanítványa, a mult évben még itt katékhéta Biberauer által, (ki sógora Szabó Aladárnak), a szövetség megalakítására tényleg felhasználott, mely szövetségnek tagjai tényleg nyakukon kék mezőben fehér keresztet viseltek. Nevekké szolgálhatunk bárkinek, a nagyobb hitelenség okáért.

Mult számunkban megígértük, hogy közölni fogjuk az »ifjúsági egyesületek«-re, és a »bakákra« való tekintetből. Ezennel beváltjuk ígéretünket, azzal a helyreigazítással, hogy nem »alapszabály« ez, hanem felhívás, »Nyilt levél«.

Említett 17-ik számunkban ezt irtuk: »a naivságnak, az együgyűségnek, és a butaságnak oly primitív terméke, a középkornak oly sötét feketesége, hogy tiltakozni kell az ellen, hogy az erdélyi egyházkerület theol. fakultásának egy tanára beáll kolportörnek és arcul üti a pedagogiát, az etikát, és a társadalmi feladatokat összezavarja a theológiával«.

Most csak azt jegyezzük meg, hogy lesz alkalmunk, e brutális nyomtatványt majd későbbre izekre bontani és feltárni azt az orgiát, melylyel a növendékek romlatlan szívét theol. tanárok mérgezik meg, és megismertetik olyan förtelmes fekélylyel, mely ellen nemcsak az erkölcs, a társadalom, de a természet is tiltakozik. Ime, itt következik. Olvassatok. Itéljeteik.

*

»Nyilt levél«.

Egyik barátjának írta, s mindenkinek figyelmébe ajánlja az ifjúságnak egy igaz barátja.

Kedves fiatal barátom!

Valami olyanról akarok neked írni, a miről még bizonyára soha sem hallottál komoly beszédet. A miről szülő nem beszél gyermeke előtt, tanító hallgat tanítványai előtt, mert a »szemérem« tiltja, a mit társaságban nem szoktak nevének nevezni, mert a tisztesség tiltja; de a miről bizonyára annál több léha szót hallottál már bizalmas férfi társaságban ifjaktól is, és vénektől is. Értem, mint gondolhatod is, a legnagyobb bűnt, a paráznaságot.

Szinte hallom gúnyos ellenvetétedet, hogy hiszen az nem is bűn, hanem virtus. A ki ebbe a gyalázatos bűnbe még bele nem esett, az köztetek nem is megy férfi számba. Látod, ide süllyedt már a nemzet! Hajdan vitézi tornákban, tudományban, önfeláldozó munkában kellett kimutatni a férfiaságot, ma, undok házakban való hősködéssel, asszonyok és leányok elcsábításával. De tudod, hova vezet ez a férfiaság? Oda, hogy mikor majd igazán férfinak kellene lenned, leszel összetört emberroncs. A házasság élet kikötőjébe összetört testtel és lélekkel evezel be. S légy bizonyos a felől, hogy azt a kétes értékű szivességet, mit nőtlen korodban te megtettél feleséges barátaidnak, neked is megteszik majd mások. (Halljátok ezt a hallatlanul förtelmes piszkot, mit theol. tanár tanít serdülő ifjaknak? Szerk.)

Hát jól van, azt mondod, nagyon nem szabad belemerülni a paráznaság bűnébe, hanem egészen nem is lehet ellene állani, mert ez olyan ösztön, a mi legyőzhetetlen. Kedves barátom, ezt a tolvaj is, és minden bűnös feihozhatja a maga méntességére; de megállhat-e és méntesség? Nem. Hiszen, az ember éppen azért ember, hogy ne ösztönei után, hanem esze után menjen. És aztán, ha ezt az ösztönt csakugyan minden áron ki kell elégíteni, akkor valakiket ennek áldozatul kell vetnünk. Hát, felelj meg erre a kérdésre: kik legyenek e meggyalázott áldozatok? A te nő testvéred? Vagy feleséged? Vagy leányod? Vagy éppen anyád? Mert tudd meg, hogy minden nő, testvére, vagy felesége, vagy anyja, vagy leánya valakinek. (Halljátok ezeket? Szerk.)

Ez mind igaz, azt mondod erre, mert nem is mondhatst más; hanem a legfőbb dolog az egészség fentartása, már pedig

nyilván való, hogy a paráznaság bűnétől való tartózkodás veszélyezteti az egészséget. Tudom, hogy ezt az orvosok is mondják; de tudd meg, hogy ez a legveszedelmesebb hazugság. Egy híres egyetemi tanártól megkérdezte ezt egy fiatal ember, s az azt felelte, hogy az ő klinikáján már sok ezer beteg megfordult, de a közt egyetlen-egy sem volt olyan, a ki abba betegedett meg, hogy tisztán tartotta magát, hanem sok, sok volt olyan, a ki azért lett beteg, mert paráználkodott. A sátán ilyen tetszetős hazugsággal szokott csábítani; de vigyázz, hogy téged meg ne csaljon.

Mert az igazság az, hogy a paráznaság a legnagyobb bűn, melynek okvetetlen büntetésül előbb vagy utóbb be fognak következni a legkülönbözőbb betegségek: a korai vénség, életuntság, a korai halál, s tudd meg, hogy egyetlen egyszeri félrelépéssel egész életre szóló gyötrelmes betegséget szerezhetsz magadnak, a mi talán bűnöd elkövetése után csak évek múlva tör ki rajtad. De még rettenetesebb az, hogy e bűn lelketet is tönkre teszi. Letörli rólad isten képét, kiöli szivedből a nemesebb érzelmeket, és utoljára valóságos állattá tesz. Végül, a siron túl a gyehenna tűzére juttat. Tehát, ha szereted lelketet, ha szereted magyar nemzetet, tartsd meg a parancsot: ne paráználkodjál.

Tudom, hogy ez nehéz, mert előtted a sok rossz példa, sokszor előkelő emberek példája, s a napi sajtó pikáns közleményei, a szerelmes versek és regények, a színművek, a kávéház, a vendéglő, még a bolti kirakat is mind, mind bűnre csábít; már a

levegő is meg van mérgezve. De tudd meg, hogy ennyi halálos mérég ellen van egy biztos menedék is, egyetlen egy, nincs több: a megfeszített és feltámadott Ur Krisztus. Ő hozzá menj, és megtartatol.

Vagy elestél már? Szegény, szegény barátom, lásd be, hogy mily siralmas, nyomorult helyzetben vagy. Elveszett, becstelen emberré lettél! De kétségbe ne ess. Betegséged halálos, de van ellene életőrvosság: az Ur Krisztus drága vére. Kérd az Urat, könyhullatással, s ő megtisztít szent vérével. (Rómában sem beszélnek külön szemforgatással! Szerk.)

Jöjjetek hát hozzá mind tiszták és bűnbe esettek, erősen, állók és ingadozók, mert Ő benne van egyedül gyógyulásra, szabadulásra és életre való erő.

A ki ezeknek az igazságát isten kegyelméből belátja s e nemzetelő bűn ellen küzdeni óhajt, bővebb felvilágosítást nyerhet a »Fehér Kereszt: szövetség«-nél, mely éppen e célra alakult, s a hol ez iratka is kapható.

Kolozsvárt: dr. Kecskeméthy István, theol. tanárnál, ref. theol. palota. Budapesten: Mélt. Szilassy Aladár urnál, VII. Westelényi-u. 65. Dr. Szabó Aladár, theol. tanár urnál I. Városmajor-u. 48. Wiederkehr Károly urnál, a német ker. ifj. egyesület elnökénél V. Alkotmány-u. 15.

Kiadja a kolozsvári »Fehér Kereszt« szövetség.

(Nyom. Boskovics József nyomdájában Kolozsvártt.)

HIVATALOS RÉSZ.

1087—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erd. ev. ref. egyházkerületben, a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett szilágy-csehi egyházközség organista-énekevezéri állomására pályázat hirdettetik.

Javadalma: 1. tisztességes lakás, kerttel; 2. 300, azaz, háromszáz forint készpénz, az egyház pénztárából előleges negyedévi részletekben fizetve; 3. 4 hold 930 ööl szántó és kaszáló haszonélvezete; 1½ nap után járó failyetmény, és stóla; ének-szóval temetett halott után 50 kr. prédikációs, vagy imás után 1 frt. A 3. pont alatt felsoroltak pénzértéke 130 frt.

Ez állás összes javadalma: 430 frt. azaz, négyszáz-harminc frt.

Kötelessége: templomban és temetésen a kántori teendők végzése, az állami elemi iskolában az ev. ref. vallású növendékeknek a kijelölt órákban az egyházi énekek tanítása, képviselői és presbiteri gyűléseken a jegyzői tiszt végzése.

Egyházi dalárdát vezetni tudók előnyben részesülnek.

Pályázati határidő: november 14.

Folyamodványok nt. Viski Pál, esperes aához, Zoványra küldendők.

Kolozsvártt, 1897. okt. 16.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1091—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett györgyfalvi III. ad osztályú egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Lakás, gazdasági épületekkel, 630 forint készpénz fizetés és 9 hold 959 ööl kan. porcio haszonélvezete. A készpénz fizetés telerészben május, felerészben okt. hóban történik a hivek által A megválasztandó első évi fizetésének felerésze az egyhm. gyámintézetet illeti.

Pályázati határidő: nov. 12. Folyamodványok nt. Deési Gyula aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvártt, 1897. okt. 7.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1094—1897

PÁLYÁZAT.

A szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett magyarsaholyi kántor-tanítói állomásra pályázat hirdettetik. Ezen állomás javadalma: 1. Szép új épületben tisztességes lakás. 2. Készpénz 105 frt. 26 kr. 3. Tandíjból 42 forint, 4.5 hold 189 ööl szántó, 1 hold 1490 ööl kaszáló,

1350 ööl kert; ezeknek kataszteri tiszta jövedelme 43 frt. 5.26 hkl. buza, 13 hkl. tengeri, ezeknek értéke 200 frt. A stóla körülbelül 14 frt.

Kötelessége: a kántorsággal és tanítóssággal járó minden teendők pontos végzése.

Pályázati határidő: november hó 20.

A szabályszerűen fölszerelt kérvények nt. Viski Pál esperes urhoz küldendők, Zoványra, posta helyben.

Kolozsvárt, 1897. szept. 20.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

791—1897.

MEGHIVÓ.

A kolozs-kalotai ev. ref. egyházmegyének folyó évi november hó 5-én reggeli 9 órakor Bánffy-Hunyadon tartandó közgyűlésére ennek illetékes tagjait tisztelettel meghívom.

Ezen közgyűlés főbb tárgyai: 1. Esperesi jelentés az egyhm. állapotáról. 2. Főjegyzői jelentés az egyhm. tanács évi működéséről. 3. Tanügyi előadói jelentés. 4. Az özv. árvai, temetkezési és közpénztárak állapotáról jelentés. 5. Esetleges leiratok, kérelmek, indítványok tárgyalása és választások megejtése.

Nov. 4-én reggel 9 órakor gyámintézeti értekezletet, délelőtt 11 órakor egyhm. tanácsot és ugyanazon nap d. u. 3 órakor papi értekezletet tartok.

Gyalu, 1897. okt. 15.

Deési Gyula,
esperes.

289—1897.

MEGHIVÓ.

A sepsi ev. ref. egyházmegye Papi Értekezletének őszi rendes közgyűlését, S.-Szent-Györgyön a »Székely-Mikó« kollegiumban, 1897. évi nov. hó 3-án d. e. 9 órára tűzöm ki, melyre tiszt. pap-társaimat és a mi dolgaink iránt érdeklődő közönséget tisztelettel meghívom.

A közgyűlés tárgyai lesznek: 1. Elnöki megnyitó. 2. A templomban, az ev. ref. egyházközség énekkarának közreműködésével, imát mond: Révay Pál, egyházbeszédet tart: Szabó Jenő ilyefalvi ref. lelkész aa. 3. Isteni tisztelet után: »Reakció az idők szellemében« című értekezés felolvasása, melynek szerzője: N. N. egyelőre ismeretlen; akar maradni. 4. Miklós Géza vallás-tanár aának: »A kálvinizmus« című értekezését bírálja: Pünkösti Ferenc, uzoni ref. lelkész aa. 5. Könyv- és pénztáros jelentése; lehető más keblü ügyek, indítványok. Gyűlés után a »Millenium« című vendéglőben 1 frt mérsékelt díj mellett közebed. Az ebéden részt venni óhajtókat kérem, hogy levelező lapon értesítsenek e hó 31-ig.

Révay Pál,
ref. lelk. ért. elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXVII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1897. Október 28.

43. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A lelkészek tudományáról, és az egyház tanítói hatalmáról.

(Pál apostoltól — Szabó Aladárig.)

Ö t közlemény.

IV.

És most idézhetném egyházunk amaz élő törvényeit, melyek legnagyobb részt ama tisztas kánonok szelleméből születtek, a melyek már nem pusztá reliquiák tekintélyével, de élő törvények hatalmával szólhatnak. Idézni is kellene, mivel »törvény nélkül a bűn holt állat«, s így mindenkinek tudnia kellene, mely paragrafus alapján minősítse a kihágást. De nem idézem még se. Mindenki ismeri azokat, valamint a kihágások hosszú sorát is. Én pedig nem akarok a bírónak elébe vágni, csak megmaradok vádló minőségemben. Két dolgot azonban nem hallgathatok el.

Nem hallgathatom el megjegyzés nélkül ama fennen hangoztatott, belmissziói fölfedezést, mely úgy hangzott ezen év kezdetén, hogy: »az evangéliom nem a mi magyar világunkból való«. Nős, ha nem abból való: akkor az új próféták sürgessék a következő zsinatnál az Egyh. Törv. 115. §-ának törlését, illetve korszerű belmissziói módosítását. Az idézett paragrafus ugyanis Szabó Aladárék megkérdése nélkül bátor vala úgy rendelkezni, hogy: »Általában a lelkész úgy egyházi beszédei, mint minden nemü nyilatkozatai által úgy az általános emberi s keresztyéni, mint a hazaszeretetet ápolja és erősbitse,« stb. Ha pedig esetleg a fegyelmi bíróság előbb foglalkoznék e kérdéssel, mint a zsinat: az esetre valószínűleg nem fog elfeledkezni ezen paragrafusról, valamint az ellenére elkövetett izgatásról, és csúfolkodásról.

Továbbá, nem hagyhatom említés nélkül az Egyh. Törv. 116 §-át, mely az első és harmadik pontban a rendes lelkészeket felelősökké teszi

mindazon beszédekért, biblia-magyarázatokért melyeket ő helyettök »igehirdetésre ki nem bocsátott, arra föl nem hatalmazott egyének végeznek«, s a hivatalos felelősség odáig terjed, hogy a lelkész köteles, előre tudomást szereznni azon beszédek tartalmáról, melyeket ő helyette, rendkívüli esetben, nem szakértők, nem theologusok elmondanak, s ezen intézkedés kiterjed a néptanítók igehirdetői szolgálataira is, és pedig, természetesen, igen helyesen. Ugyanezen szempont alá jön az Egyh. Törv. 130. §-a, mely a lelkészeknek a kura pasztorális körében végzendő szolgálataik modozatát nem bizza privat passzióinkra, sem a sajtóban uralgó újabb és legújabb divatos felfogásra, hanem, horrendum dictu, azt rendeli, hogy »eljárásukat az érvényben álló agendában foglalt utasítások határozzák meg«. Mindezekből már világos, legalább azok előtt, a kik értelmesen olvasni tudnak, és gondolkodni képesek, hogy:

a) az egyház tanítói hatalmát, ha nem is dogma gyanánt, a mi ref. egyházunk is ösmeri, sőt jogintézményeinkben ki is mondotta, mai törvényeiben sem hazudtolta meg, sőt érvényben tartja és gyakorolja, habár a hatalom-fejlesztés és hatalom-gyakorlás alapjává és eszközévé nem tette és nem teszi;

b) ezen tanítói hatalmat, az igaz tudomány haladásának és tisztaságának érdekében is, az ecclesia semper reformari debet-féle protestáns elv józan szolgálatában is, a tan- és hitegység megőrzésére irányozza; ebből kifolyólag az igehirdetőktől, mint kiváltképpen egyházi szolgáktól, azaz, mint Krisztus egyháza igaz sáfárjaitól, megköveteli, hogy a tudományban, még pedig az igaz tudományban avatottak, és így nem jövevények, nem ujoncok, tudományuk tiszta és helyes voltának tudatában szilárdak, ingadozást nem ismerők, vagyis a

tudásnak és kharakternek eme két föltételét egybefoglalva: erős meggyőződésű férfiak legyenek, és a mi fő: ne önmaguknak, ne az embereknek, ne a hiúságnak, ne is a dicsőségnek, hanem Krisztusnak szolgáljanak, és így az evangéliumi egyházhoz hűségesek legyenek; éppen ezért, midőn az egyház az igehirdetők előkészütségét komoly vizsgálattal, működésüket pedig szigorú felügyelettel ellenőrzi: már ezekben tanítói hatalmát gyakorolja azok fölött, kiket eme hatalmánál fogva szolgálatába állított és szolgálatában tart. Nagyon természetes, hogy az egyház ennél fogva különbséget teszen a juhok között és azoknak pásztorai között, és úgy intézkedik, hogy emezek őrizzék a mazokat, és nem a juhok a pásztorokat, sőt, a juhokat sem bizza egyiket a másiknak a vezetésére, mert, ha vak vezet a világtalant, mind a ketten verembe esnek. Ugyan ezért, a ref. egyházban is létezik papirend, habár nem hierarchikus értelemben, de igenis a jogi rend és józanész értelmében. Mert, ha p. o. a mérnöki tudományra nézve laikus mind az, a ki nem mérnök; a csillagászra nézve laikus mindenki, a ki nem csillagász; az orvos előtt laikus mind az, a ki nem orvos; a jogász előtt laikus mind az, a ki nem jogász: akkor világos hogy a theológiára is laikus marad mind az, a ki nem theologus, a lelkészre nézve is laikus leszen mind az, a ki nem kvalifikált lelkész. Ha tehát az 1891-ik évi zsinat a jelzett paragrafusnak megalkotásával ebben az értelemben határozott, különbséget tett az igehirdetők és nem igehirdetők között és ezzel a kibocsátott igehirdetőket az evangéliumi egyházban az evangéliumi tan hivatalos letéteményeseinek, az írás jogos, köteles és kizárólagos magyarázóinak ismerte el: ebben a tényében éppen nem Rómát, hanem csupán a dolgok kérlelhetetlen rendjét és a józanész megmásíthatatlan követelményét akarta s vala kénytelen, követni.

Vagy talán arról akar gondoskodni az evangélikáció, midőn a mértéket alább szállítani s a lelkészi hivatalt bárkinek odadobni kívánja, hogy ezzel pótolja ki a lelkész-hiányt, ha elszegényedett és megalázott egyházunkban az igehirdetés tiszte többé nem lesz kívánatos és pásztorok nélkül maradnak gyülekezeteink? Hát, »jöni fog, ha jöni kell« ez is, és akkor lesz erőnk, meghalni, de nem lesz kedvünk, előbb elzúlleni, és elzúllott állapotban tántorogni, mint

most az evangélikáció meddő irodalma. Ez esetre engedjék meg nekünk, hogy a prot. egyház dicső pályafutása után, megérdemelje e szót: meghalt, de sirhalmunk fölibe ne igyekezzenek ezt illeszteni, hogy: elzúllott. Ha önöknek az elzúllás is élet számba megy: ezt aláírhatják saját magukra nézve, joguk van hozzá az egyéni felfogás nevében, de ezt egész egyházunkra ráerőszakolni, nincs joguk. A mi hitünk fejedelmének, a Jézus Krisztusnak kábító italt kínáltak a keresztfá alatt: de ő nem fogadta el; tiszta, lángoló lelkesedéssel lépett a keresztre. Ne kínálják hát nekünk önök se butító szereiket, a mi lelkesedésünk meg tud halni nyitott szemekkel, nem kíván előbb kábultságba esni, még kevésbé elzúlleni, mint az evangélikáció mozgalma.

c) Végre, világos, hogy még az 1891—92. évi Egyetemes Zsinat mig egyfelől az egyház tanító hatalmának teljes üntudatával járt el, s ezen szellemben domborította ki az egyházi tanegységének tisztán felfogott eszméjét másfelől az egyetemes papság eszméjében nem birt odáig emelkedni, a hol a kvekkerek magyarországi védszentjei, Szabó Aladár és Kecskeméthy István ur szédelegnek, hanem azt a régi meghaladott(!) álláspontot foglalta el, melyet nem kisebb szellem képviselt először, mint Pál apostol; ezt a régi meghaladott álláspontot, melyen a ketesztyénség kétezer év óta, a kálvinizmus pedig 380 év óta áll. A zsinat tehát még távolról sem sejté, hogy a fogalmaknak eme régi rendje ma-holnap megdő, mert az új elmélet protoplasmái már ott kavarnak és zavarognak két ifju ember túlterhelt agyában, kik annyit tanultak hirtelen, hogy a hallottak és olvasottak kritikái földolgozására idejük és erejük nem maradt. Mert meg kell jegyezni, hogy az egyetemes papság elvének azon elmélete, melyet eddig az evangélikáció föltárt és itt-ott megtestesített, sem Pál apostoltól nem származik, sem általában az új-szövetség jól értett tanításából, hanem ezen elmélet az evangélikáció árucikkei között, Szabó Aladár és Kecskeméthy uraknak egészen eredeti elmélete, melyet sem Pál apostol nem ismer magáénak, sem a kálvinizmus. Ebből következik kérlelhetetlenül, hogy az evangélikáció elannyira ellentétbe jutott egyházunk jogfejlődésével, tanrendszerével és mai jogi rendjével, hogy természetszerűleg előállott a veszélyes alternatíva: vagy az evangélikációnak joga és kötelességszerű feladata a magyar ref. egyetemes

egyház eddigi jogfejlődését és mai szervezetét egyszerűen lomtárba, vagy muzeumba vetni, s a legközelebbi zsinaton az új egyházszervezetet keresztül vinni; vagy az egyetemes egyház kötelessége, a mennyiben Kálvin Jánost Szabó Aladárért elcserélni, nem akarja, az egyház egységének megbontóit, mint pártütőket, konkolyhíntőket lesujtani, egyházunkat az ő kompromittáló szereplésüktől megmenteni s éppen a komolyan alkalmazandó fegyelem által a megcsúfolt fegyelemnek elégtételt szolgáltatni: tertium non datur. És ez alternatíva felett, már a legközelebbi konventnek elmélkednie kell.

Ime, a fentiek is bizonyítanak valamit a mellett, hogy magyar reform. egyházunk a múltban is megkövetelte, a jelenben is megköveteli igehirdetőitől, hogy tudományuk és hitvallásuk az evangéliumi ref. egyháznak igaz tudománya és hitvallása legyen a Jézus Krisztusról. Megköveteli minden igehirdetőitől, hogy ne önmagát és ne a maga tudományát prédikálja, hanem a ő urát, a Jézus Krisztust, de nem a maga felfogása szerint fogalmazott Krisztust, hanem az egyház által megismert és meghatározott Krisztust. Ezt nevezte a fennidézett G. K. féle kánon: a lelkészek tudományának. Most az egyháztól azt kérdezi az evangelizáció farizeusa: »micsoda méltósággal cselekszed ezeket?« Már t. i. azt, hogy az egyház megszabja, mit, és miképpen tanítsanak a kibocsátott igehirdetők. Felelet: cselekszi ezt az ő jogos méltóságával s a fenti bizonyságok szerint, nevezem, én és nevezi ezt a méltóságot minden gondolkodó kanonista: az egyház tanítói hatalmának. Azon eredményt pedig, mit ezen hatalom öntudatos működése az összhangzó fejlődésben létrehoz, nevezzük az egyház egységének, vagy prózailag, az egyház életének, mert a hol az egység megbomlik: ott nincs többé szerves élet; a mely ház önmagában meghasonlik, elpusztul. A ki a dolgok illetén rendjének ellentmond, ha ellentmondásával csak az elmélet terén marad: tudatlan, rövid látó, vagy ha úgy tetszik, bomlott; de ha ostoba teoriájával a gyakorlat mezejére lép: akkor pártütő, izgató, nihilista lesz.

Éppen ezért, a lelkészeketől főként ezt a két dolgot követeljük meg: alapos tudás mellett, olyan tiszta ítélőképességet, mely magát biztosan tudja tájékozni vagy általában a keresztyénségnek, mint különösen a protestántizmusnak történeti, jogi és bölcsészeti igazságaiban, úgy, hogy

a tudás kincsei tiszta rendszerbe olvadjanak és ne valami zavaros khaoszba hánykolódjanak lelkében; továbbá, igazi protestáns öntudatot, mely sine qua nonja úgy az akaraterő acélosságának, mint a józan haladás lehetőségének és az igaz, képmutatás nélküli lelkesedésnek. Ezt kívánjuk azoktól, a kik pásztorokká hívtak; ugyanezt kívánjuk, de magasabb mértékben azoktól, kik a pásztorok előkészítésére rendeltettek, mert, ha vak vezet a világtalant, mind a ketten verembe esnek. Ime, ezt követeli a dolgok másíthatatlan rendje.

Antiquarius.

A népiskolai vallás-tanítás.

(Folytatás.)

II. osztály.

1. Teremtés.
2. Az özönviz és Noé bárkája.
3. A ki nem jár hitlenek tanácsán (1. zs.)
4. Kain és Ábel.
5. »A bünt mindig büntetés követi; ez a büntetés nem jön mindig nyomban a bűn után, de azért ha késik is, el nem marad soha« (Káté 35.)
6. A bábel tornya.
7. Az erős isten uraknak ura (50. zs.)
8. Ábrahám (csak az első és utolsó bekezdés.)
9. Izsák.
10. Ezsau és Jákob (3. sor.)
11. Az egek beszélnek (19. zs.)
12. Jákob fiai.
13. József Pótifárnál és a tömlöcben.
14. Az Ur énnékem őriző pásztorom (23. zs.)
15. Fáró álmai.
16. József bátyjai Egyiptomban.
17. A zsidók nyomorusága Egyiptomban. Mózes születése.
18. Mózes hivatása.
19. Mózes Fáró előtt. (A 10. csapás kimarad.)
20. Szívemet hozzád emelem (25. zs.)
21. A husvéti bárány és a kijövetel.
22. A puszta.
23. A Sinai hegy és a törvény.
24. Te benned biztunk eleitől fogva (90. zs.)
25. A 40 esztendei bujdosás.
26. Áron és Mózes halála (Előlről 3 sor s az utolsó bekezdés.)
27. Mint a szép hives patakra (42. zs.)
28. Jozsue (Elől 5 sor, 2-ik bekezdésből 4 és az utolsó bekezdés)
29. A Sionnak hegyén uristen (65. zs.)
30. A bírák (5 sor.)
31. Sámson (1 sor.)
32. Sámuel (4 sor előlről s az utolsó bekezdés 3 sora.)
33. Dávid a pásztorfiu.
34. Nóna, Istentéző szent hitek (33. zsoltár.)

35. Dávid kiraly (6 sor s az utolsó bekezdés.)
36. Salamon egészen.
37. A két ország (I sor elől s az utolsó bekezdés.)
38. A fogság (csak a 3-ik bekezdéstől.)
39. A zsidók hazamenetele és az utolsó próféták.

A tanulás főképp hallás útján történik, de eltérőleg az utasítástól, könyvből is hagyok fel, mert ez a gyermek önérzete fejlesztésére jól hat s nagyobb érdeklődést kelt benne a tárgy iránt. Mielőtt elmagyaráznám nekik a leckét, velük olvastatom, mert ez első osztálynak tanulási vágya fölkeltésére jó eszköz.

III. osztály.

1. Keresztelő János születése.
2. Álmélkodással csodáljuk (93. d.)
3. Igaz isten ígéretében (95. d.)
4. Jézus születése.
5. Krisztus urunknak (99. d.)
6. Heródes.
7. Jézus a templomban.
8. Szívünk vigszággal ma bétölt (101. d.)
9. Keresztelő János. Jézus megkeresztelkedése.
10. Jézus megkísértetik.
11. Nagy isten téged imád (31. d.)
12. Jézus tanítványai.
13. Jézus első tanítványai.
14. Jézus csodatételei.
15. Jézus gyógyításai.
16. A vakok.
17. Jézus halottakat támaszt.
18. Jézus és a tenger.
19. Jézus és a kisdetek.
20. Jézus számár-háton megy Jeruzsálembe.
21. Örvendezzen már e világ (70. d.)
22. Magasztaló szívömléddel (71. d.)
23. A templom perselye.
24. A lábmosás.
25. Az utolsó vacsora.
26. Jézus a Gecsemáni kertben.
27. Jézus Pilátus előtt.
28. Busan zugnak a harangok (73. d.)
29. Jézus keresztre feszítettik.
30. Szenved az ur (72. dics.)
31. Jézus halála.
32. Emlékezzünk e napon (81. d.)
33. E husvét-vasárnap reggele.
34. A feltámadott Jézus.
35. Jézus, ki a sirban valál (77. d.)
36. E husvét ünnepében (82. d.)
37. Jézus menybemenetele.
38. Jézusnak, a megdicsőültnek (83. dics.)
39. A pünkösd.
40. Jövel Szentlélek (92. d.)
41. István, első vértanu.
42. Saul.
43. Pál apostól utjai.

IV. osztály.

1. Jézus példázatokban tanit.
2. Példázat a magvetőről.
3. Nagy isten téged imád (30. dics.)

4. Példázat az aratásról.
5. Példázat a tékozló fiuról.
6. Mindenható leborulva (34. d.)
7. Példázat a szőlőbeli munkásokról.
8. Légy csendes szívvel (35. d.)
9. Példázat a királyról és szolgáljáról.
10. Példázat az igaz felebarátról.
11. Példázat a farizeusról, és publikánusról.
12. Szívem megalázzván (50. d.)
13. Példázat a talentumokról.
14. Példázat a királyi vendégségről.
15. Példázat az utolsó ítéletről.
16. A nap immár elenyészett (53. dics.)

A 4-ik osztálynak látszólag kevés a tananyaga, minthogy azonban a 2-ik és 3-ik az övét nem igen tudja elvégezni, marad ez osztálynak is belőle; különben is szükséges, hogy ez osztály az új-szövetségi történeteket még egyszer áttekintse.

Szükségnek tartottam az új-szövetség megosztását a 3-ik és 4-ik osztály között oly formán, hogy a 3-ik összefüggésben tanulja a történetet, a 4-ikre nézve pedig a példázatok jó átmenetül szolgálnak a tanra: a Kátéra. (Vége következik.)

Az egyházmegyéből.

Templom-szentelés.

A kékesi egyházközség, mint már előre jeleztük volt, szeptember hó 19-én szentelte föl új templomát, mely Alpár Ignác budapesti műépítész terve szerint épülve, egyike szép kivitelü templomainknak. Főtiszteletü püspökünk betegsége miatt akadályozva volt, hogy a felszentelést végezhesse s ez okon helyetteséül nt. Somkerek Miklós esperes urat bizta meg, ki gyönyörü szép imával nyitotta meg a felavatás aktusát. Utána Kovács Ákos, szamosujvári lelkész mondott szépen kidolgozott beszédet, fejtegetvén az úr házának vallási, erkölcsi és társadalmi nagy jelentőségét, mely maradandó hatást tett a gyülekezetre. A keresztelést Csürös Ferenc, füzési, az esketést Benedek Lajos, m.-földvári, az urvacsora osztást Gyárfás Albert, bethleni lelkészek végezték, megható szép beszédek kíséretében.

Végül, helybeli lelkész Nagy Ede olvasta fel a templom építésének történetét, és sorolta fel azon kegyes adakozók neveit, a kik az egyházkerületi segélyezés mellett, adományaikkal segítették a templom felépítésében, és egyes ajándékaikkal annak szépségét növelték.

Ilyenek voltak öfelsége a király, a ki magán pénztárából 100 frt. adományozott. Br. Wesselényi Miklós, a ki 10 öl fát adott, Karácsony Sándor, ki 150 frttal segélyezte az építést, s azon kívül az építéshez az egyház által előállított kő, téglá, porond és fa-anyagokat csaknem kétharmadrészben össze hordattatta. Gróf Bethlen Ödön 100 frtot, a kékesi takarékpénztár 110 frtot adományoztak. Tánctárgalmak jövedelméből és egyesek kisebb adományaiból is mint egy 300 frttal lett segélyezve az építés.

Lelkész aa-nak ezen előterjesztéséből tudtuk meg, hogy a templom összes berendezése, egyesek adományából, és személyesen eszközölt gyűjtéséből készítettett el.

Papi szószéket ngs. Todorffy Domokos, m.-vásárhelyi kir. táblai biró. Urasztalát tks. Nagy Lajos, szamosujvári

főszolgabíró, szószék feletti koronát tks. Szántó Károly obrátsai jószág-igazgató készítették Kékesen lakásuk emlékére.

Papi szószék takaróját fekete bársonybúl, arany rojttal, gyönyörű szép himzéssel tks. Keresztési Károlyné, Némety Ilona úrnő, úrasztali terítőjét, szintén bársonybúl, arany rojttal tks. Scheint Andorné, Brassay Paula úrnő, kisebb úrasztali terítőket ritka szép himzéssel Csath Irma kisasszony és Sáfár Károlyné, Szabó Anna ajándékoztak az úr háza iránti szeretetből, kiknek segélyezéséért és drága ajándékaiért hálás szívből mondott köszönetet helybeli lelkész aa.

A meghatóan szép templomi ünnepély után, melyet a dalkör szabályos éneke is emelt, közébedre gyűlt az ünnepi közönség. Előbb azonban nt. Somkerek Miklós esperes vezetése mellett, az egyházmegye ezen vidékének teljes számban jelenlevő papsága üdvözölte jelenlevő főgondnokunkat, gr. Wass Béla őméltóságát. Az ebéden, hól jelen volt a kékesi járásnak csaknem összes értelmisége, az első felköszöntőt gróf Wass Béla főgondnok és országgyűlési képviselő mondotta őfelségére, a királyra. Utána dr. Torma Miklós alispán köszöntette fel az egyház kerületnek érdemekben gazdag püspökét, Szász Domokost. Ezek után még több szép pohárköszöntőket halottunk, melyek csak az ebéd végével szüntek el.

Az ünnepélyt este táncvigalom követte, mint méltó befejezése ezen ritka és szép ünnepélynek, a melyen felekezeti különbség nélkül vett részt a község és vidék értelmisége, s örömmel és gyönyörűséggel volt celtelve minden résztvevő.

Húss éves találkosó.

Azok a kik 1877-ben tettek érettségi vizsgát Nagy-Enyeden, f. évi szeptember 12-én gyűltek össze ugyanott, élvezni a viszontlátás örömét. Ezek közül, a hosszú idő alatt, ötön elhaltak, haton kimentették távol maradásukat, és így csak kilencet tett ki a megjelentek száma. Névszerint: Pap Lajos, a s.-sz.-t-györgyi Mikó-tanoda igazgató-tanára. Hegyesi Győző, járásbíró Medgyesen. Tamó Gyula, alpestesi, Csulak Zsigmond, kőbori lelkészek. Dezső Miklós szőlészeti felügyelő Nagy-Enyeden. Hegedüs Lajos, megyei igtató, Debreceni Márton, ig. tanító Balassa-Gyarmaton, Varga Károly, és Csutak Károly, körjegyzők. Első teendőjük volt, a Bethlen-főtanoda disztermében hálát rebegni az egek urának, hogy a

mai napot megérni engedte. A hálaímát nagy áhitattal a kőbori pap mondta. Azután a tanári tanácskozó terembe vout a társaság, a hol egyenlő arányban kiróva egymásra, háromszáz (300 frtot) adtak össze a megjelentek oly célból, hogy már a folyó tanév évzáró vizsgáin, kiadassanak annak kamatai a jelenlevő adakozók azon gyermekeinek, kik a Bethlen főtanodában kellő sikerrel tanulnak. Erre következett a nagyot gyarapodott könyvtár, ásvány és növény gyűjtemények meglátogatása, az illető szaktanár vezetése mellett. Végre, az egész társaság kirándult a ref. temetőbe, kísérve a lelkes tanár Nagy Lajos igazgató által, valamint a bánatos özvegy és annak két gyermekétől: s diszes cser-koszorúval megkoszorúzták volt tanuló társuknak, Berde Sándornak, előbb kackói körlelkésznek, később theologiai tanárnak a sirját. Az elhunytak egész életét felölélő emlékbeszédet a megkoszorúzásnál az alpestesi pap mondotta. Miután a nap emlékét megörökítendő régi kollégák felkeresték még a photographust, bankettet rendezve, közvacsorára gyűltek össze a »Sisaknál« a tanoda tőzsomszédságában, hova meghívták volt tanáraikat is, kik készséggel meg is jelentek u. m. Elekes Károly, Herepei Károly, Vince Dániel és Nagy Lajos tanár urak. Mondani sem kell, hogy csak a késő éjjél, vagyis a vonatok indulási órája vetett véget csak is a kedélyes együttlétnek, és hogy felköszöntőkben nem volt hiány, melyek közül legmaradandóbb benyomást Elekes tanár eme szavai tettek: »Sokan adtak már Nagy-Enyeden egymásnak találkat azok közül, kik itt tanultak, sokan fejezték ki azt már ékes szavakban, hogy mennyire szeretik az alma matert, és hogy azt főleg a Bethlen-főtanoda iránti háládatosságból teszik, ámde »verba volant« a szép szavak elrepültek és utánuk nem maradt egyéb a semminél. Betelt rajtuk az írásnak ama mondása: Csak zengő érc és pengő cimbalom az, ha csak ajkainkkal szeretünk és nem tetteinkkel is. A most megjelentek megmutatták, hogy elődeiknél inkább szeretik a nagy multu főtanodát, midőn szép alapítványt tettek le egyfelől és a kegyelet adóját szintén egy szép cselekedettel rótták le másfelől. Élteti őket, volt tanítványait, mint példa-adókat, és kívánja, hogy öt év mulva, hozza őket a gondviselés ugyanitt újra össze, a mostanihoz hasonló számban, erőben és kedvben.« Adja isten, hogy úgy legyen.

TÁRCA.

A kijelentésről.*)

Tán nincs fontosabb tárgy a theologiai tudományokban, mint a kijelentés boncolgatása. Ezt mondom, ámbár nagyon jól tudom, hogy a fontosságot majd mindenik theol. tárgynak oda ajándékozzuk, most egyiknek, majd másiknak, a mint vele foglalkozunk. De mégis ez alkalommal, azt hiszem, valóban beszélhetünk arról, hogy fontos tárggyal állunk szemben. A kijelentés a theologia legelső kérdése, mondhatnók, fundamentális kérdése. Hiszen, ettől függ a keresztyénség lényege. Ettől függ, hogy a keresztyénség is-

*) Ez értekezés Lacheret, híres francia theologus, jelenleg párisi ref. lelkész műve után készült, melynek címe: »De la nature de la revelation.« Alkalomszerűnek találjuk, olvasóinkkal e most megjelent művet megismertetni, hogy tájékozva legyenek, miképpen tárgyalják a francia tudományban az ilyen kérdéseket.

teni közbelépés eredménye-e, vagy pedig csak emberi találmány? E kérdés eldöntése után lehet megállapítani, hogy vajjon a vallás az égből származott e, vagy pedig a lelkiismeret mélységéből sarjadt ki? Nincs is senki, ki e kérdéstől megtagadná az érdekességet, a komolyságot s a ki megtagadná, hogy érdemes vele foglalkozni. Hiszen, előre megmondható, hogy a legszentebb érdekek, a legbensőbb bizonyosságok, hitünk és vallásos életünk lényege mind ebben találják megoldásukat.

Nem is mondok sokat, ha azt állítom, hogy ez a kérdés éppen olyan aktuális, mint fontos. Vajjon, a nézeteltérések, melyek a hit tárgya, a vallásos megismerés, a dogmák természete felett támadtak, elenyésztek-e már, vagy teljesen kiegyenlítődtek? A kritikai és bibliai theologiai tanulmányok, melyek napjainkban annyira megsokszorosódtak, nem éppen e kérdésre irányulnak?

Mielőtt azonban e kérdés tárgyalásába belekezdenék, meg kell világítanom az általam követendő methodus kérdését. Ám, a methodust meg is kell magyaráznom, mert napjainkban nem csak azt akarják látni, hogy a célnál vagyunk, hanem érteni akarják azt is, hogy miképpen jutottunk oda. Beszélék tehát egy pár szót a módszeremről. Egyáltalában, nem az úgy nevezett speculativ methodust fogom használni, mely istent az ő végtelen és abszolút lényegéből kiindulva, fogja fel és teszi vizsgálat tárgyává. Ez elvezethetett a filosofico-theologiai nagyszerű művekre, de az eredmények és maga a mű is olyan, hogy maguk a szerzők sem ismernének rá később. Még csak nem is a szentirási methodust követem, mely a bibliát veszi alapul, a külső és belső bizonyítékokat, tán a szentírás tekintélyét, hogy olyan teoriát adjon, mely végső eredményében mégis csak a hiten alapszik. Én az u. n. experimentalis methodust használom, mely a lélektanon, meg a történelmen alapul, mert nem akarom egy pillanatra sem elveszíteni tekintetem elől a valóságos tényeket, a lelkiismeretnek és a történelemnek nagy tényeit. Így a módszerrel tisztában volnánk. Most lássuk a kiindulást e módszerre nézve.

Vajjon, melyik tényből kell kiindulnunk? Felelet: vagy abból, hogy vallásosak, vagy abból, hogy keresztyének vagyunk. Az első esetben meg kell keresni a primitiv vallási tényeket, és így fölemelkedni lassankint a keresztyénség magaslatára, mert csak így érthetjük meg a ker. kijelentést. Ez a módszer hosszadalmas és sok nehézséggel jár. Ki biztathatja magát azzal, hogy analysissal megtalálja a primitiv vallás egyes momentumait? Ki tudna lebecsülni az ember eredeti öntudatának mélységébe, hogy onnan fölemelkedjék az isteninek megérzésére és megértésére! Pusztán történetileg tehát a problema egyenesen megoldhatatlan. Hiszen, az okmányok itt nagyon hiányosak. A vad népek ugyanis, kiket úgy tekintünk, mint primitiv népeket, nem egyebek, mint lesüllyedt népek. Így gondolkoznak egy Max Müller, vagy egy Renouvier. Vagyis, a mit a népeknél találunk, az a vallásnak nem embriológiája, hanem csak pathológiája. És a mi minket illet, mi a ker. öntudatnak mindig tapasztaljuk bizonyos fokát önmagunkban. Egy költő mondá: »én ember vagyok és a humanitás kötelezettsége alól megszabadulni, nem tudok.« Így mondhatjuk mi is, keresztyének vagyunk, azaz, vallásos öntudatunk át meg át van hatva Jézus Krisztus tudománya és a keresztyénség szelleme által. És ezzel a módszerre nézve otthon vagyunk, mert, a mit mondtunk, az azt jelenti, hogy mi a vallásos hit és öntudat teljességéből indulunk ki, mely többé kevésbé megvan minden embernél, hiszen, ebből lehet egyedül mindent megérteni. »Agrippa király, kiáltá Pál apostol, hiszel te a profétáknak? Én tudom, hogy te hiszel.« Mi is tudjuk, hogy mindenki hiszen a Jézus Krisztusban, a ki a kezdő és a végző pont, a ki tehát a ker. dogmatikának és nem a ker. apologetikának tartozik tárgyá lenni.

Mi mindannyian hiszünk a kijelentésben. Hiszen, ez abban áll, hogy a vallásnak legfőbb tárgya, az isten, kijelenti és megismerteti magát az emberi vallásos öntudattal. Ám, azt mondhatnák, hogy éppen ez az oka a kijelentésben vetett hitünk megfogadásának. Mert kijelentés és kijelentés közt különbség van, mint különbség lehet Krisztus és Krisztus között. Nem tagadom, hanem a kijelentés mégis csak kijelentés marad; de mindenki tudja, hogy ám-

bár a maga értelme szerint, de mégis csak kijelentés lesz az, a mit kijelentésnek nevezünk. Általában, ha e kettőt: kijelentés és Krisztus, összefoglalni akarjuk, bátran tehetjük, mert a kijelentés az, hogy Krisztusban találjuk meg isten legfőbb kijelentését. »Senki sem látta az atyát, egyedül a fiu, a ki az atyánál van, és ő megismertette. A ki megtalálta istent a Krisztusban személyes tapasztalata által, egyedül ez a keresztyén és az ilyenben benne van a tapasztalati methodus, melylyel lehet csak megérteni a kijelentést.

Íme, a tapasztalati módszer, ezzel magyarázzuk meg mi is a kijelentést.

I.

Lássuk először is, hogy mi a nem-kijelentés?

Nagyon elterjedt nézet, melyet senki kétségbe nem von, mert nagyon könnyen megérthető, hogy a kijelentés nem más, mint a biblia. Általában, a régi theologia is így gondolkozott. Ám, ötven évvel ezelőtt Rothe így fogta fel a kérdést: »az isteni kijelentés és a biblia közti szoros megkülönböztetés egyike a legújabb theologia legnevezetesebb vívmányainak.« A mit Rothe mondott, az még nem köz felfogás ma. A kegyesség hajlandó a bibliát, az isten könyvét magával az istennel azonosítani. Pedig a tények azt bizonyítják, hogy isten nem csak egy könyv által nyilatkoztatja ki magát és akaratát. Volt kijelentés, midőn a biblia még nem is volt meg. mi több, mikor még egyetlen könyv sem létezett azokból, melyekből szent könyvünk egybe van állítva. A profétákat s az evangelistákat csak később foglalták írásba. Sőt maga Jézus sem hagyott hátra egyetlen sor írást sem, ámbár az atyát ő jelentette ki legtökéletesebben; létezett egyháza, megvoltak tanítványai, vértanúi mind, a nélkül, hogy életének teljes leírását: az evangeliumokat összeszedték volna egyetlen gyűjteményben: a mi bibliánkban. Ugy hogy, csak azt mondhatjuk, hogy igenis a biblia okmánya a kijelentésnek, de nem maga a kijelentés.

Tovább megyünk. Jó lélekkel elmondhatjuk, hogy a biblia és a kijelentés sokszor eltérnek egymástól. Ez nem föltevés, ez tény. Vannak a bibliában történelmi részletek, nemzeti táblázatok, földrajzi tudósítások, a hol egyáltalában nem érezhetjük az isteni kijelentés működését, bár a bibliában való ott létüket tökéletesen tudjuk érteni. Maguk a hibák, emberi bűnök, fogyatkozások, melyek ott el vannak beszélve, nem függhetnek az istentől. Egy szóval, az egész szentírás alkothatja a talajt, melyben felvirágozik az isteni kijelentés virága és a melynek legszebb példánya az isteni szeretet örök megtestesülése, de a virágot nem szabad összeveteni magával a talajjal. (Folytatása következik.)

Különfélék.

Felhívás előfizetésre.

Sok baj, küzdelem, és lelki megpróbáltatások között, itt vagyunk. Elérkeztünk e nehéz esztendőnek utolsó negyedéhez. Ugy lehet, hogy a »Prot. Közl.«-nek ebben a formában a legutolsó negyedéhez.

Huszonhetedik esztendeje ez, hogy e lapocskára neki adatott erővel teljesíteni igyekezett hivatását. Lehet, hogy kevesebb tehetséggel, de teljes jóakarattal. A lap megalapítása és néhány év kivételével, szerkesztése a mi kezünkben volt. Ha valamelyes érdeme, dicsősége volt, és van: legyen azoké, a kik szellemi és anyagi támogatásban részesítették; a mi hibáztatás érheti, hadd omoljék az mind a mi vállainkra.

Egy büszkeségünk van, hogy eredeti program-munkhoz, mely 1870. aug. 31-én kelt, mind e mai napig tántoríthatatlanul hívek voltunk.

Igy szólott: »Irányunk határozottan szabad elvű. Soha egy pillanatig se feledjük el, hogy protestánsok vagyunk; s hogy a zászló, melyet fölemelünk, egyetlen kötelező jelszót ismerhet el, és ez a jelszó: előre!«

Másik kijelentésünk volt: »Lapunk szellemi része teljesen független, és tollunkat, törekvéseinket soha sem fogja vezetni egyéb, mint az igazság, a közügy előhaladása, és a protestáns szellem.«

Ennek a hivatásnak teljesítésében érte már a »Prot. Közlöny«-t egyszer az a veszély, hogy az illetékes, hivatalos körök elvonták tőle a 70-es évek közepén a támogatást; de a »Prot. Közl.« mégis megélt mind a mai napig. Ez a veszély fenyegette ez esztendőben is. De leküzdöttük ez ideig. Élünk és élni fogunk. Mert a »Prot. Közl.« zászló, melynek multja, és így élete van. Életének fundamentoma az egynegyed század alatt bizonyított lelkiismeretes munkánk, őszinte igyekezetünk, anyaszentegyházunk, és a tiszta kalvinizmus becsülete érdekében önzetlenül elhullatott verejtékünk.

Szívesen kérjük a velünk együtt gondolkozókat, hogy ez esztendőről hátralékos, vagy folyó tartozásaikat ez év dec. 1-ig beküldeni, sziveskedjenek. Le kell számolnunk okvetlenül.

Jövendőre nézve, igyekezzenek megnyerni minél többeket a gondnokok, és vagyonosabb birtokosaink közül, hogy lépjenek lapunk pártolói sorába. Nagy az, mi itt a kockán forog: az egyházkerület tisztessége, a szabadon fejlődő protestantizmus diadalma, a babonászkodástól, a vallásos fanatizmustól, és az álszenteskedéstől való megtisztulás.

Vessen számot magával mindenki. Cselekedjék tiszta meggyőződése szerint. Vagy éljünk atyáink pozitív hitében, vagy szektákra bomolva, tépjük szét a dicsőséges fejedelmi századok által megszentelt erdélyi ev. ref. anyaszentegyházat, és ezzel bénítsuk meg az itt élő magyarság haza-fentartó még meglevő erejét.

Kolozsvártt, okt. 4. 1897. Szász Gerő.

Értesítés.

Miután e hónapi számjainkat, más irányu igen fontos közlendőink miatt, nem voltunk képesek úgy berendezni, hogy pályacikkeket bocsáthassunk olvasóink szavazata alá, és mert utolsó számunkban is csak másfél cikkel számolhatnánk be e tekintetben olvasóinknak: úgy véljük, hogy a szerzők önérzete érdekében is cselekszünk, ha a jövő hónap végéig halasszuk mostani díjunk elítélését, a mikorra több versenyző fog sorompóba állani. Ugy véljük, hogy az írók és olvasók is megnyugosznak ez intézkedésünkben. Erre kérjük is.

— **Csendes részvét mellett ment végbe folyó hó 25-én dél előtt 11 órakor, az egykor nagy port felvert, mérges hadakozás, és nagy kínok között megszületett »kolozsvári ev. ref. egyházmege« temetése.** Az erd. ev. ref. egyházkerület mappájáról ugyan nem törültetett le, de halandó szem nem olvassa többé, a Névkönyvben a negyedik helyen, a következők rendje szerint. Ha valaki érdeklődni fog Kolozsvár iránt, megtalálja ezután a híressé vált erdélyi speciálítások, az ugynevezett »püspöki vizsgálat alatti egyházak« között, most keletkező, mint tizediket. Vagy születése nem volt természetes, és akkor halálának be kellett következni; vagy örök törvények szerint született, és akkor halála csak kieroszakolatott. Mi ez utolsó föltételt vagyunk hajlandók elfogadni, és bizonyosak vagyunk felőle, hogy nem sokára ismét feltámad a leányzó. Kolozsvárnak fejlődése, ugy a népség arányaiban, mint a szellemi téren, nem fekvésénél ugyan, de az anyaszentegyház egész háló-

zatának belső berendezése nem fogja sokáig nélkülözhetni azt a szervezetet, mely tekintélyt, súlyt és erkölcsi tisztességet adott eddig is, és arra van hivatva, hogy adjon ezután is. Mostani katasztrófája különben egészen simán, minden felháborodás nélkül folyt le. Nem volt meg minden szerve, ehhez kellett volna még egynehány egyház és lelkipásztor, és a helyett, hogy a kolozsvári egyházmegyéből Kolozsvárhoz csatoltak volna egy néhány egyházat, hát a közgyűlés, az Ig-Tanács véleménye alapján, megszüntette a kolozsvári egyházmegyét. Hát, jól van. A kolozsvári egyházmegye eddig sem imponált, de nem is derogált senkinek. Szerfelett való dicsőségére nem volt ugyan az anyaszentegyháznak, de tán éppen szégyenére sem volt, és ha e perctől fogva nem egyházmegye is, és nincs is esperese, de előző püspökét, és az egyházkerület mostani püspökét is a kolozsvári egyház adta az anyaszentegyháznak. És ez is nyom valamicskét a püspöki vizsgálat alatti egyház mérő serpenyőjébe, legalább a multra nézve.

— **Lelkészársaimhoz.** »Templomi beszédek és imák a reformáció emlékűnépére« cím alatt egy kis füzetben három alkalmi beszédet adtam ki imákkal. A reformáció emlékűnépének közelgése alkalmából bátor vagyok e kis művecskére lelkészársaim figyelmét felhívni. A művet 30 krért portómentesen azonnal küldöm. Együttal tekintettel arra, hogy a jövő évben az 1848. évi március 15-iki események 50 éves jubileumát tartjuk országsszerte, felemlitem, hogy egy füzetben már pár évvel ezelőtt március 15-iki emlékbeszédek is adtam ki, alkalmi imával, a melyeket 20 krért szintén portómentesen megküldök. Fülöp József, ev. ref. lelkész, Körmen (Vasmege).

— **Udvarias pap.** A prédikáló papoknak az a szokásuk, hogy a szószékről a legkiméletlenebb hangon korholják az emberek, főleg pedig a nők hibáit. De Pearse londoni pap valóságos kivétel, mert ő még a szószéken is galáns és szeretetreméltó a hölgyekkel szemben. Példa erre az a prédikáció, a mit a minap mondott: Miért adta az ördög az almát Évának és nem Ádámnak? kérdé a derék pap a szószéken. Egyszerűen azért, felelte aztán, mert tudta, hogy ha az almát a férfinak adja, az megessi azt egyedül, ellenben a nőről tudta, hogy az almát megosztja Ádámmal.

— **Hálás köszönet.** Ngs. Hosszu Gyula és neje Ocsvai Ilona kedves leánya, Piroska, folyó hó 10-én egy diszes arany rojttal szegélyezett és a következő felirattal: »A hol ketten, vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, ott vagyok ő közöttük. Máté XVIII. r. 20. v. H. P. 1897.« ellátott 43 frt értékű bársony szószék takarót ajándékozott kolozsvári l. egyházunknak. A vallásos buzgóságtól áthatott nemes és jó cselekedetért fogadja l. egyházam nevében hálás köszönetemet. Kide, 1897. okt. 10. Hatházy Ferenc, ev. ref. körlelkész.

— **Értesítés.** Szives tudására hozom az érdekelteknek, hogy folyó év november 3-án lakhelyemet Maros-Ugrára teszem át, hová utóposta Kerelő-Szt.-Pál. M.-Bodon, 1897. okt. 26-án. Nemes Árpád, küüllői esperes.

Evangelizáció. Belmisszió.

A megteremtett világokban minden jó, minden szép, minden tökéletes. A napsugár tűzhányó fényével és ragyogásával nem különb, mint a szent János-bogár. A paradicsom-madár káprázatos színporpájában csak olyan tökéletes, mint a szürke ökörszem. A fülemile nem áll magasabban, mint a béka, ha a világ-egyetem teremtésének végcélját nézzük, és nem az egyes organizmusok időhez kötött, de a tökéletesedésre kötelezett elhivatását. Jó, szép, fölséges a mindenség, mert felette áll az erő, a hatalom, az élet, a mely teremtette, az ur, az isten, mindnyájunk édes atyja! De, semmi sem olyan szép, mint az erkölcsi világrend. Ez a megfoghatatlan semmi. Ez a mindent magában foglaló mindenség.

Ám, a déli polus ellensége az északnak. A nappal az éjszakának. A meleg a hidegnek. A tűz a víznek. Az élet a halálnak. Az igazság a hamisságnak.

Ebből a főséges harcból áll elő a sferáknak az a harmóniája, melyet a keresztyenség a feltámadás, az örökélet mindent magában foglaló, az emberi szivekből soha ki nem írható magasztos eszményben adott át a lelkeknek, és táplál mindörökké a bizony halandó emberi szivekben, és a melynek neve: erkölcsi világrend.

Milyen egyszerű szó! Kilehet mondani egy lélekzet-vétellel. És nem a világi bíró ítél el, hanem ez. A halálnak csak sejtett kinja nem gyötörhet el úgy, a mint elgyöttri az erkölcsi világrend nevében a lélekismeret azt, a ki visszaélve az erkölcsi világrend örök törvényeivel, megtagadva az istent, isten nevében — hazudik.

*

Semmi sem bizonyítja elszomorítóbban a magyar kálvinizmus dekadenciáját, mint ama leverő látvány, hogy a Török Pálok, Balagyiak, a Révészok, Nagy Péterek, és annyi sok fényes név után, ez a meddő kor következett, mely eltűri azt az üres, tartalmatlan szószátyárságot, melyet evangelizációnak nevezett el a kielégíthetetlen pöffeszkedés, és a mely Krisztusnak a kereszten elhullatott vérelvel kendőzi magát és hazudik...

Egy ilyen házaló evangyelista keresett fel egy népes alföldi községet. Áhitatoskodó szemforgatásaival megnyerte a helybeli paptól, hogy ő tarthasson isten-tiszteletet. Azonban, az isten-tisztelet előtt egy órával a szent férfiú táviratot kapott, hogy röktön siessen haza, mert egyetlen gyermeke a halállal vívódik. Az ő helyében minden az emberiségből még ki nem vetkőzött ember sietett volna haza, hogy közvetlenül legyen tanuja a csapásnak és hitével vigasztalja a megkeseredett szívűeket.

Dehogy is! A szent férfiú nyugodtan bement a templomba; elbeszélte a szomorú esetet a híveknek és beszélt-beszélt az élet mulandóságáról, az újjászületésről, isten kegyelméről, és Krisztus haláláról és feltámadásáról és hogy első dolog, istennek engedelmessé válni. A mi helyesen értelmezve, igaz is.

Igy eleget téve isten parancsának, az evangyelista szépen haza ment. Otthon pedig nem volt semmi baj. Az a távirat csak a jóhiszemű hívek bolondítására volt kigondolva.

*

Hire futott az »áhitatoskodásnak«, a »vallásos estélyeknek«, melyeknek lehet helye egy világ-városban, hol a zsongó, mozgó élet, a gyár, a gép füst-fellegeit rá borítja a templom karcsu tornyára. De, hogy mi szüksége van ezekre a magyar népnek, ez idők szerint, azt egészséges agyvelő ki nem találja. A magyar nép a magyar földből él, és ez a föld még mindig megtalálta istenét a nélkül, hogy »szövetségeket« alkotva, kereste volna.

Dehogy is! Az új evangyelistáknak evangyelizálni kellett. Befutkározni a nagyobb egyházakat; hirdetni az utolsó ítéletet; könyveket hullatni Zsodoma pusztulása felett; szervezni a »Fehér kereszt egylet«-et, imádkozni, áhitatoskodni, szemforgatással bolondítani a t. a szegény népet, melynek egyéb hibája nincs, mint hogy még ma is hiszen a kapuban járó félbolondoknak.

Henye lelkek mindig találkoznak, kik vagy korlátozottságból, vagy a velük született gonosz indulatból felajánlják szolgálataikat azoknak, kik paralysis progressivában szenvednek. Nőszá: áhitatoskodjunk; hagyjuk ott az egyházat egyszerű papjával; a templomot nappali világosságával; alakítsunk »Evangeliumi szövetséget«, ott imádkozik a csizmadia, prédikál a bakter, és mi röhögve, hirdetjük Krisztus kinszenvedéseit. Milyen szép lesz az!

Megjelent egy ilyen alakuló evangyeliumi diszgyűlésen egy modern evangyelista. De mielőtt lelkesítő beszédéhez kezdett volna, telegramot kapott: hogy neje haldoklik, siessen haza. Azt hinné az emberi érzésekkel bíró ember, hogy ment azonnal. Dehogy is! Elsőbb az isten parancsa. A mi helyesen értelmezve, igaz is.

Az evangyelista előbb elbolondította a magához illő t. c. publikumot, azután haza ment másnap, a mikor felesége éppen estélyre készült. Nem volt annak semmi baja. A távirat csak a jóhiszemű hívek bolondítására volt kigondolva.

Mi teszi ruttá az életet? A hazugság. Ki teszi gonoszszá a romlatlan kedélyű népet? Az áiszenteskedők. Hol van gyökere a nazarénizmusnak, baptizmusnak, anabaptizmusnak? Abban a modern hivalkodásban, melynek neve evangelizáció, neve: hazugság.

HIVATALOS RÉSZ.

2731—1897.

KÖRLEVÉL,

As evd. ev. ref. egyházkerület valamennyi nt. esperesének.

Az 1893. évi XXVI. t.-c. 14 §-ának végrehajtása tárgyában, vagyis ev. ref. népiskolai tanítóink fizetésének az 1898. évi október 1-ével kezdendő pótlékozására nézve f. évi márc. 6-án, 1057. ig. tan. sz. a. ugyan e helyen közreadott rendeletünk fentartása mellett, utasítjuk nagytiszteletted által mindazokat az egyházközségeket, melyek a tanítói fizetés-pótlékokat saját erejükön nem fedezhetik s ki nem szolgáltatathatják, hogy fennebb hivatolt rendeletünk utasítása szerint, most már készítsék meg a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrhoz címzett kérvényüket, illetőleg, folyamodványukat az állami segély megnyerése iránt. Magát a folyamodványt szereljék fel: a) az egyházközség és az iskola szabályszerű költségvetésével, annak igazolása végett, hogy az egyházközség nem rendelkezik fedezettel a tanítói fizetés korpótlékainak kiszolgáltatására: b) a tanító eddigi díjlevelének egyik eredeti példányával, c) a tanító-oklevellel, hiteles másolatban, d) a községi előljárásnak a járási főszolgabíró (rend. tanácsu város polgármestere) által látamozott nyilatkozatával az egyházközség szegénységéről, e) az illető iskolába járó gyermekek számának hiteles, a községi előljárásság által igazolt kimutatása.

A megírt s ekkint fölszerelt folyamodványt a kérvényező egyházközségek legkésőbbben a 1898. évi január 31-ig kimaradhatatlanul terjesszék be nagytisztelettednek, a ki azokat összegyűjti s így együtt, saját véleményes jelentése kapcsán, az évi február 15-ig felterjeszti az Igazgató-Tanácsához további eljárás végett.

Kolozsvártt, 1897. okt. hó 22-én

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Vályi Gábor,
elnök-helyettes.

1112—1897.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyéhez tartozó magyar-décsi kántortanítói állomásra pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakáson kívül, 500 frt készpénz az egyházközség pénztárából.

Pályázati hatánap 1897. november 20.

Folyamodványok Somkerei Miklós espereshez küldendők, Székre (Szolnok-Dobokam.)

Kolozsvártt, 1897. okt. 26.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

993—1897.

MEGHIVÓ.

A marosi ref. egyházmegye küküllői köre, reformációi ünnepélylyel egybekötött őszi rendes papi értekezletét f. 1897. évi november 3-ikán, d. e. 9 órán kezdődőleg, Vajában fogja megtartani, melyre a tiszteletes tagtárs urakat és a t. érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk. Tárgyszorozat: 1. Imát mond Benedek Dénes, elnök aa. Egyházi beszédet tart ifj. Nemes Sándor, gyulakuti pap aa. 3. Elnöki megnyitó. 4. Mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 5. Értekezéseket olvasnak: Adí Sámuel, abodi, Kócsi Dániel, vajai és Bíró Géza, sóvárad pap aai. 6. Esetleges indítványok és előterjesztések.

Makfalván, 1897. október 20.

Benedek Dénes,
értekezl. elnök.

Kiss Ferenc,
jegyző.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.